

ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

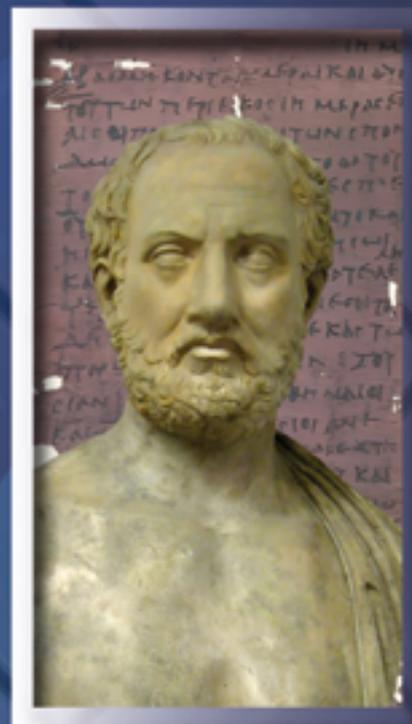
ΑΘΗΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 59 ΙΟΥΝΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2025

«Η κληρονομιά του Κλαούζεβιτς
στην Ελληνική Στρατιωτική Σκέψη»

«Παρουσίαση και Ανάλυση
του Θουκυδίδη»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ

ΚΤΗΡΙΟ ΣΧΟΛΗΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

Ευελπίδων 6 και
Μουστοξύδη

Τηλ.: 2108896514
e-mail: res1@hndc.mil.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΛΕΤΩΝ-
ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ ΣΕΘΑ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ-ΣΥΝΤΑΞΗ

Ταχχος (Ι) Νικόλαος Μεθενίτης
Σμχος (Ι) Ιωάννης Φυτάς
Σχης (ΠΒ) Γεώργιος Χατζηγεωργίου
Σμρος (Ε) Γεώργιος Λάτσης
ΜΥ Α' Ελευθερία Κατσαρού

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ-
ΕΚΤΥΠΩΣΗ-
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

Τυπογραφείο Ελληνικού
Στρατού (ΤΥΕΣ)

ΔΙΑΝΟΜΗ

Υπουργεία, Γενικά Επιτελεία,
Στρατιωτικοί Σχηματισμοί,
ΓΕΕΦ, Στρατιωτικές Σχολές,
Σπουδαστές ΣΕΘΑ,
Ινστιτούτα και Ερευνητικά Ιδρύματα,
Ενώσεις Αποστράτων

ISSN: 2944-991X (έντυπη)
2944-9928 (ηλεκτρονική)

Χαιρετισμός Διοικητού ΣΕΘΑ

Σημείωμα Έκδοσης

Άρθρα

- Η αποφασιστική μάχη και η κατατριβή σε ενδεχόμενο
ελληνοτουρκικό πόλεμο
Κωνσταντίνος Κολιόπουλος Καθηγητής ΠΑΠΕΙ 3
- Η λήψη Απόφασης σε Ξενοφώντα, Σουν Τζου και Μακιαβέλι
Γεράσιμος Καραμπελιάς Καθηγητής Πάντειο Πανεπιστήμιο 8

Εργασίες Σπουδαστών

- Η προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς στις ένοπλες
συγκρούσεις. Η κομβική σημασία των οργανωμένων στρατιωτικών
τμημάτων και η μελέτη παραδείγματος της Παλμύρας
Σχης (ΜΧ) Ευριπίδης Χανιάς
Σπουδαστής 78ης ΕΣΦΔΠ 11
- Οι στρατηγικές και γεωπολιτικές συνέπειες της πρόσφατης
αποχώρησης της Γαλλίας από χώρες του Σαχέλ: στρατηγικά
διδάγματα και συνέπειες για την Ελλάδα
Σχης (ΤΘ) Κωνσταντίνος Καλαμάρας
Σπουδαστής 15ης ΕΣΦΕΑ 18

Ημερίδες - Συνέδρια

- Εβδομάδα Παρουσίασης και Ανάλυσης του Θουκυδίδη 28
- Ημερίδα με θέμα «Η Κληρονομιά του Κλαούζεβιτς στην
Ελληνική Στρατιωτική Σκέψη» 29
- Διήμερο Εργαστήριο στις Εφαρμογές της Τεχνητής
Νοημοσύνης στη Σχολή Εθνικής Άμυνας 30

Δραστηριότητες

- Τελετή Έναρξης Φοίτησης 16ης Εκπαιδευτικής Σειράς
Φοίτησης Εξ Αποστάσεως (ΦΕΑ) 33
- Τελετή Αποφοίτησης της 15ης Εκπαιδευτικής Σειράς
Φοίτησης εξ Αποστάσεως της Σχολής Εθνικής Άμυνας 34
- Έναρξη Φοίτησης 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς Διεθνούς
Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ) 35
- Τελετή Έναρξης 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς
Φοίτησης Δια Παρουσίας (ΦΔΠ) 37
- Τελετή αποφοίτησης 10ου Διεθνούς Σχολείου Σπουδών
της Σχολής Εθνικής Άμυνας 42

Επισκέψεις - Ομιλίες

Χαιρετισμός Διοικητού ΣΕΘΑ

Αγαπητοί Αναγνώστες,

Η φετινή χρονιά, με την συμπλήρωση 75 ετών από την ίδρυση της Σχολής Εθνικής Άμυνας και την συνεχιζόμενη προσφορά της, ως κορυφαίος στρατηγικός πυλώνας εκπαίδευσης για τα ανώτερα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων, των Σωμάτων Ασφαλείας και της ευρύτερης Δημόσιας Διοίκησης σε θέματα Αμυντικής Πολιτικής, Εθνικής Στρατηγικής και Ασφάλειας, έδωσε την ευκαιρία να δημιουργήσουμε για τους σπουδαστές μας ένα εμπλουτισμένο, πολυεπίπεδο και ιδιαίτερα απαιτητικό πρόγραμμα σπουδών, προκειμένου να τους παρέχουμε ένα, κατά το δυνατόν, πιο ολοκληρωμένο γνωστικό υπόβαθρο, πλήρες αξιόπιστων γνώσεων, αναλύσεων και πληροφοριών, σχετικά με τις τρέχουσες γεωστρατηγικές και γεωπολιτικές εξελίξεις.

Στο πλαίσιο αυτό συμπεριλήφθηκαν στο παρόν τεύχος, άρθρα καθηγητών εγνωσμένου κύρους και διακεκριμένες εργασίες σπουδαστών που παρουσιάζουν θέματα στρατηγικής, γεωπολιτικού ενδιαφέροντος, καθώς και σύγχρονα θέματα, ενώ αντίστοιχα άρθρα και εργασίες, παρουσιάζονται και στην αγγλική έκδοση.

Επιπλέον παρουσιάζεται ο μεγάλος αριθμός δραστηριοτήτων της Σχολής που αναδεικνύουν τις πολλαπλές δυνατότητες του προσωπικού της και των Καθηγητών της, την εξωστρέφεια της και το κύρος αυτής ανάμεσα σε εκπαιδευτικά ιδρύματα, ημεδαπά και αλλοδαπά, αντιστοίχου επιπέδου. Μεταξύ αυτών θα δείτε, την εισαγωγική εβδομάδα στην στρατηγική, που εντάξαμε στο πρόγραμμα για πρώτη φορά, «Παρουσίαση και Ανάλυση του Θουκυδίδη», την ημερίδα με θέμα «Η Κληρονομιά του Κλαούζεβιτς στην Ελληνική Στρατιωτική Σκέψη» με την συμμετοχή διακεκριμένων καθηγητών, καθώς και το «2ήμερο εργαστήρι για τις εφαρμογές της Τεχνητής Νοημοσύνης στην Εθνική Άμυνα», που συνδιοργανώσαμε με το ΕΚΕΦΕ «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ». Τέλος, για πρώτη φορά μετά από 15 χρόνια απουσίας της Σχολής από δραστηριότητες στο εξωτερικό, διοργανώθηκε 3ήμερο εκπαιδευτικό ταξίδι της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Δια Παρουσίας στο Βέλγιο, όπου οι σπουδαστές είχαν την ευκαιρία να ενημερωθούν και να συζητήσουν με Έλληνες και ξένους αξιωματούχους στο NATO, την Ευρωπαϊκή Ένωση και το SHAPE, προβάλλοντας τις Ένοπλες Δυνάμεις και τη Σχολή στο εξωτερικό.

Συγχαίρω την συντακτική ομάδα για ακόμα ένα εξαιρετικό τεύχος του περιοδικού «ΑΘΗΝΑ».

Καλή Ανάγνωση
Αθανάσιος Σαρδέλλης
Αντιστράτηγος

Σημείωμα Έκδοσης

Είναι γενικά αποδεκτό ότι στο επίπεδο της στρατηγικής τα πράγματα κινούνται σχετικά αργά και επομένως οι αλλαγές συμβαίνουν με μικρή ταχύτητα. Ειδικά μετά τη λήξη του ψυχρού πολέμου και την αποκατάσταση ισορροπίας στο διεθνές σύστημα, οι ταχύτητες ήταν σχεδόν στατικές. Τα τελευταία χρόνια η αμφισβήτηση της ισορροπίας έφερε μια συνεχή κίνηση στο διεθνές σύστημα και έτσι μεγάλο μέρος των παραδοχών ασφαλείας επανεξετάζεται διαρκώς, αμφισβητώντας ρόλους και απόψεις. Πρόσφατα παραδείγματα στην περιοχή μας, η Ουκρανία, η Γάζα, το Ιράν και όλα τα συνεπακόλουθα. Η βελόνα στην πυξίδα της διεθνούς ασφαλείας δυστυχώς ή ευτυχώς δείχνει στην κατεύθυνση της ρεαλιστικής σχολής με έμφαση στη χρήση των στρατιωτικών μέσων.

Στο τρέχον τεύχος παρατίθενται άρθρα με σημαντικό εύρος θεματολογίας. Το περιοδικό περιλαμβάνει το άρθρο με τίτλο Η αποφασιστική μάχη και η κατατριβή σε ενδεχόμενο ελληνοτουρκικό πόλεμο από τον κ. Κωνσταντίνο Κολιόπουλο, Καθηγητή στο ΠΑΠΕΙ. Εν συνεχεία ακολουθεί το άρθρο Η Λήψη Απόφασης σε Ξενοφώντα, Σουν Τζου και Μακιαβέλι από τον κ. Γεράσιμο Καραμπελιά. Καθηγητή στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Ακολουθούν οι εργασίες δύο σπουδαστών, του Σχη (ΜΧ) Ευριπίδη Χανιά, σπουδαστή της 78ης ΕΣΦΔΠ, με θέμα την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς στις ένοπλες συγκρούσεις και την κομβική σημασία των οργανωμένων στρατιωτικών τμημάτων και η μελέτη παραδείγματος της Παλμύρας. Τέλος η εργασία του Σχη (ΤΘ) Κωνσταντίνου Καλαμάρα, σπουδαστή 15ης ΕΣΦΕΑ με θέμα τις στρατηγικές και γεωπολιτικές συνέπειες της πρόσφατης αποχώρησης της Γαλλίας από χώρες του Σαχέλ: στρατηγικά διδάγματα και συνέπειες για την Ελλάδα. Εν συνεχεία ακολουθεί φωτογραφικό υλικό από τις δραστηριότητες της Σχολής.

Στο παρόν τεύχος, στο αγγλικό μέρος του περιοδικού. Πέραν του άρθρου της Dr. Sae Schatz, με τίτλο Modeling what matters: AI and the future of defense learning και των Dr. Manjari Singh και Dr. Vasileios Syros με τίτλο The India-Greece Defense Partnership: From Symbolism to Robust Strategic Convergence, φιλοξενείται και άρθρο της Πχου (ΑΣ) Βασιλικής Ξυπνητού με τίτλο A new and different armament -i.e., the refugee as weapon- has entered the world's arsenals.

Καλή ανάγνωση

Ταξίαρχος (Ι) Νικόλαος Μεθενίτης
Διευθυντής Σπουδών

Η αποφασιστική μάχη και η κατατριβή σε ενδεχόμενο ελληνοτουρκικό πόλεμο

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος

Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς,
Καθηγητής και Επίτιμος Διαλέκτης ΣΕΘΑ.

Εισαγωγή

Το παρόν πόνημα αποσκοπεί σε μια πρακτική εφαρμογή των ιδεών του Κλαούζεβιτς, προσαρμοσμένη στις ανάγκες της σύγχρονης Ελλάδας. Το πρώτο, θεωρητικό μέρος, ξεκινά με μια περιγραφή της ιδέας περί αποφασιστικής μάχης όπως διατυπώνεται στο έργο του Κλαούζεβιτς,¹ έπειτα καταγράφει τη θεωρητική αντιδιαστολή της αποφασιστικής μάχης προς την έννοια της κατατριβής και τελικά προβαίνει σε μια σύνθεση αυτών των δύο εννοιών. Στη συνέχεια, ακολουθεί η εφαρμογή των εν λόγω εννοιών σε ενδεχόμενο ελληνοτουρκικό πόλεμο: αφενός εξετάζεται η προοπτική της επίτευξης ή έστω της υποβοήθησης μιας ελληνικής νίκης μέσω αεροναυτικής μάχης, αφετέρου ο κίνδυνος, ασχέτως τυχόν ελληνικής επιτυχίας σε μια τέτοια μάχη, της εμπλοκής σε έναν παρατεταμένο πόλεμο κατατριβής.

Τονίζεται ότι τα όσα ακολουθούν δεν αποτελούν προτάσεις πολιτικής, αλλά απόπειρα να ριχθεί φως σε ζητήματα σημαντικά για την ελληνική στρατιωτική στρατηγική. Επισημαίνεται ότι εφόσον σκεφτόμαστε στρατηγικά, οφείλουμε να εξετάζουμε και ενδεχόμενα τα οποία εκ πρώτης όψεως φαίνονται αδιανόητα.

Η θεωρία

Ο Κλαούζεβιτς ορίζει τον πόλεμο ως «μια πράξη βίας που αποσκοπεί στο να υποχρεώσει τον αντίπαλο να υποταχθεί στη θέλησή μας».² Αυτό θα γίνει αφοπλίζοντας τον εχθρό. Με τη σειρά του, ο αφοπλισμός θα επιτευχθεί μέσω της μάχης, της συμπλοκής, της δια-

των όπλων απόφασης. Όπως γράφει χαρακτηριστικά ο Κλαούζεβιτς, «η μάχη στον πόλεμο είναι ό,τι η πληρωμή σε μετρητά στο εμπόριο». Όπως δηλαδή στο εμπόριο κάποια στιγμή χρήματα θα αλλάξουν χέρια, έτσι και στον πόλεμο ο στρατιώτης ντύνεται, τρέφεται, εκπαιδεύεται, εξοπλίζεται, μεταφέρεται, για να δώσει μάχη σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Η μάχη κατατίνει στον αφοπλισμό του εχθρού που είναι συνήθως ο στρατιωτικός αντικειμενικός σκοπός, ο οποίος έπειτα θα επιτρέψει την επίτευξη του πολιτικού αντικειμενικού σκοπού.³ Το εύρος, η ένταση και κατ' επέκταση οι απώλειες της μάχης είναι σε άμεση συνάρτηση με τους εκάστοτε πολιτικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Προφανώς προσαρμόζουμε τα μέσα στους σκοπούς και τους σκοπούς στα μέσα. Άρα, σύμφωνα με τον Κλαούζεβιτς όλη η πολεμική δραστηριότητα κατατίνει στην καταστροφή των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων, είτε πραγματικά (μέσω μαχών που διεξάγονται) είτε δυνητικά (μέσω επαπειλούμενων μαχών).⁴ Από εκεί προκύπτει η έννοια της αποφασιστικής μάχης, η οποία κοινωνιολογικά φαίνεται ότι έχει ξεκινήσει από την αρχαία Ελλάδα.⁵ Στη θεωρία, αυτό έχει ονομαστεί στρατηγική της εκμηδένισης (strategy of annihilation – vernichtungsstrategie), δηλαδή η στρατιωτική στρατηγική που αποσκοπεί στην καταστροφή των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων μέσω μάχης.

Ο Αμερικανός καθηγητής στρατιωτικής ιστορίας Κάθαλ Νόλαν, στο καταπληκτικό βιβλίο του *The Allure of Battle* (Η Γοητεία της Μάχης), έχει ασκήσει μια πολύ ενδιαφέρουσα κριτική στην έννοια της αποφασιστικής μάχης.⁶ Το βιβλίο αυτό είναι μια εντυπωσιακή επισκόπηση της στρατιωτικής ιστορίας που

3 Clausewitz, *On War*, βιβ. 1, κεφ. 2, σ. 90-99.

4 Clausewitz, *On War*, βιβ. 1, κεφ. 2, σ. 97 και βιβ. 3, κεφ. 1, σ. 181. Για σχετικές αναλύσεις στα ελληνικά, βλ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα* (Αθήνα: Ποιότητα, 2008), σ. 155-159· Αθανάσιος Πλατιάς και Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου: Μετάφραση-Σχόλια-Ερμηνεία-Ανάλυση* (Αθήνα: Δίαυλος, 2015), σ. 45-47, 101-103· Αθανάσιος Πλατιάς και Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Τέχνη της Στρατηγικής: 50 κανόνες για τον πόλεμο, την πολιτική, τις επιχειρήσεις και την καθημερινή ζωή* (Αθήνα: Δίαυλος, 2021), σ. 293-299.

5 Βλ. Victor Davis Hanson, *Ο Δυτικός Τρόπος Πολέμου* [μτφ. Μ. Μπλέτας] (Αθήνα: Εκδόσεις Κωνσταντίνου Τουρίκη, 2003).

6 Cathal J. Nolan, *The Allure of Battle: A History of How Wars Have Been Won and Lost* (New York: Oxford University Press, 2017). Το βιβλίο είναι τεράστιο (άνω των 700 σελίδων), αλλά η ανάγνωση έστω της Εισαγωγής και των Συμπερασμάτων θα φανεί χρήσιμη σε κάθε ανώτερο και ανώτατο αξιωματικό.

1 Carl von Clausewitz, *On War* [edited and translated by Michael Howard and Peter Paret] (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1989).

2 Clausewitz, *On War*, βιβ. 1, κεφ. 1, σ. 75.

ξεκινά με μερικά παραδείγματα από την Αρχαιότητα και στη συνέχεια καλύπτει λεπτομερώς την εποχή από τον Μεσαίωνα μέχρι και τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το κεντρικό του επιχείρημα είναι ότι, σε αντίθεση με τις αυταπάτες που ίσως έχουν διάφοροι, οι πόλεμοι κρίνουν πάρα πολλά. Εντούτοις, ο Νόλαν υποστηρίζει ότι οι μάχες κρίνουν πολύ λιγότερα από ό,τι πιστεύεται. Δεν είναι οι μάχες που κρίνουν τον πόλεμο· αυτό το οποίο κρίνει τον πόλεμο είναι η *κατατριβή* (attrition). Όταν πρόκειται για μεγάλες συρράξεις και όχι για μικρής κλίμακας συγκρούσεις που τερματίζονται το πολύ σε λίγες μέρες, αυτό που σε βάθος χρόνου θα κρίνει τον πόλεμο είναι η συνεχής απώλεια ανθρώπων και υλικού.

Εξετάζοντας μια πλειάδα περιπτώσεων, ο Νόλαν παραθέτει άφθονα παραδείγματα λαμπρών νικών σε μάχες κατά την εναρκτήρια φάση του πολέμου, οι οποίες όμως ουδόλως υπήρξαν αποφασιστικές και τελικά οι νικητές εκείνων των αρχικών μαχών κατέληξαν να χάσουν τον πόλεμο. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η μάχη στις Κάννες (216 π.Χ.), η περίφημη νίκη του Αννίβα εναντίον των Ρωμαίων.⁷ Η πασίγνωστη αυτή νίκη ήταν μεν ένας μεγαλειώδης τακτικός θρίαμβος, ωστόσο τελικά ο Αννίβας και η Καρχηδόνα ηττήθηκαν. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η «Επιχείρηση Μπαρμπαρόσα» (1941), με τις μεγάλες επιτυχίες των Γερμανών στην πρώτη φάση της εισβολής στη Σοβιετική Ένωση.⁸ Επρόκειτο μεν για εντυπωσιακές και τεράστιας κλίμακας νίκες, αλλά στο τέλος η Γερμανία έχασε τον πόλεμο. Αυτό το οποίο τελικά έδωσε την νίκη στις μακρόχρονες συγκρούσεις ήταν η κατατριβή και η ανθεκτικότητα σ' αυτή. Στο τέλος, κάποια πλευρά ξέμεινε από ανθρώπους και υλικό και αυτή η πλευρά έχανε τον πόλεμο. Μεταξύ άλλων, κάτι τέτοιο παρατηρούμε τώρα και στον εξελισσόμενο πόλεμο στην Ουκρανία (βλ. παρακάτω). Σύμφωνα με τον Νόλαν, σε αυτό το πλαίσιο οι μάχες δεν έχουν κάποια εξέχουσα θέση. Αυτό το οποίο κάνουν οι μάχες, είναι απλώς να αυξάνουν τον ρυθμό της κατατριβής.

7 General Fieldmarshal Count Alfred von Schlieffen, *Cannae* [Authorized Translation] (Fort Leavenworth, KS: The Command and General Staff School Press, 1931).

8 David M. Glantz, *Barbarossa: Hitler's Invasion of Russia 1941* (Charleston, SC: Tempus Publishing, 2001).

Αυτή η θεωρητική αντίθεση μεταξύ Κλαούζεβιτς και Νόλαν μπορεί να επιλυθεί μέσω μιας σύνθεσης των δύο απόψεων. Πολύ απλά, η έννοια της μάχης πρέπει να διευρυνθεί πέρα από την παλαιά ιδέα της μεμονωμένης συμπλοκής μεγάλης κλίμακας η οποία υποτίθεται ότι κρίνει την έκβαση του πολέμου. Ο Παναγιώτης Κονδύλης έχει επισημάνει ότι η στρατηγική της εκμηδένισης όπως την ορίζει ο Κλαούζεβιτς, διευρύνθηκε ήδη κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και οδήγησε στον λεγόμενο ολοκληρωτικό πόλεμο, δηλαδή την καθολική κινητοποίηση των εθνών και τον πόλεμο μέχρις εσχάτων. Η έννοια της μάχης παραμένει μεν η ίδια, αλλά πλέον εκδηλώνεται σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα.⁹

Επιστρέφοντας στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής, ιδιαίτερα διαφωτιστικό για το επιχείρημα που διατυπώνεται εδώ είναι το παράδειγμα της Λούφτβαφε κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.¹⁰ Η Λούφτβαφε το 1945 δεν πετούσε πλέον. Βασικά είχε πάψει να υπάρχει. Η καταστροφή της Λούφτβαφε δεν ήταν αποτέλεσμα μιας-δύο αερομαχιών και δυο-τριών προσβολών επί του εδάφους. Η γερμανική πολεμική αεροπορία κατετρίβη μέσα σε μια μεγάλη χρονική περίοδο και στο τέλος όντως κατέληξε να μην έχει αεροσκάφη για να πετάξουν και πιλότους για να τα χειριστούν. Αυτό εννοούμε όταν λέμε ότι διευρύνεται η έννοια της μάχης – στο συγκεκριμένο παράδειγμα, δεν ήταν μόνο η μάχη της Γαλλίας, η μάχη της Αγγλίας κλπ. που τελικά κατέστρεψαν τη Λούφτβαφε. Όλη αυτή η μεγάλης κλίμακας κατατριβή της γερμανικής πολεμικής αεροπορίας μπορεί να ενταχθεί στη λογική της μάχης κατά Κλαούζεβιτς, διότι και εδώ έχουμε συμπλοκή, δια των όπλων απόφαση.

Αν αφήσουμε κατά μέρος τον παράγοντα χρόνο, τον οποίον όντως οι μάχες συμπιέζουν και η γενική κατατριβή επιμηκύνει, στην πράξη δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά αν έχει γίνει αποφασιστική μάχη τύπου Γαυγαμήλων ή αν υπάρχει κατατριβή

9 Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του Πολέμου* (Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο, 1997), σ. 159-160. Η κλασική περιγραφή της θεωρίας και πρακτικής του ολοκληρωτικού πολέμου από κάποιον που τον εφάρμοσε στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, είναι το General Ludendorff, *My War Memories 1914-1918*, 2 vols. (London: Hutchinson & Co., n.d. [1919]).

10 Βλ. το υπέροχο Williamson Murray, *The Luftwaffe 1933-45: Strategy for Defeat* (Washington, D.C. – London: Brassey's, 1996 [1983]).

που κρατάει μήνες ή χρόνια. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης κατέστρεψε εχθρικές ένοπλες δυνάμεις και με τους δύο τρόπους. Στα Δερβενάκια, κατασυνέτριψε τον Δράμαλη σε μια τυπική μάχη εκμηδένιση (Vernichtungsschlacht), η οποία ακολουθήθηκε από μια συμπληρωματική νίκη στο Αγιονόρι. Εναντίον του Ιμπραήμ ο Κολοκοτρώνης δεν μπορούσε να πετύχει κάτι αντίστοιχο, ωστόσο εφαρμόζοντας τη στρατηγική της κατατριβής επέφερε απώλειες στον εχθρό σε καθημερινή βάση.¹¹ Η καταστροφή των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων επιτυγχάνονταν και στη δεύτερη περίπτωση, με χαμηλότερο ρυθμό βέβαια. Στον Πόλεμο της Ιβηρικής Χερσονήσου ο Ναπολέων έχασε 300.000 άνδρες μέσα σε διάστημα πέντε ετών (1808-1813). Μάλιστα, οι πιο πολλοί από αυτούς δεν έπεσαν από τα πυρά των Βρετανών του Ουέλλινγκτον, αλλά βρήκαν τον θάνατο από ασθένειες, κακουχίες και εξεγερμένους Ισπανούς χωρικούς.¹² Στην πράξη, αυτό που μετράει είναι το αποτέλεσμα που επιφέρει η καταστροφή των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων (και οι όποιες δυνητικές συμπλοκές), ασχέτως αν αυτή η καταστροφή επιτυγχάνεται μέσω μάχης ή κατατριβής.

Το όραμα της γρήγορης νίκης για την Ελλάδα

Σε όλες τις συγκρούσεις μεταξύ αντιπάλων διαφορετικής αριθμητικής ισχύος, το μεγάλο κίνητρο για τον αριθμητικά ασθενέστερο είναι η γρήγορη νίκη. Ο χρόνος δεν δουλεύει υπέρ του αριθμητικά ασθενέστερου, άρα αυτός θα πρέπει να νικήσει τον αντίπαλό του προτού εκείνος προλάβει να κινητοποιήσει τους υπέρτερους πόρους του, έμπυχους και υλικούς. Η επιδίωξη γρήγορης νίκης από αριθμητικά μειονεκτούντες εμπολέμους εμφανίζεται επανειλημμένως στη διάρκεια της ιστορίας. Έτσι, η Γερμανία και στους δύο παγκοσμίους πολέμους προσπάθησε να πετύχει γρήγορη νίκη προκειμένου να αντισταθμίσει το συνολικό αριθμητικό της μειονέκτημα: στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αποπειράθηκε να βγάλει εκτός μάχης τη Γαλλία προτού κινητοποιηθεί η Ρωσία, ενώ στον Β΄

Παγκόσμιο Πόλεμο επεδίωξε να νικήσει γρήγορα την ΕΣΣΔ προτού έρθει ο χειμώνας.¹³

Τις τελευταίες δεκαετίες, η τεχνολογία αυξάνει συνεχώς την καταστρεπτικότητα του πρώτου πλήγματος. Κάθε μέρα που περνά, πλησιάζουμε στο περίφημο “one shot one kill” («ό,τι σημαδεύουμε το πετυχαίνουμε»). Συνεπώς, το πρώτο πλήγμα καθίσταται στρατιωτικά – αν και όχι απαραίτητα πολιτικά – ελκυστικό, επαναφέροντας ενδεχομένως «τη γοητεία της μάχης», ιδίως για τους αριθμητικά ασθενέστερους.¹⁴

Αν υπάρχει δυνατότητα για αποφασιστική μάχη σε ενδεχόμενο ελληνοτουρκικό πόλεμο, αυτό μπορεί να συμβεί στον αεροναυτικό τομέα. Κατ’ αρχάς, οι αριθμοί των οπλικών συστημάτων είναι σχετικά μικροί: την παρούσα περίοδο είναι 200-300 μαχητικά αεροσκάφη, 13-16 κύριες μονάδες επιφανείας, 10-12 υποβρύχια εκατέρωθεν.¹⁵ Συν τοις άλλοις, κανείς από τους δύο αντιπάλους δεν έχει (ακόμη) τη δυνατότητα να παραγάγει ολοκληρωμένο οπλικό σύστημα όπως τα παραπάνω και η εκ μέρους τους δυνατότητα επισκευής ζημιών είναι περιορισμένη (και ακόμη περισσότερο σε καιρό πολέμου). Επιπρόσθετα, υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο επέμβασης τρίτων, που υποτίθεται ότι μπορεί να τερματίσει γρήγορα τις εχθροπραξίες και άρα να επιτρέψει στην Ελλάδα να πετύχει ένα χτύπημα νοκ-άουτ, προτού ο στρατηγικός αντίπαλος μπορέσει να κινητοποιήσει τους υπέρτερους υλικούς πόρους του.

13 Βλ. αντίστοιχα, Hans Ehlert, Michael Epkenhans, and Gerhard P. Gross (eds.), *The Schlieffen Plan: International Perspectives on the German Strategy for World War I* [English translation edited by Major General David T. Zabecki, USA (Ret.)] (Lexington, KY: University Press of Kentucky, 2014) και Barry A. Leach, *German Strategy Against Russia 1939-1941* (Oxford: Clarendon Press, 1973).

14 Οι τελευταίες εξελίξεις στην Ουκρανία ενδεχομένως να επαναφέρουν το πλεονέκτημα στην άμυνα. Αυτό θα συμβαίνει εάν όντως ισχύει το ότι με τα περιπλανώμενα πυρομαχικά (loitering munitions) δεν μπορεί πλέον να κινηθεί τίποτα στο πεδίο της μάχης, χωρίς να εντοπιστεί και να προσβληθεί. Αυτός ο περιορισμός της κινητικότητας συνεπάγεται υπεροχή της άμυνας και θα τείνει να μειώσει το κίνητρο για πρώτο πλήγμα, αυξάνοντας έτσι τη διεθνή σταθερότητα.

15 Βλ. την ετήσια έκδοση The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance* (Abingdon: Routledge for the International Institute for Strategic Studies).

11 Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, *Διήγησις Συμβάντων της Ελληνικής Φυλής* (Αθήνα: Εκδόσεις Αφών Τολιδή, χ.χ.) [καταγραφή – παρουσίαση Γ. Τερτσέτης, Εισαγωγή – φιλολογική επιμέλεια Τάσος Βουρνάς], σ. 185-188, 221-222.

12 Nolan, *The Allure of Battle*, σ. 225-228.

Το ιδεώδες που μπορεί ενδεχομένως να επιτευχθεί σε μια τέτοια περίπτωση είναι κάτι αντίστοιχο με τους θριάμβους που πέτυχαν οι Γερμανοί εναντίον των Σοβιετικών στην αρχική φάση της Επιχείρησης Μπαρμπαρόσα και οι Ισραηλινοί εναντίον των Αράβων στον Πόλεμο των Έξι Ημερών.¹⁶ Προφανώς κάτι τέτοιο μόνο σε ακραία περίπτωση μπορεί να επιτευχθεί, δεν παύει όμως να αποτελεί σημείο αναφοράς. Πιο ρεαλιστικός επιχειρησιακός αντικειμενικός σκοπός είναι η εξασφάλιση, μέσω επιχειρήσεων αεροναυτικού ελέγχου, μιας ευνοϊκής αεροναυτικής κατάστασης. Αυτή με τη σειρά της θα θέσει τα θεμέλια για την επίτευξη, σε επίπεδο στρατιωτικής στρατηγικής, ενός αντικειμενικού σκοπού που θα θεωρείται, κατά το μάλλον ή ήττον, νίκη για την Ελλάδα.¹⁷

Μια άλλη εναλλακτική επιλογή, παραπλήσια της τελευταίας, είναι αυτό που οι Ισραηλινοί ονομάζουν «κούρεμα του γρασιδιού» (mowing the grass). Αναγνωρίζοντας ότι οι πολυπληθέστεροι στρατηγικοί τους αντίπαλοι είναι αδύνατο να τεθούν εκτός μάχης άπαξ δια παντός, οι Ισραηλινοί με μια σειρά στοχευμένων πληγμάτων υποβαθμίζουν τις εχθρικές δυνατότητες κάθε φορά που αυτές καθίστανται απειλητικές, κερδίζοντας χρόνο μέχρι αυτές να ξαναγίνουν απειλητικές, κ.ο.κ. Παράδειγμα αποτελούν τα κατά καιρούς ισραηλινά πλήγματα (όχι πάντα στρατιωτικά) ενάντια στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, που κάθε φορά το πήγαιναν κάποια χρόνια πίσω. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η καταστροφή των σημαντικών οπλικών συστημάτων του συριακού κράτους, μόλις κατέρρευσε το καθεστώς Άσαντ και ανέλαβε η διάδοχος κατάσταση. Θα περάσουν χρόνια μέχρι η Δαμασκός να αποκτήσει αντίστοιχες στρατιωτικές δυνατότητες που θα απειλήσουν το Ισραήλ. Στην ελληνική περίπτωση, μια τέτοια στρατηγική θα μπορούσε να είναι ένα μεμονωμένο αλλά ισχυρό αεροναυτικό πλήγμα στις αντίστοιχες τουρκικές δυνατότητες, π.χ. στην κρίση των Ιμίων, χωρίς όμως περαιτέρω κλιμάκωση σε συνο-

λικό πόλεμο. Κάτι τέτοιο «θα γύριζε το ρολόι» πολλά χρόνια πίσω για την αεροπορία και ιδίως το ναυτικό της Τουρκίας, ενισχύοντας ταυτόχρονα το γόητρο της Ελλάδας και προκαλώντας κλυδωνισμούς στο εσωτερικό της Τουρκίας. Εδώ όμως, όπως και σε όλα τα προαναφερθέντα σενάρια, προκύπτει ένα ερώτημα: και αν οι Τούρκοι δεν αποδεχθούν την ετυμηγορία της αρχικής «αποφασιστικής» μάχης;

Ο κίνδυνος της κατατριβής

Το επιχείρημα του Νόλαν είναι σημαντικότερο, και έχει σοβαρές συνέπειες για την ελληνική στρατιωτική στρατηγική. Η υπόσχεση της γρήγορης νίκης είναι μεν γοητευτική, ιδίως για χώρες όπως η Ελλάδα, αλλά πολύ σπάνια έχει γίνει πραγματικότητα, όπως είδαμε και παραπάνω. Πολλοί ήταν αυτοί που ξεκίνησαν πόλεμο προσδοκώντας γρήγορη νίκη, για να βρεθούν παγιδευμένοι σε έναν παρατεταμένο πόλεμο κατατριβής όπου ο χρόνος δούλευε εναντίον τους και οι υπέρτεροι υλικοί πόροι των αντιπάλων τους τελικά απετέλεσαν νικηφόρο πλεονέκτημα για τους τελευταίους.

Στην περίπτωση τυχόν ελληνοτουρκικού πολέμου, το ερώτημα είναι τι θα γίνει αν αποτύχει η ελληνική στρατηγική της εκμηδένισης που θα αποσκοπεί σε γρήγορη νίκη. Ακόμη και αν στην αρχή των εχθροπραξιών όλα πάνε σύμφωνα με το ελληνικό σχέδιο (πράγμα ούτως ή άλλως δύσκολο) και τα ελληνικά όπλα θριαμβεύσουν, ο αντίπαλος μπορεί να μη συνθηκολογήσει και να συνεχίσει τον πόλεμο. Σε τελική ανάλυση, πρέπει να υπάρξει σοβαρότατος λόγος ώστε οι Τούρκοι να αποδεχθούν μια δυσμενή πολιτική εξέλιξη που θα έχει προκύψει από στρατιωτική ήττα. Αν μη τι άλλο, δεν την αποδέχθηκαν ούτε καν όταν συνήφθη η Συνθήκη των Σεβρών το 1920. Άρα, η Ελλάδα θα πρέπει να αξιολογήσει κατά πόσο τα οφέλη που θα επιτύχει θα είναι μη αναστρέψιμα – όπως, π.χ. έκρινε η τουρκική πλευρά με τη λήξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου.

Οι Τούρκοι δηλώνουν ρητά ότι «οι επιχειρήσεις θα λήξουν με νίκη των Τούρκων». Δηλαδή, η Τουρκία δεν θα αποδεχθεί τίποτα λιγότερο από στρατιωτική νίκη και όσο δεν κερδίζει, δεν θα συνθηκολογήσει. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι Τούρκοι τεκμαίρουν ότι θα έχουν τη δυνατότητα και τη θέληση να αντισταθούν σε πιέσεις τρίτων. Αυτό μένει να αποδειχθεί, αλλά πρέπει να ομολογηθεί ότι, όπως προαναφέρθηκε,

16 Michael B. Oren, *Six Days of War: June 1967 and the Making of the Modern Middle East* (Oxford: Oxford University Press, 2002).

17 Για μια πολύ πρόσφατη ανάλυση στα ελληνικά που πραγματεύεται το ζήτημα του ορισμού της νίκης και της ήττας, καθώς και τις διαβαθμίσεις τους, βλ. Δρ. Βασίλειος Αρσονιάδης, «Ελληνοτουρκική Σύγκρουση: Σύντομη ή Παρατεταμένη; Η Ανάγκη Ανάπτυξης μιας Εθνικής «Θεωρίας Νίκης», *Τετράδια Γεωπολιτικής Ανάλυσης και Μελετών*, τεύχος 14 (Αθήνα: Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών, Δεκέμβριος 2025).

ιστορικά οι Τούρκοι δεν έχουν φανεί ευεπίφοροι σε ξένες πιέσεις. Σε κάθε περίπτωση, ένα από τα μεγάλα ερωτήματα των ελληνοτουρκικών σχέσεων είναι το τι θα κάνουν οι Ηνωμένες Πολιτείες σε περίπτωση ελληνοτουρκικού πολέμου και πότε θα το κάνουν.¹⁸

Η στρατηγική της κατατριβής μπορεί να υιοθετηθεί από την Τουρκία όχι μόνο ως αντίδραση σε έναν πόλεμο που ξεκινά με ελληνική πρωτοβουλία (αναμένοντας γρήγορη ελληνική νίκη με εκμετάλλευση αρχικού ελληνικού πλεονεκτήματος), αλλά και σε έναν πόλεμο που ξεκινά με πρωτοβουλία της Άγκυρας. Ένα σενάριο είναι να εφαρμόσει εξαρχής αυτή τη στρατηγική η Τουρκία. Να εμπλέξει δηλαδή την Ελλάδα σε ένα πόλεμο στον οποίο η Τουρκία θα μπορεί να συνεχίζει να πολεμά ενώ η Ελλάδα δεν θα διαθέτει πλέον τα έμψυχα και υλικά μέσα για να το κάνει. Αυτό το σενάριο δεν είναι πιθανό. Δύσκολα θα υπάρξει ηγεσία στην Άγκυρα, ή και οπουδήποτε αλλού, που θα ξεκινήσει ένα πόλεμο με μια τέτοια στρατηγική. Το κόστος θα είναι εξαρχής μεγάλο και τα απρόβλεπτα πολλά.

Το πιθανότερο όμως σενάριο και συνάμα το πιο ανησυχητικό, είναι το να καταλήξει η Τουρκία να κάνει αυτό που εκούσα-άκουσα έκανε η Ρωσία στην Ουκρανία. Η Ρωσία ξεκίνησε έναν πόλεμο θεωρώντας ότι θα κάνει στρατιωτικό περίπατο και ότι τα στρατεύματά της θα γίνονταν δεκτά ως ελευθερωτές. Μόλις αυτό αποδείχθηκε χίμαιρα, οι Ρώσοι μετέπεσαν σε στρατηγική κατατριβής, εκτιμώντας ότι η Ουκρανία θα εξαντληθεί υλικά πολύ πριν από τη Ρωσία.¹⁹ Αυτό ακριβώς είναι το πιο πιθανό σενάριο αναφορικά με την Τουρκία. Να εκτιμήσει δηλαδή η τουρκική ηγεσία, για οποιονδήποτε λόγο, ότι θα πετύχει γρήγορη νίκη επί της Ελλάδας, να μην το καταφέρει και στη συνέχεια να υιοθετήσει ως σχέδιο Β την κατατριβή. Αυτό το σενάριο θέτει προφανή προβλήματα στρατηγικής ανθεκτικότητας για τη χώρα μας.²⁰

18 Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς και Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *50 Κανόνες Στρατηγικής στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και Απαιτήσεις σε 20 Κρίσιμες Ερωτήσεις* (Αθήνα: Δίαυλος, 2023), σ. 77-81, 128-132.

19 Max Seddon, Christopher Miller and Felicia Schwartz, "How Putin blundered into Ukraine - then doubled down," *Financial Times*, February 23, 2023, <https://www.ft.com/content/80002564-33e8-48fb-b734-44810afb7a49>.

20 Πλατιάς και Κολιόπουλος, *50 Κανόνες Στρατηγικής στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, σ. 143-146· Αρσονιάδης, «Ελληνοτουρκική Σύγκρουση: Σύνομη ή Παρατεταμένη;».

Επίλογος

Το παρόν πόνημα δεν προσφέρει έτοιμες συνταγές και εύκολες λύσεις. Όπως τόνισε και ο Κλαούζεβιτς, ο θεωρητικός γράφει ελπίζοντας ότι οι ιδέες του μπορεί να χρησιμεύσουν ως οδηγοί στους ιθύνοντες της πατρίδας του και να τους κάνουν να μελετήσουν σε βάθος τα ζητήματα που αυτός θίγει.²¹ Η αποτίμηση των ιδεών του θεωρητικού ανήκει σ' εκείνους.

Ο Κωνσταντίνος Κολιόπουλος είναι Καθηγητής του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Επί χρόνια διδάσκει Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγικές Σπουδές σε μια σειρά ανώτερων σχολών των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. Έχει αναγορευτεί σε Επίτιμο Διαλέκτη της Σχολής Εθνικής Άμυνας. Μεταξύ των βιβλίων του περιλαμβάνονται το *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα* και [μαζί με τον Αθ. Πλατιά] το *Thucydides on Strategy* και το *Η Τέχνη της Στρατηγικής*.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ

Στρατηγική θεωρία και πρακτική από την αρχαιότητα έως σήμερα

Ιστορία, θεωρία και πρακτική της διεθνούς πολιτικής Ρωσία και Ευρασία

Ελληνική Υψηλή και Στρατιωτική Στρατηγική

Τουρκική Ιστορία και Εξωτερική Πολιτική

21 Clausewitz, *On War*, βιβ. 4, κεφ. 11, σ. 260.

Η Λήψη Απόφασης σε Ξενοφώντα, Σουν Τζου και Μακιαβέλι

Γεράσιμος Ν Καραμπελιάς

Καθηγητής Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η λήψη απόφασης αποτελεί θεμελιώδη διαδικασία στην ανθρώπινη δραστηριότητα, από καθημερινές επιλογές μέχρι στρατηγικές αποφάσεις σε οργανισμούς και επιχειρήσεις. Πρόκειται για μια διαδικασία επιλογής μεταξύ εναλλακτικών ενεργειών με στόχο την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, λαμβάνοντας υπόψη τις διαθέσιμες πληροφορίες, τους κινδύνους αλλά και τις συνέπειες. Σύμφωνα με τον Herbert Simon, η λήψη απόφασης περιλαμβάνει τρία στάδια: την αναγνώριση του προβλήματος, το σχεδιασμό εναλλακτικών προσεγγίσεων/διαδρομών για την επίλυσή της και την επιλογή αυτής που θα θεωρηθεί ως η καταλληλότερη. Η όλη διαδικασία όμως επηρεάζεται από παράγοντες όπως το αίσθημα της αβεβαιότητας, ο διαθέσιμος χρόνος και πόροι και οι γνωστικές και μη προκαταλήψεις που ακολουθούν τόσο τους λήπτες όσο και τους εφαρμοστές της.

Η λήψη απόφασης κατά τη διάρκεια μιας κρίσης, και ιδιαίτερα στρατιωτικής, αποτέλεσε το κοινό έδαφος τριών κειμένων-ορόσημων στο χώρο της πολιτικής και στρατηγικής σκέψης: της «Κύρου Ανάβασης» του Ξενοφώντα (περ. 370 π.Χ.), της «Τέχνης του Πολέμου» του Σουν Τζου (περ. 500 π.Χ.) και του «Ηγεμόνα» του Νικολό Μακιαβέλι (1513). Παρά τη μεγάλη χρονική και πολιτισμική απόσταση που χωρίζει τους τρεις συγγραφείς (περί τα 2.000 έτη, – Ελληνική πόλη-κράτος, Αυτοκρατορική Κίνα, Αναγεννησιακή Ιταλία), είναι εμφανές ότι οι απόψεις τους συγκλίνουν σε έναν σκληρό ρεαλισμό: η επιβίωση και η εξουσία δεν εξασφαλίζονται με ευχολόγια (θρησκευτικά, ηθικά, πολιτικά) αλλά με ψυχρή ανάλυση, ακριβή πληροφορόρηση και ευελιξία στην εκτέλεση. Ταυτόχρονα, οι σημαντικές διαφορές που τους «χωρίζουν» αναδεικνύουν τις διαφορετικές εκφάνσεις της έννοιας του «ρεαλισμού».

1. Ομοιότητες στις Πρακτικές Αρχές

α) Η «καλή» πληροφορία

Ο Σουν Τζου αφιερώνει ολόκληρο το τελευταίο κεφάλαιο (13) στη χρήση κατασκόπων: «Αυτό που κάνει τὸν σοφὸ ἡγεμόνα καὶ τὸν καλὸ στρατηγὸ νὰ νικοῦν... εἶναι ἡ πρόγνωση. Ἡ πρόγνωση οὔτε ἀπὸ φαντάσματα οὔτε ἀπὸ πνεύματα... ἀλλ' ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ γνωρίζουν τὴν κατάστασιν τοῦ ἐχθροῦ». Ο Ξενοφώντας, χωρίς να το διατυπώνει θεωρητικά, το εφαρμόζει αδιάλειπτα. Πριν από κάθε σημαντική κίνηση στέλνει κατασκόπους ή παίρνει αιχμαλώτους για ανάκριση: «ἔπεμψαν κατασκόπους... καὶ πυθόμενοι τὰς ὁδοὺς ἔγνωσαν ὅτι...» (Δ' 1.11), «ἐκράτησαν ἄνδρα τῶν αἰχμαλώτων καὶ ἠρώτων αὐτὸν ποῖ πορεύονται» (Γ' 5.15). Στην πορεία κατά των Καρδούχων η απόφαση για νυχτερινή πορεία βασίζεται αποκλειστικά σε πληροφορίες κατασκόπων (Δ' 1.20–23). Ο δε Μακιαβέλι γράφει ότι ο Ηγεμόνας πρέπει «να μην απομακρύνεται από το καλό, αν μπορεί, αλλά να ξέρει να μπαίνει στο κακό, όταν είναι ανάγκη» (κεφ. XVIII).

β) Η ταχύτητα και η ευελιξία

Ο Σουν Τζου γράφει: «Ἡ ταχύτης ὁμοία τῶ ἀνέμω... ἡ κίνησις ὁμοία τῇ βροντῇ» ... «Ὅταν ὁ ἐχθρὸς εἶναι ἀπρόσεκτος, ἐκμεταλλεύσου το καὶ κινήσου ταχέως». (Κεφ. 11) Ο Ξενοφώντας παρουσιάζει τους Μυρίους να παίρνουν αποφάσεις μέσα σε λίγες ώρες ή και λεπτά. Για παράδειγμα, μετά την προδοσία του Τισσαφέρνη και τη σύλληψη των πέντε στρατηγών και είκοσι λοχαγών, η απόφαση να εκλέξουν νέους αρχηγούς, να κάψουν τα περιττά κέρα και να συνεχίσουν την πορεία λαμβάνεται μέσα σε μία νύχτα. (Γ' 1.15–3.1). Ο Μακιαβέλι, αντίστοιχα, υποστηρίζει ότι ο Ηγεμόνας πρέπει «να έχει νου δι-ατεθειμένο να στρέφεται όπως οι άνεμοι και οι μεταβολές της τύχης του απαιτούν... και να είναι έτοιμος να γίνει το αντίθετο από αυτό που είχε αποφασίσει, αν οι συνθήκες αλλάξουν». Και μετά από λίγο τονίζει ότι «είναι ανάγκη... να είναι αλεπού για να γνωρίζει τις παγίδες και λιοντάρι για να τρομάζει τους λύκους» (κεφ. XVIII).

γ) Η αποφυγή της μάχης ως ανώτατη στρατηγική

Η πιο διάσημη φράση του Σουν Τζου είναι: «το ανώτατο επίτευγμα είναι να νικήσεις χωρίς μάχη» (Κεφ. 3). Ο Ξενοφώντας το εφαρμόζει επανειλημμένα. Όταν οι Καρδούχοι προκαλούν τους Μύριους σε μάχη σε ανοιχτό πεδίο, αυτοί την αποφεύγουν και αποφασίζουν νυχτερινές πορείες. (Δ΄ 2.4–5). Όταν οι Μοσσύνοικοι τους επιτίθενται, αντί να εμπλακούν σε μάχη, διαπραγματεύονται συμμαχία και τελικά τους χρησιμοποιούν ως οδηγούς (Ε΄ 4–5). Στο πέρασμα από τους Ταόχους, αντί να πολιορκήσουν το φρούριο, το παρακάμπτουν και το αφήνουν να πέσει από έλλειψη τροφής (Δ΄ 7). Ο Μακιαβέλι γράφει ρητά: «Οι πόλεμοι αρχίζουν όταν θέλεις εσύ, αλλά δεν τελειώνουν όταν θέλεις εσύ» (κεφ. III) και συνιστά να κερδίζεις «με χρυσό και όχι με σίδηρο» όποτε αυτό είναι δυνατόν (κεφ. XXI).

2. Θεμελιώδεις Διαφορές

α) Συλλογική Συμμετοχή ή αυστηρή Ιεραρχία

Στον Ξενοφώντα η απόφαση είναι βαθιά δημοκρατική και συμμετοχική. Οι Μύριοι διατηρούν την εκκλησία του δήμου ακόμα και 3.000 χιλιόμετρα μακριά από την Ελλάδα. Η πιο δραματική στιγμή είναι η μεγάλη συνέλευση μετά την προδοσία (Γ΄ 2): Πρώτα ομιλίες απόγνωσης, έπειτα εκλογή των νέων αρχηγών μέσα από ένα κλίμα αντιρρήσεων, συζητήσεων αλλά και ψηφοφορίας. (Γ΄ 2.34–37). Ακόμα και η απόφαση να κάψουν τα κάρα λαμβάνεται μετά από συνέλευση: «έκκλησιαν ποιησάμενοι ἔδοξεν αὐτοῖς...» (Γ΄ 3.1).

Στον Σουν Τζου δεν υπάρχει ίχνος συλλογικής απόφασης. «Ο στρατηγός είναι ο διαιτητής τῆς τύχης τοῦ λαοῦ· ἀπ’ αὐτὸν ἐξαρτᾶται ἡ εὐημερία ἢ ἡ καταστροφή τοῦ κράτους» (Κεφ. 1). Οι αξιωματικοί εκτελούν, δεν συναποφασίζουν.

Για τον Μακιαβέλι, η λήψη της απόφασης είναι διαδικασία μοναχική και μυστική: «Ένας ηγεμόνας... δεν πρέπει ποτέ να εμπιστεύεται κανέναν παρά μόνο τον εαυτό του» (κεφ. XXIII) και «είναι πολύ πιο

ασφαλές να είσαι φοβερός παρά αγαπητός, όταν δεν μπορείς να είσαι και τα δύο» (κεφ. XVII).

β) Ο ρόλος της τύχης και των «θεικών σημάτων»

Ο Ξενοφώντας αποδέχεται την τύχη και τη θεϊκή εὐνοια ως αναπόσπαστο μέρος της λήψης απόφασης. Πριν από κάθε απόφαση, οι Μύριοι κάνουν θυσίες και προσδοκούν ότι «καὶ τὰ σήματα ἐγένετο καλά». (Γ΄ 2.9) Κάθε απόφαση θα πρέπει να επικυρώνεται μέσα από «θεικά» σήματα.

Ο Σουν Τζου αντίθετα, απορρίπτει κάθε υπερφυσική εξήγηση: «Ἡ πρόγνωση οὔτε ἀπὸ φαντάσματα οὔτε ἀπὸ πνεύματα... ἀλλ’ ἀπὸ ἀνθρώπων» (Κεφ. 13). Η τύχη είναι κάτι που ο καλός στρατηγός ελαχιστοποιεί με υπολογισμό και καλή προετοιμασία.

Ο Μακιαβέλι την αναγνωρίζει ως το μισό της επιτυχίας, αλλά την «χτυπάει» με νιτῆ: «Εἶναι καλύτερα να είσαι ορμητικός παρά προσεκτικός, γιατί η τύχη είναι γυναίκα· και αν θέλεις να την κρατήσεις υποταγμένα, πρέπει να την χτυπάς και να την σπρώχνεις» (κεφ. XXV).

γ) Η Ηθική

Ο Ξενοφώντας βάζει όρια στη λήψη των αποφάσεων: οι Μύριοι αρνούνται να πουλήσουν γυναίκες και παιδιά ακόμα κι όταν πεινούν (Ζ΄ 7.53) και τηρούν όρκους ακόμα και με εχθρούς, καθώς ο Ξενοφώντας δεν παραλείπει να τονίσει ότι «το δίκαιον κράτιστον» (Α΄ 9.28).

Ο Σουν Τζου θεωρεί την απάτη όχι μόνο θεμιτή αλλά και απαραίτητη: «Κάθε πόλεμος βασίζεται στην παραπλάνηση. Ως εκ τούτου, όταν είστε ικανοί, δείξτε ανικανότητα. Όταν είστε δραστήριοι, δείξτε αδράνεια. Όταν είστε κοντά, κάντε να φαίνεται ότι είστε μακριά. Όταν είστε μακριά, κάντε να φαίνεται ότι είστε κοντά» (Κεφ. 1). Η εξαπάτηση, η ψευδής υποχώρηση, η δωροδοκία κατασκόπων είναι εργαλεία ρουτίνας που οφείλει ένας ρεαλιστής στρατηγός να χρησιμοποιεί για να επιτύχει το στόχο του.

Άρθρα

Ο Μακιαβέλι τονίζει ότι τους ανθρώπους «πρέπει είτε να τους χαιδεύεις είτε να τους εξοντώνεις· γιατί αν τους προκαλέσεις μικρή ζημιά, θα εκδικηθούν· αν όμως τους συντρίψεις, δεν μπορούν» (κεφ. III). Προσφέρει και παράδειγμα αυτό του Τσέζαρε Βοργιά που προσκαλεί τους αρχηγούς των Orsini και Vitelli στη Senigallia, τους υπόσχεται φιλία και, μόλις μπουν στην παγίδα, τους σφάζει όλους (κεφ. VII). «Αυτός ο άνθρωπος», γράφει ο Μακιαβέλι, «έκανε ό,τι έπρεπε να κάνει ένας συνετός ηγεμόνας για να εδραιώσει την εξουσία του».

3. Αντί Επιλόγου

Ο Ξενοφώντας, ο Σουν Τζου και ο Μακιαβέλι, μέσα από τα έργα τους, μας προσφέρουν διαφορετικές όψεις της ρεαλιστικής προσέγγισης στη θεματική της λήψης απόφασης. Και οι τρεις συγκλίνουν σε τρία θεμελιώδη σημεία: η σωστή πληροφορία, η ταχύτητα στη λήψη απόφασης και η αποφυγή της περιττής σύγκρουσης είναι πολύ ισχυροί παράγοντες για την αποτελεσματικότητά της. Διαφέρουν όμως ριζικά στο ποιος παίρνει την απόφαση και με ποια κριτήρια. Ο Ξενοφώντας μας δείχνει πώς μια ομάδα ελεύθερων πολιτών μπορεί να επιβιώσει μέσα από διάλογο και αντιλογίες, με δημοκρατικές διαδικασίες και ήθος ακόμα και στις πιο αντίξοες συνθήκες. Ο Σουν Τζου μας προσφέρει ένα «επιστημονικό» εγχειρίδιο απόλυτης προετοιμασίας, υπολογισμού και χειραγώγησης όπου ο στρατηγός ελέγχει τα πάντα και η «ηθική» δεν πρέπει να διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο. Ο δε Μακιαβέλι είναι ο κυνικός ρεαλιστής: η εξουσία διατηρείται με φόβο, απάτη και, αν χρειαστεί, με αίμα («mantenere lo stato» – η διατήρηση της εξουσίας οφείλει να είναι ο μοναδικός/απόλυτος στόχος (ΑΝΣΚ) με κάθε μέσο).

Βιβλιογραφία

Ξενοφώντας, Κύρου Ανάβασις, μτφρ. Β. Κωνσταντινίδης, (Αθήνα: Κάκτος, 1993)

Σουν Τζου, Η Τέχνη του Πολέμου, μτφρ. Δ. Τσουκάλης, (Αθήνα: Τόπος, 2018)

Νικολό Μακιαβέλι, Ο Ηγεμόνας, μτφρ. - εισαγ - σχόλια Α. Παππάς, (Αθήνα: Γκοβόστη, 2015)

Herbert Simon, Administrative Behavior (New York: the Free Press, 1997) 4th edition

Ο Γεράσιμος Ν. Καραμπελιάς γεννήθηκε στην Κάτω Αχαΐα. Σπούδασε σε Ελλάδα, ΗΠΑ (PACE University και NEW YORK UNIVERSITY) και στο Ηνωμένο Βασίλειο (SOAS-UNIVERSITY OF LONDON).

Είναι Καθηγητής στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Έχει προσφέρει διαλέξεις μεταξύ άλλων σε Πανεπιστήμια των ΗΠΑ (Stanford University, Washington University, City University of New York (CUNY)) και του Καναδά (Simon Fraser University) ενώ άρθρα του κυκλοφορούν σε επιστημονικά περιοδικά με κριτές (refereed journals) του εξωτερικού.

Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται στις Σχέσεις Στρατού και Πολιτείας σε Ελλάδα, Τουρκία και Βαλκάνια, στη Στρατιωτική Κοινωνιολογία και σε θέματα Στρατιωτικής Ηγεσίας.

Στη Σχολή Εθνικής Άμυνας διδάσκει ανελλιπώς από το 2001.

Η προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς στις ένοπλες συγκρούσεις.

Η κομβική σημασία των οργανωμένων στρατιωτικών τμημάτων και η μελέτη παραδείγματος της Παλμύρας

Σχης (ΜΧ) Ευριπίδης Χανιάς

Σπουδαστής 78ης ΕΣΦΔΠ

«Στον ολοκληρωτικό πόλεμο είναι πρακτικά αδύνατο να καθοριστούν ακριβείς διαχωριστικές γραμμές μεταξύ στρατιωτικών και μη στρατιωτικών προβλημάτων».

Winston Churchill

Η πιο Εξάριετη Ωρα τους, 1949

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μελετώντας τις ένοπλες συγκρούσεις από την αρχαιότητα έως και σήμερα, αποτελεί κοινή ομολογία η ύπαρξη καταγεγραμμένων από την ιστορία μαχών και συμπεριφορών, όπου οι ένοπλες παρατάξεις δεν σεβάστηκαν ούτε τα υλικά, ούτε τα άυλα αγαθά μιας κοινωνίας, μιας χώρας και ενός αντίπαλου κράτους. Οι «άσκοπες» ενέργειες των εμπολέμων τμημάτων αφορούσαν είτε σε δράση, είτε σε αντίδραση (γνωστή ως και «αντίποινα»). Σε αυτό συνέτεινε ίσως, ότι «μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το διεθνές δίκαιο δεν απαγόρευε τον πόλεμο. Γι' αυτό και η χρήση ένοπλης βίας για την επίλυση των διεθνών διαφορών θεωρείτο ότι ήταν μια έκφραση της κρατικής κυριαρχίας» (Σολκίδης 2011, 27-28).

Ερμηνεύοντας το ρητό του Winston Churchill, κατά τη διάρκεια κάθε ένοπλης σύγκρουσης υπάρχει σημαντικός αριθμός στρατιωτικών και μη στρατιωτικών προβλημάτων ή αποστολών ή υποχρεώσεων για τα οργανωμένα ένοπλα τμήματα. Μια από τις μη στρατιωτικές αποστολές - υποχρεώσεις είναι η προστασία των υλικών και άυλων προϊόντων πολιτισμού,

η οποία στηρίζεται κατά βάση στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, όπως τα μικρά και μεγάλα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς. Ανάλογα με το μέγεθος, την ένταση της σύρραξης και με τη στρατιωτική εμπειρία των αντιμαχομένων, η προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς κάποιες φορές καθίσταται προβληματική εάν όχι δύσκολη.

2. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Σύμφωνα με τις συστάσεις¹ της UNESCO,² κάθε κράτος – μέλος αυτής «πρέπει να εξασφαλίζει την προστασία της αρχαιολογικής του κληρονομιάς, λαμβάνοντας πλήρως υπόψη τα προβλήματα που προκύπτουν» (Πάντος 2011, 140). Σε αυτό το σημείο είναι χρήσιμο να επισημανθεί ότι το Δίκαιο της Ένοπλης Σύρραξης υποδιαιρείται στο «Δίκαιο της διεξαγωγής του πολέμου» και στο «Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο» (Μανιάτης 2020, 25). Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί μέρος του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και «έχει εστιάσει σε αυτό το κρίσιμο θέμα τις τελευταίες δεκαετίες» (Ibid 30-31).

Γενικά, το διεθνές συμβατικό δίκαιο³ δέχεται ότι κατά τη διάρκεια μίας ένοπλης σύγκρουσης, η διάκριση μεταξύ μαχητών και αμάχων εμφανίζεται κατ' αναλογία και στη διάκριση μεταξύ στρατιωτικών και πολιτικών στόχων. Τα εμπόλεμα μέρη μπορούν να κατευθύνουν τις πολεμικές τους επιχειρήσεις μόνο εναντίον των πρώτων. Αν και η αρχή της διάκρισης

1 Υφίστανται οι εξής 4 συστάσεις του διεθνούς οργανισμού (έτος εφαρμογής):

Σύσταση περί των διεθνών αρχών των εφαρμοστέων στις αρχαιολογικές ανασκαφές (1956)

Σύσταση σχετικά με τα πιο αποτελεσματικά μέσα για να καταστούν τα Μουσεία προσιτά στον καθένα (1960).

Σύσταση σχετικά με την προστασία και τον σύγχρονο ρόλο των ιστορικών περιοχών (1976)

Σύσταση για την προστασία των κινητών πολιτιστικών αγαθών (1978).

2 UNESCO (UNITED NATIONS Educational, Scientific and Cultural Organization δηλαδή Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Πολιτιστική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών), ιδρύθηκε στο Λονδίνο στις 16 Νοεμβρίου 1945, μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ως οργανισμός του ΟΗΕ.

3 Οι τέσσερις συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο Ι της Γενεύης του 1977. Σημειώνεται ότι η Ελλάδα έχει κυρώσει τις ανωτέρω συμβάσεις με τους Ν. 3481/56, ΦΕΚ Α' 3/30-12-1955/5-1-1956 και Ν. 1786/88, ΦΕΚ Α' 125/88, Ιούλιος 1988, αντιστοίχως (Φωτίου 2008, 82).

έχει εθιμικό χαρακτήρα⁴ και θεωρείται από τις θεμελιώδεις ολοκλήρου του συστήματος του Ανθρωπιστικού Δικαίου, ο όρος «πολιτικοί στόχοι» πρώτο-εμφανίζεται μόλις στα Πρωτόκολλα του 1977 (Φισκατώρης 2010, 69-70). Μάλιστα στα δύο πρόσθετα πρωτόκολλα της Γενεύης απαγορεύονται ρητά οι επιθέσεις σε εγκαταστάσεις απαραίτητες για την επιβίωση του άμαχου πληθυσμού, σε φράγματα, πυρηνικά εργοστάσια, χώρους λατρείας, ιστορικά μνημεία και έργα τέχνης (Ibid, 70).

Επιπρόσθετα και σύμφωνα με τα ισχύοντα στο διεθνές συμβατικό δίκαιο, απαγορεύονται και τα λεγόμενα «αντίποινα των εμπολέμων»:

- Εναντίον των αμάχων, των αιχμαλώτων πολέμου, των τραυματιών, των αρρώστων και ναυαγών, του προσωπικού των νοσοκομείων και των κινητών νοσοκομειακών (κάθε τύπου), καθώς και των εκπροσώπων των θρησκευτικών δογμάτων.
- Εναντίον στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς (που έχουν σημειωθεί ως τέτοια με διακριτικό έμβλημα).
- Με την χρήση ναρκών (κάθε φύσεως), εκρηκτικών μηχανισμών ή παγίδων (κάθε φύσεως), καθώς και χειροκίνητων ή αυτομάτων ή ωρολογιακών όπλων ή και μηχανισμών (Φωτίου 2008, 82).

3. Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ, ΕΓΧΩΡΙΑ

Η Ελλάδα είναι μια χώρα με πλούσια πολιτιστική και φυσική, άυλη και υλική κληρονομιά, η οποία ξεκινά από τους αρχαίους χρόνους. Το γεγονός αυτό, «επέβαλε» ουσιαστικά την πλήρη εναρμόνιση με το σύνολο των συναφών διεθνών συνθηκών και συμβάσεων, οι οποίες έχουν εν τέλει ψηφισθεί από τη Βουλή των Ελλήνων και οι οποίοι ως νόμοι, στο πνεύμα της φράσης «*pacta sunt servanda*», πρέπει και να τηρούνται (Ζάϊκος 2017, 20).

Η ελληνική ευαισθησία για το αντικείμενο θέματος, είναι καταγεγραμμένη στο ίδιο το Σύνταγμα της χώρας. Αρχικά σε αυτό του 1974, καθώς και στις

μετέπειτα αναθεωρήσεις του (2001, 2008), όπου στο κείμενο έχουν συμπεριληφθεί με τα άρθρα 18 και 24, οι συναφείς διατάξεις που αφορούν την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς (Βουλή των Ελλήνων 2013, 34-35 & 38-39). Παράλληλα η κείμενη νομοθεσία, έχει εναρμονιστεί με τα ισχύοντα στην Ευρωπαϊκή Ένωση [Κανονισμοί (3911/92, 2469/96), Οδηγίες (93/7/ΕΟΚ, 97/11/ΕΚ), Συστάσεις (75/65/ΕΟΚ)], καθώς και στα ψηφίσματα των Υπουργών Πολιτισμού που αφορούν την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Θα πρέπει να επισημανθεί η προνοητικότητα του νομοθέτη, αφού η εγχώρια νομοθεσία είχε εδραιώσει θεσμικά την προστασία των πολιτιστικών αγαθών, εδώ και αρκετές δεκαετίες, με τις διατάξεις του Ν. 5351/1932, περί της «προστασίας των αρχαιοτήτων και γενικότερα καλλιτεχνικών και ιστορικών μνημείων παλαιότερων του 1830». Η ανάγκη προσαρμογής στις σύγχρονες απαιτήσεις θα οδηγήσει στη δημιουργία και ψήφιση μετά από 70 έτη, του Ν.3028/2002,⁵ με τις διατάξεις του οποίου παρέχεται η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα (Αποστολίδης 2016, 29).

Σε ότι αφορά τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ), το ζήτημα της προστασίας των αγαθών του πολιτισμού κατά τις επιχειρήσεις αντιμετωπίζεται ενιαία σε επίπεδο των 3 Κλάδων, με τις σχετικές οδηγίες οι οποίες αναγράφονται στον Διακλαδικό Κανονισμό επιχειρησιακής σχεδίασης ΕΔ (ήτοι ΔΚ 2-1/2012), ο οποίος προνοεί για τα ζητήματα αυτά, ακολουθώντας την προαναφερθείσα εθνική νομοθεσία, αλλά και τις Συμμαχικές Συμφωνίες Τυποποίησης (ΣΤΥΠ) - αντίστοιχα Δόγματα. Πιο συγκεκριμένα, ο ΔΚ 2-1/2012 κατά την συγγραφή της γενικής ιδέας μιας διακλαδικής επιχειρήσεως, αναφέρει ότι οι συντονιστικές οδηγίες οφείλουν μεταξύ των άλλων να περιλαμβάνουν τα ζητήματα πολιτικο-στρατιωτικής συνεργασίας καθώς και αυτά της προστασίας του περιβάλλοντος (ΔΚ 2-1/2012, 185). Αντίστοιχα, κατά τη συγγραφή του σχεδίου στρατηγικού επιπέδου, οι συντονιστικές οδηγίες θα πρέπει να περιλαμβάνουν μεταξύ των άλλων τα ζητήματα πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας, της προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και τα νομικά θέματα-διεθνή νομιμοποίηση (Ibid, 193). Ομοίως ισχύουν και για τις συντονιστικές οδηγίες συγγραφής ενός

4 Από την αρχαιότητα π.χ. οι ναοί δεν αποτελούσαν στόχο.

5 ΦΕΚ Α'132/2002.

σχεδίου επιχειρησιακού ή τακτικού επιπέδου (Ibid, 198). Τα προαναφερθέντα, περιλαμβάνουν την προστασία της άυλης και υλικής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς των τμημάτων των Ελληνικών ΕΔ τα οποία θα κληθούν να διεξαγάγουν μια επιχείρηση εντός ή εκτός της χώρας.

Προκειμένου ο αναγνώστης να έχει πλήρη εικόνα για τα ισχύοντα στις Ελληνικές ΕΔ, δέον να αναφερθεί ότι συναφείς αναφορές για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς γίνονται και στο Διακλαδικό Δόγμα Πυρών Υποστηρίξεως⁶ με αριθμηση ΔΕ 3.11/2014/ΓΕΕΘΑ αναφορικά με τη μη επιλογή στόχων οι οποίοι εμπίπτουν σε καθεστώς προστασίας [“blue shield” σύμφωνα με τη Σύμβαση της Χάγης του 1954 (Μανιάτης 2020, 31)], καθώς και σε κλαδικό επίπεδο, στο Στρατιωτικό Κανονισμό 20-1 του Γενικού Επιτελείου Στρατού (Αποστολίδης 2016, 30-31). Επιπλέον, σχετικά πρόσφατα (Δεκέμβριος 2021), παρουσιάστηκε σε επίπεδο ΓΕΕΘΑ, το «Εγχειρίδιο Δικαίου Ενόπλων Συγκρούσεων», το οποίο συντάχθηκε από το Γραφείο Στρατιωτικού Νομικού Συμβούλου (ΓΣΝΣ) του Στρατηγείου NRDC-GR⁷ και αποσκοπεί στο να καταστούν χρηστικές οι διατάξεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου για το σύνολο του προσωπικού των Ελληνικών ΕΔ τόσο κατά τις δραστηριότητες επιχειρησιακής εκπαίδευσης, όσο και κατά την σχεδίαση και εκτέλεση των επιχειρήσεων (ΓΕΕΘΑ 2021).

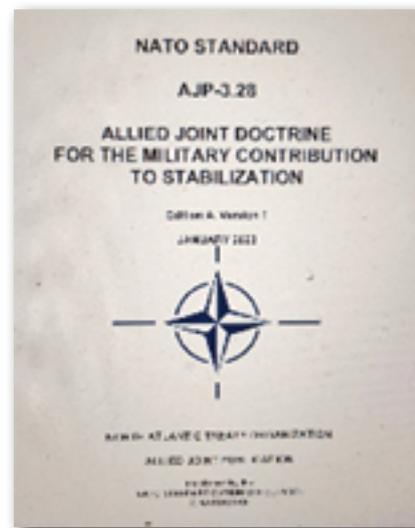
4. Η ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΣΤΑ ΣΥΜΜΑΧΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Η Βόρειο-Αντλαντική Συμμαχία (NATO) από την πλευρά της, δίδει μεγάλη σημασία στο αντικείμενο θέματος ειδικά κατά την ανάπτυξη στρατευμάτων της σε οποιοδήποτε Θέατρο Επιχειρήσεων. Η πολιτιστική ιδιοκτησία/κληρονομιά αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά του πεδίου μάχης και για αυτό η Συμμαχία μέσα από τα θεσμικά της κείμενα δίδει μεγάλη σημασία. «*Φυσικά αντικείμενα, όπως κτίρια ή απομεινάρια κτιρίων, βιβλία, αντικείμενα τέχνης (πίνακες ζωγραφικής κλπ), αντικείμενα προερχόμενα από μουσεία και*

άλλα. Τα προαναφερθέντα ορίζονται ως στοιχεία πολιτιστικής ιδιοκτησίας».⁸

Η προστασία τους είναι σημαντική για τη συμμαχία, καθόσον ο πολιτισμός επηρεάζει τη συμπεριφορά των κοινωνιών και των ανθρώπων. Για το λόγο αυτό, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (“Cultural Property Protection” ή CPP)⁹ είναι ένα από τα οριζόντια θέματα (“cross cutting topics”), τα οποία διαπραγματεύονται τα πρόσφατα θεσμικά κείμενα της Συμμαχίας.

Τα κείμενα αυτά είναι το θεμελιώδες συμμαχικό δόγμα με αριθμηση AJP-01,¹⁰ τα βασικά συμμαχικά δόγματα για τη διεξαγωγή και για τη σχεδίαση επιχειρήσεων με αριθμηση AJP-03¹¹ και AJP-05¹² αντίστοιχα, όσο και περαιτέρω εξειδικευμένα δόγματα όπως το δόγμα για τη στρατιωτική συμβολή στη σταθεροποίηση και ανασυγκρότηση με αριθμηση AJP-3.28¹³ (εικόνα 1), κλπ.

Εικόνα 1: Εξώφυλλο του συμμαχικού εντύπου τυποποίησης με αριθμηση AJP 3.28 (Πηγή: NATO Standardization Agency 2025)

6 Αποτελεί εξειδικευμένο διακλαδικό δόγμα.

7 Αποτελεί το αρκτικόλεξο της ονομασίας NATO Rapid Deployable Corps-Greece.

8 AJP 3.28, σελίδα 35.

9 Bi-SC Directive 086-005/Apr 2019 με θέμα: “Implementing Cultural Property in NATO Operations and missions”.

10 “Allied Joint Doctrine”.

11 “Allied Joint Doctrine for Conduct of Operations”.

12 “Allied Joint Doctrine for Planning of Operations”.

13 “Allied Joint Doctrine for Military Contribution to Stabilization and Reconstruction”.

Πιο συγκεκριμένα, στο Παράρτημα «Α» του AJP-01,¹⁴ όπου αναγράφεται το σύνολο των οριζοντίων θεμάτων τα οποία θα πρέπει να ρυθμίσει ένας Διοικητής τακτικού ή και επιχειρησιακού επιπέδου με το επιτελείο του (πέραν των επιχειρησιακών), αναφέρεται ότι «η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει σχέση με την αποστολή και υπάρχει ένας ρόλος για τις ένοπλες δυνάμεις όπως ορίζεται στο διεθνές και εθνικό δίκαιο».¹⁵ Επίσης, όπως εύστοχα επισημαίνεται «η διασφάλιση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να οδηγήσει σε καλή θέληση από την τοπική κοινότητα και μεγαλύτερη αποδοχή της συμμαχικής στρατιωτικής δύναμης».¹⁶

Σύμφωνα με την πρόσφατη έκδοση του εξειδικευμένου συμμαχικού δόγματος με αριθμηση AJP-3.28, δύο είναι τα σημεία - κλειδιά κατά τις επιχειρήσεις του NATO:

α. Η ισχυρή δέσμευση από τα κράτη – μέλη τα οποία συμμετέχουν σε επιχειρήσεις στις οποίες ηγείται η Συμμαχία, ώστε τα συμμετέχοντα σε αυτές στρατεύματα, να λάβουν όλα τα απαραίτητα προληπτικά μέτρα, προκειμένου να αποφευχθεί κάθε είδους καταστροφή ή ζημία σε αντικείμενα με πολιτιστική αξία και κυρίως σε αυτά τα οποία συνδέονται με τις αξίες και την πολιτιστική ταυτότητα του κάθε λαού.

β. Οι στρατιωτικοί διοικητές έχουν την ευθύνη προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα στρατιωτικά τμήματα των οποίων ηγούνται εφαρμόζουν τις διατάξεις του προαναφερθέντος στην παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου, δικαίου των ενόπλων συρράξεων (“Law of Armed Conflict”, LOAC) και υιοθετούν τις καλές πρακτικές προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς κατά τη διάρκεια των ενόπλων συγκρούσεων.

Τέλος, δε θα πρέπει να διαφεύγει της προσοχής όλων των εμπλεκόμενων στις στρατιωτικές επιχειρήσεις της Συμμαχίας (στρατιωτικών και μη), ότι για την επιτυχή προστασία των αγαθών πολιτισμού, οι μεταξύ τους σχέσεις παίζουν το κυριότερο και το πιο κρίσιμο ρόλο. Σε αυτό συνεισφέρουν τόσο τα πρόσωπα που εμπλέκονται, όσο και οι διαδικασίες που έχουν συμφωνηθεί. Για το λόγο αυτό, «το θεμελιώδες κλειδί

για μια αποτελεσματική προστασία είναι ένας σταθερός σύνδεσμος μεταξύ των στρατιωτικών δυνάμεων και του τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς».¹⁷

5. ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ISIS ΣΤΗΝ ΠΑΛΜΥΡΑ

Έχοντας υπόψη τα προαναφερθέντα που ισχύουν σε ειρηνική και πολεμική περίοδο, από κρατικές οντότητες και εν γένει λαούς και κοινωνίες ενός συγκεκριμένου επιπέδου, στη συνέχεια θα γίνει αφορά σε μία από τις πιο χαρακτηριστικές παραβιάσεις της προστασίας πολιτιστικής κληρονομιάς σε μια ένοπλη σύγκρουση, η οποία ταυτόχρονα παρουσιάζει μια ιδιομορφία. Προκλήθηκε από έναν μη κρατικό δρώντα ή οντότητα σε πολεμική σύρραξη με μια κρατική οντότητα. Πιο συγκεκριμένα, όσα πραγματοποιήθηκαν με την οργάνωση του επονομαζόμενου «Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ και του Λεβάντε»¹⁸ ήταν κάτι πρωτόγνωρο στα παγκόσμια χρονικά. Μια άγνωστη οργάνωση μπόρεσε και κατέκτησε σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, σημαντικά τμήματα δυο κρατικών οντοτήτων (Συρία και Ιράκ), εκμεταλλευόμενη τον εμφύλιο πόλεμο και την εκτεταμένη διαφθορά, αντίστοιχα.

Το πέρασμα του αυτό-αποκαλούμενου «Ισλαμικού κράτους» είναι δυνατό να παρομοιαστεί με «το λίβα που καίει τα σπαρτά». Μεταξύ των σφαγών, καταστροφών, βεβηλώσεων και έτερων αποτρόπαιων πράξεων, η παγκόσμια κοινότητα έγινε μάρτυρας μιας εφιαλτικής εικόνας αναφορικά με την καταστροφή πολιτισμικής κληρονομιάς. Ανάμεσα στα παραδείγματα σχεδόν ολικής καταστροφής, ήταν η ονομαστή αρχαία πόλη της Παλμύρας.¹⁹ Η πόλη βρίσκεται στην ομώνυμη όαση. Αποτελεί το κρίκο της αρχαίας ελληνικής και ανατολικής τέχνης και είναι κράμα ελληνικών, ρωμαϊκών και ανατολικών τεχνοτροπιών (Αγνώστου 1978, 405). Επιπλέον, αποτελεί «ένα σπουδαίο μνημείο το οποίο η UNESCO έχει χαρακτηρίσει θησαυρό της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς» (Επτακοίλη 2019).

14 Σελίδες A-4 και A-5.

15 AJP-01, σελίδα A-5.

16 Ibid.

17 AJP-01, σελίδα A-5

18 ISIS – Islamic State of Iraq and Syria

19

Εργασίες Σπουδαστών

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να γίνει αναφορά στη διαχρονική αξία της Παλμύρας για τον Ελληνισμό, καθώς μεγάλη μερίδα της κοινής γνώμης θεωρεί λανθασμένα, ότι αποτελεί Ρωμαϊκή πόλη. Η τεκμηρίωση της Ελληνικής καταγωγής της πόλης, προέρχεται από πολλές πηγές και αναγνωρίζεται από την επιστημονική κοινότητα ότι η Παλμύρα είναι Ελληνιστική πόλη η οποία γιγαντώθηκε μεταγενέστερα επί της Ρωμαϊκής εποχής, σε ένα σημαντικό εμπορικό κέντρο (εικόνα 2). Μάλιστα ακόμα και μετά την κατάκτηση της, η πόλη είχε διατηρήσει τους ελληνικούς θεσμούς, ήτοι οι ναοί των 12 θεών, το θέατρο και το βουλευτήριο (Γρηγοράκου 2025). Το πιο χαρακτηριστικό τοπίο της πόλης αποτελεί ο ναός του Βήλου (“Bel”)-Δία, ενώ άξιο μνήμειας είναι το ιπποδάμειο σύστημα ρυμοτομίας (Ibid).

Εικόνα 2: Απεικόνιση της Παλμύρας και στοιχεία για την ελληνική προέλευση από την εισήγηση της Δρ. Ποτίτσας Γρηγοράκου στους Σπουδαστές της 13^{ης} Εκπαιδευτικής Σειράς του Ινστιτούτου Διαρκούς Επιμόρφωσης στις 27 Ιανουαρίου 2025 (Πηγή: Σχης Χανιάς 2025)

Επιστρέφοντας στην περίοδο των προαναφερθέντων καταστροφών, «πολλά μνημεία της Παλμύρας, άλλα περισσότερο και άλλα σε μικρότερο βαθμό, επλήγησαν από την μήνιν του Ισλαμικού Κράτους» (Επτακοίλη 2019). Η πρώτη κατάληψη της πόλης ξεκινά την 21 Μαΐου 2015, χωρίς όμως το ISIS, να προχωρήσει «σε καταστροφές και λεηλασίες, καθώς ήθελε να συμμαχήσει με την ντόπια φυλή της περιοχής ονομαζόμενη “Tadmur”, η οποία αντιμαχόταν το καθεστώς του Assad» (Αργυρόπουλου 2020, 73-74). Η

καταστροφή του αρχαιολογικού χώρου²⁰ ξεκινά στις 27 Μαΐου 2015, όταν οι «τζιχαντιστές» του ISIS, θα προκαλέσουν σημαντικές φθορές στο ρωμαϊκό θέατρο που κοσμεί την πόλη από 2ο αιώνα μ.Χ, ενώ θα συνεχίζουν στις 24 Αυγούστου 2015 με την καταστροφή του Ναού του Βάαλ (“Baal Shamim”), ο οποίος είχε κτισθεί τον 1^ο αιώνα μ.Χ (Ibid, 74 & Γρηγοράκου 2025). Η καταστροφή είναι σχεδόν απόλυτη, αφού θα πραγματοποιηθεί με τη χρήση εκρηκτικών υλών. Εν συνεχεία, την 01 Σεπτεμβρίου 2015 σειρά θα έχει ο ναός του Βήλου-Δία, ενώ στις 04 Σεπτεμβρίου, θα ανατινάξουν τρεις αρχαίους επιτάφιους πύργους. Το «κρεσέντο» της αρχαιολογικής καταστροφής συμπληρώνεται στις 05 Οκτωβρίου 2015 μετά από τη νέα καταστροφή, αυτή της Αψίδας του Θριάμβου (Αργυρόπουλου 2020, 74). Κατά τη δεύτερη κατοχή της πόλης, καταστράφηκαν «πολλά από τα μνημεία και τις δομές που υπήρχαν στην αρχαία πόλη, όπως σημαντικών τμημάτων του ρωμαϊκού αμφιθεάτρου, που είχαν διατηρηθεί κατά το παρελθόν. Επιπλέον κατέστρεψαν το τετράπυλο της πόλης, το οποίο αποτελούνταν από τέσσερις ξεχωριστές κατασκευές στηριγμένες με κίονες κατά μήκος του κεντρικού άξονα» (Ibid, 74-75). Η κατοχή της Παλμύρας από το ISIS, έληξε δια παντός στις 27 Μαρτίου του 2016 (Επτακοίλη 2019).

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

«Ο πόλεμος είναι ένα πανάρχαιο φαινόμενο με ποικίλες προβληματικές συνέπειες, το οποίο υπόκειται, εδώ και σχεδόν δύο αιώνες, σε εξειδικευμένους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου» (Μανιάτης 2020, 34). Είναι αναμενόμενο ότι τα οργανωμένα στρατιωτικά τμήματα, θα επιδείξουν στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, το επίπεδο το οποίο αρμόζει και θα προστατεύσουν τους άμαχους καθώς και τα αντικείμενα φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς των αντιπάλων. Οι ΕΔ κάθε οργανωμένου κράτους καθώς και οι σημαντικοί στρατιωτικοί οργανισμοί, διαδραματίζουν κομβικής σημασίας ρόλο, αφού διασφαλίζουν θεσμικά τη συμπεριφορά αυτή και με τα οργανωμένα προγράμματα στρατιωτικής εκπαίδευσης, την εμπειδώνουν στο προσωπικό τους.

²⁰ «Για το γλυπτό της πλούτο χαρακτηρίστηκε, ως η πλουσιότερη πόλη της αρχαιότητας» (Ibid).

Το μεγάλο ερώτημα και φυσικά το ζητούμενο είναι η συμπεριφορά ορισμένων παραστρατιωτικών και άτακτων προς τα αντικείμενα φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς των αντιπάλων. Οι λόγοι για τη μη τήρηση των κανόνων είναι πολλοί και αρκετές φορές είναι και συνδυασμός πραγμάτων, αντιλήψεων και καταστάσεων, οι οποίοι κάνουν τις συμπεριφορές ακόμα πιο καταστροφικές. Το ζητούμενο λοιπόν, είναι πως η πολιτιστική κληρονομιά κάθε οργανωμένης κοινωνίας, κάθε έθνους ή και κράτους θα προστατευτεί σε μια ένοπλη σύγκρουση/σύρραξη. Το παράδειγμα της Παλμύρας, μας καταδεικνύει περίτρανα την αναγκαιότητα αυτή.

7. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Επικαλούμενοι τη χρήση του παραδείγματος των καταστρεπτικών για τον παγκόσμιο πολιτισμό ενεργειών ομάδων άτακτων στη Συρία, η διατριβή κλήθηκε να αποδώσει την αξία που έχει και θα εξακολουθήσει να έχει η τήρηση των συμφωνημένων κανόνων, ακόμα και κατά τη διάρκεια μιας πολεμικής σύγκρουσης δυο ή και περισσότερων τακτικών στρατιωτικών τμημάτων για σειρά ζητημάτων. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ένα από αυτά και θα πρέπει να συνεχίζει να τυγχάνει ιδιαίτερης προσοχής από τα οργανωμένα εθνικά ή και υπερεθνικά στρατιωτικά τμήματα όλων των Κλάδων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγνώστου (1978) Παλμύρα στο: Παγκόσμια Σύγχρονη Παιδεία (εγκυκλοπαίδεια). Θεσσαλονίκη, εκδόσεις: Εκδοτικός Οργανισμός Μαλλιάρη, τόμος 9, σελίδα 405.

Αποστολίδης, Α. Αντισυνταγματάρχης (2016) Ο ρόλος της UNESCO στην προστασία του πολιτισμικού και φυσικού περιβάλλοντος σε περίοδο ένοπλης σύγκρουσης. Διατριβή στην Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου, Θεσσαλονίκη: Απρίλιος.

Αργυροπούλου, Δ. (2020) Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και πολεμικές συρράξεις: Διεθνή κείμενα. Το παράδειγμα της Συρίας: αποκατάσταση-ανάδειξη: κριτική και προτάσεις. Διπλωματική εργασία του διατμηματικού μεταπτυχιακού προγράμματος «Προστασία, συντήρηση, αποκατάσταση μνη-

μείων πολιτισμού», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη: Νοέμβριος.

Βουλή των Ελλήνων (2013) Σύνταγμα της Ελλάδας, (Όπως αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27^{ης} Μαΐου 2008 της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων), Αθήνα, Εκδόσεις Διεύθυνση εκδόσεων & εκτυπώσεων της Βουλής των Ελλήνων.

Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας (2012) Διακλαδικός Κανονισμός (ΔΚ) 9-1 Επιχειρησιακή Σχεδίαση Ενόπλων Δυνάμεων, Έκδοση ΓΕΕΘΑ/Α2.

_ (2021) Ημερίδα Παρουσίασης «Εγχειριδίου Δικαίου Ενόπλων Συγκρούσεων» Διαθέσιμο από: <https://geetha.mil.gr/imerida-paroysiasis-egcheiridiou-dikaiou-enoplon-sygkroyseon-2/> (πρόσβαση: 22 Αυγούστου 2022).

Γενικό Επιτελείο Στρατού (2002) Στρατιωτικός Κανονισμός (ΣΚ) 20-1 Γενικός Κανονισμός Υπηρεσίας στο Στρατό, Έκδοση ΓΕΣ.

Γρηγοράκου, Π. (2025), Η εξελληνισμένη Ανατολή: Ο Ελληνισμός στη Συρία, Διάλεξη στο πλαίσιο της 13^{ης} Εκπαιδευτικής Σειράς του Ινστιτούτου Διαρκούς Επιμόρφωσης (ΙΔΕ) του ΓΕΕΘΑ, 27 Ιανουαρίου 2025, Αθήνα.

Επτακοίλη, Γ. (2019) Οι φρουροί της Παλμύρας. Διαθέσιμο από: <https://www.kathimerini.gr/life/people/1026883/oi-froyroi-tis-palmyras> (πρόσβαση: 26 Αυγούστου 2022).

Ζάϊκος, Ν. (2017) Περί Διεθνούς Εθίμου και Διεθνών Συνθηκών. Παρουσίαση στο μάθημα: «Διεθνής πολιτική, διεθνές δίκαιο και Ελληνική εξωτερική Πολιτική» του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια», ΑΔΙ-ΣΠΟ και Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 08 Φεβρουαρίου 2017, Θεσσαλονίκη.

Μανιάτης, Α. (2020) Εισαγωγή στο δίκαιο ένοπλων συρράξεων, Στρατιωτική Επιθεώρηση, Μάιος - Αύγουστος, 24-35.

North Atlantic Treaty Organization (2022) Allied Joint Publication-01, Allied Joint Doctrine, Edition F / Version 1.

_ (2019) Allied Joint Publication-03, Allied Joint Doctrine for Conduct of Operations, Edition C / Version 1.

Εργασίες Σπουδαστών

._ (2019) Allied Joint Publication-05, Allied Joint Doctrine for Planning of Operations, Edition A / Version 2.

._ (2021) Allied Joint Publication-3.28,²¹ Allied Joint Doctrine for Military Contribution to Stabilization and Reconstruction, Edition A / Version 1.

Πάντος, Π. (2011) Η προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς σε εθνικό, κοινοτικό και διεθνές επίπεδο. Συλλογή κειμένων. Βόλος, εκδόσεις Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας-Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.

Σολκίδης, Κ. Συνταγματάρχης (2011) Ο Ρόλος του πολέμου στην ιστορία των Διεθνών Σχέσεων, Στρατιωτική Επιθεώρηση, Μάιος-Ιούνιος, 24-47.

Φισκατώρης, Τ. (2010) Jus in Bello: Η εξέλιξη, το περιεχόμενο & η εφαρμογή του Διεθνούς ανθρωπιστικού Δικαίου, Στρατιωτική Επιθεώρηση, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος, 58-75.

Φωτίου, Π. (2008) Δίκαιο ενόπλων συγκρούσεων, Στρατιωτική Επιθεώρηση, Ιούλιος - Αύγουστος, 62-85.

21 Παλαιά αρίθμηση AJP 3.4.5 (έως το Μάρτιο 2021).

Ο Σχης (ΜΧ) Ευριπίδης Χανιάς γεννήθηκε στο Βόλο την 18 Δεκ 1976. Εισήχθη στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1995 και αποφοίτησε το 1999 ως Ανθυπολοχαγός Μηχανικού. Αποφοίτησε επιτυχώς από όλα τα σχολεία του όπλου του, τη Σχολή Τεχνικής Εκπαίδευσης Αξιωματικών Μηχανικού (ΣΤΕΑΜΧ) καθώς και από τη Σχολή Διοίκησης και Επιτελών (ΣΔΙΕΠ) και την Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ). Επιπλέον, είναι απόφοιτος του Τμήματος Βασικής Εκπαίδευσης Αξιωματικών της Σχολής ΜΧ του στρατού των ΗΠΑ και έχει παρακολουθήσει μεταξύ των άλλων εκπαιδεύσεων, το NATO Defense Planning Process Course στο NATO School.

Έχει υπηρετήσει σε αριθμό Ανεξάρτητων Υπομονάδων Μηχανικού και διετέλεσε Διοικητής των 3 και 7 Λόχου Μηχανικού (ΛΜΧ). Αναπτύχθηκε στο Αφγανιστάν ως Δκτης ΛΜΧ του ΤΕΣΑΦ-30. Ως Ανώτερος Αξκός υπηρέτησε, ως Επιτελής στο τμήμα διεθνούς σχεδίασης στη Διεύθυνση Σχεδίων και Ασκήσεων (ΔΙ-ΣΧΕΑ) του ΓΕΣ, ως Επιτελής Προστασίας Περιβάλλοντος της XII Μ/Κ ΜΠ «Έβρου», ως Τμηματάρχης στη Διεύθυνση Προσωπικού (ΔΙΠΡΟ) του ΓΕΕΦ και ως

Τμηματάρχης/Επιτελής του 5ου τμήματος (Δόγματα ΣΞ) στη Διεύθυνση Δόγματος και Εκπαιδεύσεως (ΔΙ-ΔΕΚΠ) του ΓΕΣ. Διετέλεσε Διοικητής της 736 Διεύθυνσης Στρκών Έργων (736 ΔΣΕ) με περιοχή ευθύνης την ΑΣΔΕΝ και εν συνεχεία Υποδιοικητής της Διοίκησης Μηχανικού της ΑΣΔΕΝ (ΑΣΔΕΝ/ΔΜΧ). Την παρούσα χρονική περίοδο είναι εκπαιδευόμενος της 78ης ΕΣ της Σχολής Εθνικής Άμυνας.

Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών του προγράμματος «Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός Πόλεων και Κτιρίων» της Σχολής Θετικών Επιστημών και Τεχνολογίας του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ). Στο παρελθόν, έχουν δημοσιευθεί 13 άρθρα του στη Στρατιωτική Επιθεώρηση του ΓΕΣ και 4 στη Διακλαδική Επιθεώρηση της ΑΔΙΣΠΟ, με αντικείμενο στρατιωτικά, τεχνικά και ιστορικά θέματα. Κατέχει πτυχίο Αγγλικής γλώσσας (επίπεδο Γ1) και πτυχία Γαλλικής-Ισπανικής γλώσσας (επίπεδο Β2).

Διδάσκει για τα θέματα προστασίας περιβάλλοντος, αειφορικής (βιώσιμης) ανάπτυξης και καινοτομίας, καθώς και εξοικονόμησης ενέργειας στη Σχολή Μονίμων Υπξκών Αεροπορίας και ως διαλέκτης στο ίδιο αντικείμενο στη Σχολή Πολέμου Πολεμικής Αεροπορίας [Σχολή Διοίκησης & Επιτελών (ΣΔΙΕΠ), Σχολείο Επιμόρφωσης Αξκών Εξ Ανθστών (ΣΕΑΑ) και στο Σχολείο Ασφάλειας Πτήσεων και Εδάφους (ΣΑΠΕ)]. Από τον Σεπ 24, διδάσκει το μάθημα Περιβαλλοντικής Τεχνολογίας στη ΣΤΕΑΜΧ.

Είναι έγγαμος με 3 τέκνα.

Οι στρατηγικές και γεωπολιτικές συνέπειες της πρόσφατης αποχώρησης της Γαλλίας από χώρες του Σαχέλ: στρατηγικά διδάγματα και συνέπειες για την Ελλάδα

Σχης (ΤΘ) Κωνσταντίνος Καλαμάρας
Σπουδαστής 15ης ΕΣΦΕΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αποχώρηση της Γαλλίας από την περιοχή του Σαχέλ σηματοδοτεί μια σημαντική αλλαγή τόσο στην περιφερειακή δυναμική ασφάλειας όσο και στην παγκόσμια γεωπολιτική στρατηγική. Από τις αρχές της δεκαετίας του 2010, η Γαλλία έχει διατηρήσει ισχυρή στρατιωτική παρουσία στην περιοχή, ιδιαίτερα μέσω των επιχειρήσεων Serval¹ και Barkhane,² με στόχο την καταπολέμηση των τζιχαντιστικών εξεγέρσεων και τη σταθεροποίηση του Σαχέλ. Ωστόσο, η απόφαση της Γαλλίας να μειώσει και τελικά να αποσύρει τις δυνάμεις της εγείρει ερωτήματα σχετικά με τις επιπτώσεις στην περιφερειακή ασφάλεια και τις διεθνείς ισορροπίες ισχύος. Η παρούσα εργασία διερευνά τη γεωπολιτική σημασία της απόσυρσης της Γαλλίας, εξετάζοντας το ιστορικό πλαίσιο, τα στρατηγικά συμφέροντα, τις συνέπειες, τα πιθανά μελλοντικά σενάρια καθώς επίσης και τις συνέπειες για τη χώρα μας.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει και αναλύσει στρατηγικές και γεωπολιτικές συνέπειες της πρόσφατης αποχώρησης της Γαλλίας από χώρες του Σαχέλ, τα στρατηγικά διδάγματα και συνέπειες για την Ελλάδα.

- 1 <https://www.defense.gouv.fr/operations/operations-achevees-afrique/operation-serval-2013-2014>
- 2 <https://www.defense.gouv.fr/operations/bande-sahelo-saharienne/operation-barkhane>

ΑΝΑΛΥΣΗ

Ιστορικό Πλαίσιο

α. Η εμπλοκή της Γαλλίας στο Σαχέλ έχει βαθιές ιστορικές ρίζες που χρονολογούνται από την αποικιοκρατία. Η περιοχή, που περιλαμβάνει το Μάλι, τον Νίγηρα, τη Μπουρκίνα Φάσο, το Τσαντ και τη Μαυριτανία, ήταν υπό γαλλική αποικιακή διοίκηση μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η Γαλλία δημιούργησε διοικητικές και στρατιωτικές δομές που διαμόρφωσαν τη διακυβέρνηση και τα οικονομικά πλαίσια αυτών των εθνών.³ Αυτές οι αποικιακές κληρονομίες συνεχίστηκαν και μετά την ανεξαρτησία, με τη Γαλλία να διατηρεί ισχυρούς οικονομικούς, πολιτικούς και δεσμούς ασφαλείας με την περιοχή, συχνά παρεμβαίνοντας στρατιωτικά για να προστατεύσει τα συμφέροντά της και να διατηρήσει τη σταθερότητα.⁴

β. Στη μετα-αποικιακή περίοδο, η Γαλλία συμμετείχε σε διάφορες στρατιωτικές επεμβάσεις υπό το δόγμα της «Françafrique», μια πολιτική που επεδίωκε να διατηρήσει τη γαλλική επιρροή στην Αφρική.⁵ Αυτή η στρατηγική προσέγγιση οδήγησε σε άμεσες στρατιωτικές εμπλοκές, όπως οι επιχειρήσεις Serval και Barkhane στο Μάλι και το ευρύτερο Σαχέλ.

γ. Η επιχείρηση Serval του 2013 ήταν μια αποφασιστική γαλλική στρατιωτική επέμβαση στο Μάλι για την αντιμετώπιση των τζιχαντιστικών ομάδων που είχαν πάρει τον έλεγχο των βόρειων περιοχών μετά την εξέγερση των Τουαρέγκ το 2012 και την επακόλουθη ισλαμιστική εξέγερση.⁶ Η αποστολή εκδίωξε με επιτυχία τους μαχητές από τα μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά απέτυχε να εξαλείψει εντελώς τις απειλές των ανταρτών, οδηγώντας σε παρατεταμένη αντιτρομοκρατική εμπλοκή.

- 3 Boilley, P. (2012), «Les Touaregs Kel Adagh: Dépendances et révoltes – du Soudan français au Mali contemporain». Karthala, σελ 86
- 4 Chafer, T. (2019). «The End of the French Exception? Decline and Revival of the 'French Africa' Policy». Routledge, σελ.217
- 5 Glaser, A., & Smith, S. (2018). «How France Lost Africa: The End of Françafrique». Hurst & Company, σελ.132
- 6 Keenan, J. (2018). «The Dark Sahara: America's War on Terror in Africa». Pluto Press, σελ.76

δ. Η επιχείρηση Barkhane, που ξεκίνησε το 2014, επέκτεινε την αποστολή πέρα από το Μάλι για να καλύψει ολόκληρη την περιοχή του Σαχέλ, με τη συμμετοχή σχεδόν 5.000 Γάλλων στρατιωτών σε συνεργασία με τοπικούς και διεθνείς δρώντες.⁷ Παρά τις ευρείες αντιπρομοκρατικές προσπάθειές της, η επιχείρηση αντιμετώπισε επιχειρησιακές προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένης της ανεπαρκούς συνεργασίας από τις τοπικές κυβερνήσεις και του αυξανόμενου αντιγαλλικού αισθήματος μεταξύ των πληθυσμών που θεωρούσαν την επέμβαση ως νεοαποικιακή.⁸ Κατά συνέπεια, καθώς οι επιθέσεις των ανταρτών συνεχίστηκαν, η απογοήτευση αυξήθηκε τόσο στην περιοχή όσο και στο εσωτερικό της Γαλλίας, με αποκορύφωμα την απόφαση να αποσύρει τις δυνάμεις της.

Κυριότεροι Λόγοι της Γαλλικής Αποχώρησης

Διάφοροι παράγοντες συνέβαλαν στην απόφαση της Γαλλίας να αποσυρθεί από το Σαχέλ, καθένας από τους οποίους είναι συνυφασμένος με πολιτικούς, οικονομικούς και λόγους ασφαλείας.

α. Άνοδος Πολιτικών και Κοινωνικών Πιέσεων στο Εσωτερικό

(1) Η αυξανόμενη εγχώρια αντιπολίτευση στη Γαλλία ήταν ένας σημαντικός παράγοντας στην απόφαση αποχώρησης. Με τα χρόνια, η γαλλική κοινή γνώμη έχει γίνει επικριτική για τις παρατεταμένες στρατιωτικές εμπλοκές στην Αφρική, ιδιαίτερα υπό το φως των απωλειών και της έλλειψης προόδου στη σταθεροποίηση του Σαχέλ.⁹ Η γαλλική κυβέρνηση, υπό τον πρόεδρο Emmanuel Macron, αντιμετώπισε αυξανόμενη πολιτική πίεση να μειώσει τη διασπάθιση οικονομικών πόρους σε εξωτερικές στρατιωτικές δεσμεύσεις και να επικεντρωθεί στις εγχώριες ανησυχίες.

7 Understanding Francafrrique.: The complex Legacy of France Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://sinafricanews.org/2024/11/01/understanding-francafrrique-the-complex-legacy-of-frances-colonial-relationships/>

8 Tinti, P., & Westcott, T. (2021). «*Jihadists in the Sahel: The New Front in the War on Terror*». Hurst & Company, σελ.201

9 Charbonneau, B. (2021). «*France and the Politics of Military Intervention in Africa*». Routledge, σελ. 144

(2) Τα γαλλικά ΜΜΕ και διάφορες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών εξέφραζαν επίσης έντονες ανησυχίες σχετικά με τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη συνολική αποτελεσματικότητα των αντιπρομοκρατικών προσπαθειών. Οι αναφορές για απώλειες αμάχων που προκλήθηκαν από γαλλικές αεροπορικές επιδρομές τροφοδοτήσαν περαιτέρω το αντιπολεμικό συναίσθημα.¹⁰ Με την αυξανόμενη δημόσια αντίθεση, η Κυβέρνηση αποφάσισε την απόσυρση ως μια αναγκαία πολιτική κίνηση.

β. Επιδείνωση των σχέσεων με τις κυβερνήσεις του Σαχέλ

(1) Οι σχέσεις μεταξύ της Γαλλίας και ορισμένων κυβερνήσεων του Σαχέλ, ιδιαίτερα του Μάλι και της Μπουρκίνα Φάσο, επιδεινωθηκαν σημαντικά. Στο Μάλι, η κυβερνώσα στρατιωτική χούντα επέκρινε ανοιχτά τον ρόλο της Γαλλίας, κατηγορώντας την ότι απέτυχε να εξαλείψει τις εξεγέρσεις και να παρέμβει στην εσωτερική πολιτική.¹¹ Η κυβέρνηση του Μάλι απέλασε τον Γάλλο πρεσβευτή στις αρχές του 2022, σηματοδοτώντας διακοπή των διπλωματικών σχέσεων.¹²

(2) Επιπλέον, οι αντιγαλλικές διαμαρτυρίες αυξήθηκαν σε όλη την περιοχή, με πολλούς πολίτες να αντιλαμβάνονται τη στρατιωτική παρουσία της Γαλλίας ως μια μορφή νεοαποικιακού ελέγχου και όχι ως πραγματική βοήθεια για την ασφάλεια.¹³

γ. Ανάδειξη εξωτερικών έτερων κρατικών και μη δρώντων

(1) Το γεωπολιτικό τοπίο του Σαχέλ έχει μετατοπιστεί με την αυξανόμενη παρουσία άλλων διεθνών κρατικών και μη δρώντων. Η Ρωσία, μέσω του

10 Thurston, A. (2022). «*Jihadists of North Africa and the Sahel: Local Politics and Rebel Groups*». Cambridge University Press, σελ. 88

11 Bøås, M. (2022). «*Fragile States in the Sahel: The Growing Security Dilemma*». Zed Books, σελ. 92

12 Breakdown of relations between Mali and France. Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://internationalviewpoint.org/spip.php?article7708>

13 Anti-french Sentiment in West Africa, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.institutmontaigne.org/en/expressions/anti-french-sentiment-west-africa-reflection-authoritarian-confrontation-collective-west>

ομίλου Wagner, επέκτεινε την επιρροή της παρέχοντας στρατιωτική βοήθεια στο Μάλι και σε άλλα κράτη του Σαχέλ.^{14 15}

(2) Η Τουρκία και η Κίνα έχουν επίσης επεκτείνει τη στρατιωτική και οικονομική παρουσία τους στην περιοχή, μειώνοντας περαιτέρω τη μόχλευση της Γαλλίας.¹⁶ Αυτές οι μεταβαλλόμενες συμμαχίες υπονόμισαν τελικώς τον παραδοσιακό ρόλο της Γαλλίας ως κυρίαρχου παράγοντα ασφάλειας στο Σαχέλ.

δ. Γεωπολιτικός Επαναπροσδιορισμός

(1) Η αποχώρηση της Γαλλίας αποτέλεσε μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής της. Καθώς η δυναμική της παγκόσμιας ισχύος εξελίσσεται, η Γαλλία προσπάθησε να επαναπροσδιορίσει τις προτεραιότητες της εξωτερικής της πολιτικής. Η περιοχή του Ινδο-Ειρηνικού, όπου η Γαλλία έχει εδάφη και οικονομικά συμφέροντα, έχει γίνει μια περιοχή αυξημένης προσοχής. Το Παρίσι έχει επίσης εκφράσει την επιθυμία να συνεργαστεί στενότερα με τους Ευρωπαίους συμμάχους και το NATO σε ευρύτερες ανησυχίες για την ασφάλεια.

(2) Επιπλέον, η εμπλοκή της Γαλλίας στο Σαχέλ ήταν δαπανηρή, με τις αμυντικές δαπάνες στην περιοχή να φτάνουν τα δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως.¹⁷ Αντιμέτωπη με τους δημοσιονομικούς περιορισμούς και την ανάγκη για μια πιο βιώσιμη στρατηγική ασφάλειας, η Γαλλία επέλεξε την αποδέσμευση.

ε. Στρατιωτική κόπωση και περιορισμοί πόρων

(1) Μετά από σχεδόν μια δεκαετία προσπαθειών, η Γαλλία αντιμετώπισε στρατηγική εξάντληση. Η σύγκρουση στο Σαχέλ έχει απέδειξε ότι ένας παρατεταμένος και ασύμμετρος πόλεμος, είχε

ως αποτέλεσμα τις τζιχαντιστικές ομάδες να προσαρμόζονται και να επεκτείνονται παρά τις γαλλικές στρατιωτικές επιχειρήσεις.¹⁸ Αυτή η έλλειψη αποφασιστικής νίκης συνέβαλε στη στρατιωτική κόπωση και στην αντίληψη ότι ο πόλεμος δεν μπορούσε να κερδηθεί υπό τις παρούσες συνθήκες.

(2) Το λειτουργικό κόστος έγινε επίσης μια σημαντική ανησυχία. Η διατήρηση χιλιάδων στρατευμάτων σε ένα εχθρικό περιβάλλον, μαζί με την υλικοτεχνική υποστήριξη και την υποστήριξη πληροφοριών, άσκησε μεγάλη πίεση στους γαλλικούς στρατιωτικούς πόρους. Με άλλες προκλήσεις ασφαλείας στον ορίζοντα, η Γαλλία έκανε την ρεαλιστική επιλογή να μειώσει το στρατιωτικό της αποτύπωμα στην Αφρική.

Γεωπολιτικές Επιπτώσεις

α. Δημιουργία Κενού Περιφερειακής Ασφάλειας

(1) Η απόσυρση των γαλλικών στρατευμάτων δημιούργησε ένα κενό εξουσίας που οι τζιχαντιστικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένου του JNIM¹⁹ που συνδέεται με την Al Qaeda και του ISGS²⁰ που συνδέεται με το ISIS,²¹ μπορούν να εκμεταλλευτούν. Η απουσία μιας ικανής αντιτρομοκρατικής δύναμης θα μπορούσε να οδηγήσει σε αύξηση της τρομοκρατικής δραστηριότητας, καθώς οι εθνικοί στρατοί στο Σαχέλ δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους και δεν είναι καλά εξοπλισμένοι για να χειριστούν μόνοι τους την κατάσταση.²² Χωρίς γαλλική στρατιωτική υποστήριξη, χώρες όπως το Μάλι, η Μπουρκίνα Φάσο και ο Νίγηρας αντιμετώπισαν αυξημένους κινδύνους απώλειας του ελέγχου τεράστιων εδαφών από εξτρεμιστικές ομάδες, οι οποίες έχουν ήδη επιδείξει ανθεκτικότητα και προσαρμοστικότητα.²³

14 Stronski, P. (2022). «Russia's Growing Influence in Africa: The Role of the Wagner Group». Carnegie Endowment for International Peace, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://carnegieendowment.org/research/2023/02/russias-growing-footprint-in-africas-sahel-region?lang=en>

15 Σε αντίθεση με τη Γαλλία, ο όμιλος Wagner λειτουργεί με λιγότερους περιορισμούς και διαφορετική στρατηγική προσέγγιση, καθιστώντας τον μια ελκυστική εναλλακτική λύση για ορισμένες κυβερνήσεις.

16 Adebayo, B. (2023). «The New Scramble for Africa: Emerging Powers and the Sahel». Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21665095.2024.2306387>

17 Security in Sahel, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/africa/security-and-the-fight-against-terrorism/security-in-sahel/>

18 Foucher, V. (2022). «The Resilience of Jihadist Networks in the Sahel: An Analysis». Oxford University Press, σελ. 189.

19 Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimin (JNIM), https://www.dni.gov/nctc/ftos/jnim_fto.html, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25.

20 Islamiv State in the Greater Sahara, https://ecfr.eu/special/sahel_mapping/isgs, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25.

21 Islamic State in Iraq and Syria, <https://www.britannica.com/topic/Islamic-State-in-Iraq-and-the-Levant>, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25.

22 Lounnas, D. (2022). «Geopolitical Competition in the Sahel: A Shift in Power Balances». Oxford University Press, σελ 153.

23 Thurston, A. (2022). «Jihadists of North Africa and the Sahel: Local Politics and Rebel Groups». Cambridge University Press, σελ 176.

(2) Το κενό ασφαλείας ενθαρρύνει επίσης την αύξηση των διασυνοριακών επιθέσεων και την αποσταθεροποίηση σε ολόκληρη την περιοχή. Καθώς οι τζιχαντιστικές οργανώσεις επέκτειναν την επιχειρησιακή τους εμβέλεια, οι γειτονικές χώρες ενδέχεται να βιώσουν δευτερογενείς επιπτώσεις, επιδεινώνοντας την περιφερειακή ανασφάλεια.²⁴ Επιπλέον, η αποδυναμωμένη κρατική εξουσία επιτρέπει στα εγκληματικά δίκτυα, συμπεριλαμβανομένων των εγκληματικών οργανώσεων εμπορίας ναρκωτικών, όπλων και ανθρώπων, να ευδοκιμήσουν, επιδεινώνοντας περαιτέρω τις προκλήσεις της περιοχής²⁵ (Lacher, 2020, σελ. 176).

(3) Οι προσπάθειες των τοπικών στρατιωτικών συνασπισμών, όπως η Κοινή Δύναμη G5 Σαχέλ,²⁶ έχουν αποδειχθεί ανεπαρκείς λόγω της περιορισμένης χρηματοδότησης, των ελλείψεων εκπαίδευσης και των προκλήσεων εσωτερικού συντονισμού.²⁷ Η αποχώρηση της Γαλλίας, βασικού υποστηρικτή αυτών των πρωτοβουλιών ασφάλειας, δημιούργησε ερωτήματα σχετικά με τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των περιφερειακών στρατηγικών ασφάλειας.

(4) Η αποχώρηση της Γαλλίας δημιούργησε ευκαιρίες για νέους διεθνείς παράγοντες να επεκτείνουν την επιρροή τους στο Σαχέλ, κυρίως τη Ρωσία, την Τουρκία και την Κίνα. Η Wagner Group,²⁸ μια ρωσική παραστρατιωτική οργάνωση, αύξησε την παρουσία της στο Μάλι και σε άλλα κράτη του Σαχέλ, προσφέροντας βοήθεια για την ασφάλεια και στρατιωτική εκπαίδευση με αντάλλαγμα την πρόσβαση σε φυσικούς πόρους.²⁹ Η αυξανόμενη επιρροή του ομίλου Wagner σηματοδότησε την εναντίωση της Ρωσίας

έναντι της δυτικής στρατιωτικής κυριαρχίας στην περιοχή, ιδιαίτερα καθώς παρείχε μια εναλλακτική λύση στις παραδοσιακές δυτικές σχέσεις ασφαλείας.³⁰

(5) Η Τουρκία έχει επίσης επιδιώξει να επεκτείνει το αποτύπωμά της στο Σαχέλ μέσω στρατιωτικής συνεργασίας και οικονομικών επενδύσεων. Η Άγκυρα έχει ενισχύσει τους αμυντικούς δεσμούς προμηθεύοντας όπλα και μη επανδρωμένα αεροσκάφη σε περιφερειακές κυβερνήσεις, ενώ ταυτόχρονα συμμετέχει σε διπλωματική προσέγγιση.³¹ Ο αυξανόμενος ρόλος της Τουρκίας αντιπροσωπεύει μια διανομή των σχέσεων ασφαλείας, μειώνοντας την εξάρτηση των κρατών του Σαχέλ από τη Γαλλία και τους δυτικούς συμμάχους.

β. Μεταστροφή της ευρωπαϊκής προσέγγισης

(1) Η αποχώρηση της Γαλλίας έχει σημαντικές επιπτώσεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και τις πολιτικές ασφαλείας της στο Σαχέλ. Ενώ χώρες όπως η Γερμανία, η Ιταλία και η Ισπανία έχουν συμβάλει σε στρατιωτικές εκπαιδευτικές αποστολές και περιφερειακά προγράμματα σταθεροποίησης, η ικανότητά τους να αντικαταστήσουν τις εκτεταμένες αντιπρομοκρατικές επιχειρήσεις της Γαλλίας είναι περιορισμένη.³² Οι προσπάθειες της ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας, ιδίως εκείνες στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), ενδέχεται να χρειαστούν σημαντική αναδιάρθρωση για την αντιμετώπιση νέων απειλών.³³

(2) Επιπλέον, η έξοδος της Γαλλίας εγείρει ανησυχίες σχετικά με τη βιωσιμότητα των αποστολών που υποστηρίζονται από την ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της εκπαιδευτικής αποστολής της ΕΕ στο Μάλι (EUTM Mali) και της ειδικής ομάδας Takuba, η οποία

24 Foucher, V. (2022). «The Resilience of Jihadist Networks in the Sahel: An Analysis». Oxford University Press, σελ. 224

25 Security in Sahel, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/africa/security-and-the-fight-against-terrorism/security-in-sahel/>

26 https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/factsheet_eu_g5_sahel_0.pdf, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25.

27 Bøås, M. (2022). «Fragile States in the Sahel: The Growing Security Dilemma». Zed Books, σελ 198.

28 <https://www.britannica.com/topic/Wagner-Group>, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25.

29 Stronski, P. (2022). «Russia's Growing Influence in Africa: The Role of the Wagner Group». Carnegie Endowment for International Peace, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://carnegieendowment.org/research/2023/02/russias-growing-footprint-in-africas-sahel-region?lang=en>

30 Africa File: Coups and conflicts benefit autocrats and jihadis, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.criticalthreats.org/briefs/africa-file/africa-file-coups-and-conflicts-benefit-autocrats-and-jihadis>

31 Adebayo, B. (2023). «The New Scramble for Africa: Emerging Powers and the Sahel». Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21665095.2024.2306387>

32 Shurkin, M. (2020). «France's War in the Sahel and the Evolution of Counterinsurgency Doctrine». <https://tnsr.org/2020/11/frances-war-in-the-sahel-and-the-evolution-of-counter-insurgency-doctrine/>

33 Sahel-Reset-Time-Reshape-Eus-Engagement, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/sahel-reset-time-reshape-eus-engagement>

βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στη γαλλική ηγεσία.³⁴ Η απόσυρση θα μπορούσε να αποδυναμώσει τον συντονισμό μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων και των τοπικών κυβερνήσεων του Σαχέλ, καθιστώντας τις μελλοντικές επιχειρήσεις λιγότερο αποτελεσματικές.³⁵

(3) Επιπλέον, η αποχώρηση της Γαλλίας μπορεί να μετατοπίσει το βάρος της δομής ασφαλείας σε περιφερειακές και πολυεθνικές δυνάμεις, όπως η Κοινή Δύναμη G5 Σαχέλ, η οποία ήδη αντιμετωπίζει οικονομικούς και υλικοτεχνικούς περιορισμούς.³⁶ Η εξελισσόμενη δυναμική ασφαλείας στο Σαχέλ πιθανότατα θα ωθήσει τους Ευρωπαίους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να επαναπροσδιορίσουν τις αντιπρομοκρατικές στρατηγικές τους, δίνοντας ενδεχομένως προτεραιότητα στη διπλωματική εμπλοκή και την τοπική ανάπτυξη ικανοτήτων έναντι της άμεσης στρατιωτικής επέμβασης.³⁷

γ. Επιπτώσεις στην αφρικανική γεωπολιτική

(1) Η αποχώρηση της Γαλλίας έχει θέσει μεγαλύτερη ευθύνη στους αφρικανικούς περιφερειακούς οργανισμούς, όπως η Οικονομική Κοινότητα των Δυτικοαφρικανικών Κρατών (ECOWAS) και η Αφρικανική Ένωση (ΑΕ), για τη διατήρηση της ασφαλείας στο Σαχέλ. Χωρίς τη στρατιωτική παρουσία της Γαλλίας, αυτές οι οργανώσεις πιθανόν να χρειαστεί να ενισχύσουν τον περιφερειακό αντιπρομοκρατικό σχεδιασμό, να βελτιώσουν τους μηχανισμούς ανταλλαγής πληροφοριών και να αυξήσουν τον στρατιωτικό συντονισμό και αποτύπωμα.³⁸

(2) Η αυξημένη συνεργασία μεταξύ των κρατών του Σαχέλ θα μπορούσε να ανοίξει το δρόμο για ένα νέο πλαίσιο ασφαλείας υπό την ηγεσία αφρικανικών εθνών, δίνοντας έμφαση στις αφρικανικές λύσεις στις αφρικανικές προκλήσεις ασφαλείας. Η κοινή δύναμη G5 Σαχέλ, που αρχικά υποστηρίχθηκε από τη Γαλλία, αντιμετωπίζει τώρα την πρόκληση της εξασφάλισης ανεξάρτητης χρηματοδότησης και επιχειρησιακής αποτελεσματικότητας.³⁹ Επιπλέον, η Αφρικανική Ένωση βρίσκεται υπό πίεση να ενισχύσει την αρχιτεκτονική ασφαλείας της στην περιοχή, αναλαμβάνοντας ενδεχομένως πιο προορατικό ρόλο στις ειρηνευτικές και αντιπρομοκρατικές επιχειρήσεις.⁴⁰

(3) Ωστόσο, η ικανότητα της ECOWAS και της ΑΕ να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις απειλές για την ασφάλεια παραμένει αβέβαιη λόγω εσωτερικών πολιτικών διαιρέσεων, περιορισμένων στρατιωτικών πόρων και υλικοτεχνικών προκλήσεων.⁴¹ Η αποχώρηση της Γαλλίας θα μπορούσε είτε να επιταχύνει τις πρωτοβουλίες ασφαλείας υπό την ηγεσία της Αφρικής είτε να αναδείξει τα τρωτά σημεία των περιφερειακών οργανισμών, καθιστώντας τις δι-εθνείς συνεργασίες ακόμη πιο απαραίτητες.

δ. Οικονομικές και ανθρωπιστικές συνέπειες

(1) Η αποχώρηση της Γαλλίας αναμένεται να επιδεινώσει την οικονομική και ανθρωπιστική κρίση στο Σαχέλ, καθώς η κλιμάκωση της βίας διαταράσσει τους εμπορικούς δρόμους, τη γεωργική παραγωγή και τις ξένες επενδύσεις. Η περιοχή, ήδη μία από τις πιο φτωχές στον κόσμο, αντιμετωπίζει αυξανόμενη αστάθεια που απειλεί την οικονομική ανάπτυξη.⁴² Πολλές επιχειρήσεις που βασίζονταν στη γαλλική υποστήριξη ασφαλείας επανεξετάζουν τις δραστηριότητές τους

34 The European Union Training Mission in the Central African Republic: an Assessment. Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: https://www.sipri.org/sites/default/files/2021-02/bp_2102_eutm_rca_final.pdf

35 The EU's Military Engagement in Africa: Reality and the Way Forward, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: https://foreignpolicynewrealities.eu/wp-content/uploads/2022/12/Policy_Brief_No10_revised.pdf

36 Understanding the G5 Sahel Joint Force: Fighting Terror, Building Regional Security?, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.csis.org/analysis/understanding-g5-sahel-joint-force-fighting-terror-building-regional-security>

37 Charbonneau, B. (2023). «Counterterrorism and European Strategic Dilemmas in the Sahel». Cambridge University Press, σελ. 177.

38 The G5 Sahel: Security Implementation and Challenges, Open Journal of Political Science, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: https://www.researchgate.net/publication/342808646_The_G5_Sahel_Security_Implementation_and_Challenges/link/5f071010299bf188160e73d6/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijpb7ImZpcnN0UGFnZSI6InByb2ZpbGUlLCJwYXV0IjoicHVibGJjYXRpb24ifX0

39 Shifting from External Dependency: Remodelling the G5 Sahel Joint Force for the Future, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.nupi.no/en/publications/cristin-pub/shifting-from-external-dependency-remodelling-the-g5-sahel-joint-force-for-the-future>

40 Helly, D. (2023). «The African Union's Role in Promoting Peace, Security and Stability: From Reaction to Prevention? Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από, https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20141015AfricanUnion.pdf

41 Charbonneau, B. (2023). «Counterterrorism and Regional Security: The Role of African-Led Initiatives». Cambridge University Press, σελ. p. 187.

42 The Sahel, Central African Republic Face Complex Challenges to Sustainable Development, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/11/16/cf-the-sahel-car-face-complex-challenges-to-sustainable-development>

στην περιοχή, αποδυναμώνοντας περαιτέρω τις τοπικές οικονομίες.⁴³

(2) Επιπλέον, η επισιτιστική ανασφάλεια είναι πιθανό να επιδεινωθεί καθώς οι τζιχαντιστικές ομάδες στοχεύουν τις αγροτικές κοινότητες, εκτοπίζοντας χιλιάδες και μειώνοντας τη γεωργική παραγωγή.⁴⁴ Η ανθρωπιστική κρίση βαθαίνει, με την αύξηση των εσωτερικά εκτοπισμένων ατόμων (IDP) και των προσφύγων που ζητούν άσυλο σε γειτονικές χώρες.⁴⁵ Διεθνείς ανθρωπιστικές οργανώσεις έχουν προειδοποιήσει ότι χωρίς σταθεροποίηση της ασφάλειας, οι προσπάθειες ανακούφισης μπορεί να είναι ανεπαρκείς για να καλύψουν τις αυξανόμενες ανάγκες των ευάλωτων πληθυσμών.⁴⁶

(3) Η αποχώρηση της Γαλλίας σηματοδοτεί επίσης τη μείωση της άμεσης εξωτερικής βοήθειας για έργα οικονομικής ανάπτυξης, τα οποία συχνά συνδέονταν με τη γαλλική στρατιωτική εμπλοκή στην περιοχή. Με λιγότερους διεθνείς εταίρους πρόθυμους να επενδύσουν σε ευάλωτα κράτη, οι κυβερνήσεις του Σαχέλ μπορεί να δυσκολευτούν να εφαρμόσουν μακροπρόθεσμες στρατηγικές οικονομικής ανάκαμψης.⁴⁷

Πιθανά Μελλοντικά Σενάρια – Συνέπειες για την Ελλάδα

α. Περαιτέρω Κλιμάκωση της Κρίσης

Χωρίς ισχυρή αντιπρομοκρατική δύναμη, οι τζιχαντιστικές ομάδες μπορεί να εντείνουν τις επιθέσεις, οδηγώντας σε περαιτέρω αποσταθεροποίηση. Ένοπλες ομάδες που συνδέονται με την Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος εκμεταλλεύονται ήδη το

κενό ασφαλείας που άφησε η γαλλική αποχώρηση, επεκτείνοντας τον εδαφικό τους έλεγχο και εξαπολύοντας συχνότερες επιθέσεις σε στρατιωτικούς και πολιτικούς στόχους.⁴⁸ Οι εθνικοί στρατοί, ήδη υποχρηματοδοτούμενοι και ανεπαρκώς εξοπλισμένοι, μπορεί να δυσκολευτούν να περιορίσουν την αυξανόμενη εξέγερση, οδηγώντας σε περαιτέρω εκτοπισμούς και ανθρωπιστικές κρίσεις.⁴⁹ Σε απάντηση, οι περιφερειακές κυβερνήσεις μπορεί να αυξήσουν την εξάρτηση από ιδιωτικές υπηρεσίες ασφαλείας ή να αναζητήσουν πρόσθετη ξένη στρατιωτική βοήθεια.⁵⁰

β. Βελτίωση της Περιφερειακής συνεργασίας και ανάπτυξη πρωτοβουλιών ασφάλειας υπό αφρικανική ηγεσία

Η έξοδος της Γαλλίας μπορεί να ωθήσει τις χώρες του Σαχέλ να ενισχύσουν τις περιφερειακές συμμαχίες για την καταπολέμηση των εξεγέρσεων πιο ανεξάρτητα. Η ECOWAS και η Αφρικανική Ένωση έχουν εκφράσει δεσμεύσεις για την ενίσχυση του συντονισμού στον τομέα της ασφάλειας, αλλά η ικανότητά τους να αντικαταστήσουν τον στρατιωτικό ρόλο της Γαλλίας παραμένει αβέβαιη.⁵¹ Η κοινή δύναμη της G5 Σαχέλ, που αρχικά υποστηρίχθηκε από τη Γαλλία, μπορεί να χρειαστεί να εξασφαλίσει νέες πηγές χρηματοδότησης και να βελτιώσει τον στρατιωτικό συντονισμό για τη διατήρηση των αντιπρομοκρατικών επιχειρήσεων.⁵² Επιπλέον, οι διμερείς συμφωνίες μεταξύ των κρατών του Σαχέλ θα μπορούσαν να οδηγήσουν στο σχηματισμό νέων στρατιωτικών συνασπισμών, αυξάνοντας ενδεχομένως την περιφερειακή αυτονομία ασφαλείας.⁵³

43 The Challenge of Stability and Security in West Africa, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.worldbank.org/en/topic/fragilityconflictviolence/publication/the-challenge-of-stability-and-security-in-west-africa>

44 Thurston, A. (2023). «*Jihadism and Food Insecurity in the Sahel: The Humanitarian Crisis Deepens*». Cambridge University Press, σελ. 176.

45 Human Rights Climate Change and Migration in the Sahel, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2021-11/HR-climate-change-migration-Sahel.pdf>

46 Charbonneau, B. (2023). «*Aid and Governance in the Sahel: The Struggles of International Assistance*». Cambridge University Press, σελ. 187.

47 Foreign Direct Investment And Growth In Fragile And Conflict Affected Countries, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.undp.org/library/dfs-foreign-direct-investment-and-growth-fragile-and-conflict-affected-countries>

48 Lounnas, D. (2023). «*The Expansion of Jihadist Influence in the Sahel: Security Challenges Post-France*». Oxford University Press, σελ. 184.

49 Thurston, A. (2023). «*Security Fragility in the Sahel: The Role of National Armies*». Cambridge University Press, σελ. 122.

50 Michael Amoah, Private Military Companies, Foreign Legions and Counterterrorism in Mali and Central African Republic, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: https://eprints.lse.ac.uk/118339/1/Private_military_companies_foreign_legions.pdf

51 Suzuki, S. (2020). Exploring the roles of the AU and ECOWAS in West African conflicts. South African Journal of International Affairs, 27(2), 173–191. <https://doi.org/10.1080/10220461.2020.1767193>

52 Group of Five for the Sahel Joint Force, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2023-05/group-of-five-for-the-sahel-joint-force-7.php>

53 Charbonneau, B. (2023). «*Bilateral Security Agreements and the Future of Military Coalitions in the Sahel*». Cambridge University Press, σελ. 143.

γ. Αύξηση Εξωτερικής Στρατιωτικής Εμπλοκής

Με την απόσυρση της Γαλλίας, εξωτερικοί δρώντες όπως η Ρωσία, η Τουρκία και η Κίνα μπορεί να επιδιώξουν να επεκτείνουν την παρουσία ασφαλείας τους στο Σαχέλ. Η Ρωσία, κυρίως μέσω του ομίλου Wagner και αργότερα της Africa Corps, έχει ήδη εμβαθύνει τους δεσμούς της με το Μάλι και μπορεί να συνεχίσει να επεκτείνει την επιρροή της σε ολόκληρη την περιοχή.⁵⁴ Η Τουρκία έχει τοποθετηθεί ως στρατηγικός εταίρος, παρέχοντας στρατιωτική εκπαίδευση και προμήθειες όπλων σε πολλά κράτη του Σαχέλ.⁵⁵ Εν τω μεταξύ, η συμμετοχή της Κίνας, αν και κυρίως οικονομική, περιλαμβάνει συμφωνίες ασφαλείας που θα μπορούσαν να αυξήσουν το αποτύπωμά της στις περιφερειακές προσπάθειες καταπολέμησης της τρομοκρατίας.⁵⁶ Η αυξανόμενη παρουσία αυτών των ξένων παραγόντων θα μπορούσε να μετατοπίσει τη γεωπολιτική ισορροπία και να αλλάξει τις παραδοσιακές συμμαχίες ασφαλείας.

δ. Το Δίλλημα της Επιστροφή της Δύσης στην Περιοχή

Εάν η κατάσταση ασφαλείας επιδεινωθεί σημαντικά, η Γαλλία ή άλλα δυτικά έθνη ενδέχεται να αναδιατάξουν δυνάμεις βάσει νέας εντολής. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες συνεχίζουν να παρακολουθούν την κατάσταση και ενδέχεται να επανεξετάσουν τη συμμετοχή τους εάν η αστάθεια απειλεί ευρύτερα περιφερειακά συμφέροντα.⁵⁷ Η Γαλλία έχει αφήσει ανοιχτό το ενδεχόμενο επιστροφής βάσει ενός αναθεωρημένου πλαισίου ασφαλείας, ενδεχομένως ως μέρος ενός πολυεθνικού συνασπισμού και όχι μιας μονομερούς αποστολής.⁵⁸ Το

NATO έχει επίσης σηματοδοτήσει ενδιαφέρον για την αύξηση της υποστήριξης για πρωτοβουλίες ασφαλείας υπό αφρικανική ηγεσία, οι οποίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε έμμεση δυτική στρατιωτική εμπλοκή στην περιοχή.⁵⁹

Συνέπειες για την Ελλάδα

α. Η αποχώρηση της Γαλλίας από το Σαχέλ, όπου ηγείτο των αντιτρομοκρατικών προσπαθειών κατά των τζιχαντιστικών ομάδων, έχει σημαντικές επιπτώσεις για την Ελλάδα. Πρώτον, θα μπορούσε να οδηγήσει σε αυξημένη αστάθεια στην περιοχή, ενδεχομένως επιδεινώνοντας τις μεταναστευτικές ροές προς την Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας. Δεδομένης της στρατηγικής θέσης της Ελλάδας ως πύλης προς την Ευρώπη, η αύξηση των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο από περιοχές που μαστίζονται από συγκρούσεις στο Σαχέλ θα μπορούσε να ασκήσει πρόσθετη πίεση στο σύστημα ασφαλείας των συνόρων και ασύλου.

β. Δεύτερον, η αποχώρηση της Γαλλίας δημιουργεί ένα γεωπολιτικό κενό που άλλες δυνάμεις, όπως η Ρωσία και η Κίνα, μπορεί να επιδιώξουν να εκμεταλλευτούν. Εάν οι ρωσικές παραστρατιωτικές ομάδες, επεκτείνουν την επιρροή τους στο Σαχέλ, θα μπορούσε να αλλάξει την περιφερειακή δυναμική με τρόπους που επηρεάζουν τα ευρωπαϊκά και νατοϊκά συμφέροντα ασφαλείας της Ελλάδας. Επιπλέον, η Ελλάδα ενισχύει την αμυντική και στρατηγική συνεργασία της με τη Γαλλία, ιδιαίτερα μέσω συμφωνιών όπλων και κοινών στρατιωτικών ασκήσεων. Μια αποδυναμωμένη γαλλική παρουσία στην Αφρική θα μπορούσε να εκτρέψει τις γαλλικές στρατιωτικές προτεραιότητες μακριά από την Ανατολική Μεσόγειο, επηρεάζοντας ενδεχομένως τους υπολογισμούς ασφαλείας της Ελλάδας σχετικά με την Τουρκία.

γ. Τέλος, θα μπορούσαν να προκύψουν οικονομικές συνέπειες, ιδίως στην ενέργεια και το εμπόριο. Η Ελλάδα εισάγει πρώτες ύλες από την Αφρική και η αυξανόμενη αστάθεια στο Σαχέλ θα μπορούσε να διαταράξει τις αλυσίδες εφοδιασμού, επηρεάζοντας τις ελληνικές επιχειρήσεις και τις επενδυτικές ευκαιρίες στην περιοχή.

54 Stronski, P. (2023). «Russia's Strategic Expansion in the Sahel: The Wagner Group and Beyond». «Russia's Growing Footprint in Africa's Sahel Region» Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/research/2023/02/russias-growing-footprint-in-africas-sahel-region?lang=en>

55 Adebayo, B. (2023). «Introduction Turkey and Africa: Motivations, Challenges and Future Prospects». Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19448953.2023.2236514>

56 China's Foreign Policy in the Sahel, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://orcasia.org/article/208/chinas-foreign-policy-in-the-sahel>

57 Strategic Competition and Cooperation in Africa, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: https://www.swp-berlin.org/assets/afrika/publications/policybrief/MTAPB13_Akum_Tull_2023_Strategic_Competition.pdf

58 After Barkhane: What France's military drawdown means for the Sahel, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://ecfr.eu/article/after-barkhane-what-frances-military-drawdown-means-for-the-sahel/>

59 NATO and the AU: Cooperation with the African Union, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8191.htm

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αποχώρηση της Γαλλίας από το Σαχέλ αντιπροσωπεύει ένα σημείο καμπής στο γεωπολιτικό τοπίο της περιοχής. Ενώ η κίνηση αντικατοπτρίζει τις μεταβαλλόμενες στρατηγικές προτεραιότητες της Γαλλίας, εγείρει επίσης ανησυχίες σχετικά με την περιφερειακή ασφάλεια, τη διακυβέρνηση και τη διεθνή επιρροή. Τα επόμενα χρόνια θα καθορίσουν εάν τα κράτη του Σαχέλ μπορούν να διαχειριστούν αποτελεσματικά τη μετάβαση ή εάν το κενό εξουσίας θα οδηγήσει σε περαιτέρω αστάθεια. Οι παγκόσμιοι παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των αφρικανικών οργανώσεων και των αναδυόμενων δυνάμεων, πρέπει να προηγηθούν προσεκτικά σε αυτή την εξελισσόμενη κατάσταση για να εξασφαλίσουν μία μακροπρόθεσμη σταθερότητα στην περιοχή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bøås, M. (2022). «Fragile States in the Sahel: The Growing Security Dilemma». Zed Books.
- Boilley, P. (2012), «Les Touaregs Kel Adagh: Dépendances et révoltes – du Soudan français au Mali contemporain». Karthala.
- Chafer, T. (2019). «The End of the French Exception? Decline and Revival of the 'French Africa' Policy». Routledge.
- Charbonneau, B. (2023). «Counterterrorism and Regional Security: The Role of African-Led Initiatives». Cambridge University Press.
- Charbonneau, B. (2023). «Aid and Governance in the Sahel: The Struggles of International Assistance». Cambridge University Press.
- Charbonneau, B. (2021). «France and the Politics of Military Intervention in Africa». Routledge.
- Charbonneau, B. (2023). «Counterterrorism and European Strategic Dilemmas in the Sahel», Cambridge University Press.
- Charbonneau, B. (2023). «Bilateral Security Agreements and the Future of Military Coalitions in the Sahel». Cambridge University Press.
- Foucher, V. (2022). «The Resilience of Jihadist Networks in the Sahel: An Analysis», Oxford University Press.
- Glaser, A., & Smith, S. (2018). «How France Lost Africa: The End of Françafrique». Hurst & Company.
- Keenan, J. (2018). «The Dark Sahara: America's War on Terror in Africa». Pluto Press.

Lounnas, D. (2023). «The Expansion of Jihadist Influence in the Sahel: Security Challenges Post-France». Oxford University Press.

Tinti, P., & Westcott, T. (2021). «Jihadists in the Sahel: The New Front in the War on Terror». Hurst & Company.

Thurston, A. (2022). «Jihadists of North Africa and the Sahel: Local Politics and Rebel Groups». Cambridge University Press.

Thurston, A. (2022). «Jihadists of North Africa and the Sahel: Local Politics and Rebel Groups». Cambridge University Press.

Thurston, A. (2023). «Security Fragility in the Sahel: The Role of National Armies». Cambridge University Press.

ΠΗΓΕΣ

<https://www.defense.gouv.fr/operations/operations-achevees-afrique/operation-serval-2013-2014>

<https://www.defense.gouv.fr/operations/bande-sahe-lo-saharienne/operation-barkhane>

Understanding Francafricque.: The complex Legacy of France Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://sinafricanews.org/2024/11/01/understanding-francafricque-the-complex-legacy-of-frances-colonial-relationships/>

Breakdown of relations between Mali and France. Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://internationalviewpoint.org/spip.php?article7708>

Anti-french Sentiment in West Africa, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.institutmontaigne.org/en/expressions/anti-french-sentiment-west-africa-reflection-authoritarian-confrontation-collective-west>

Stronski, P. (2022). «Russia's Growing Influence in Africa: The Role of the Wagner Group». Carnegie Endowment for International Peace, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://carnegieendowment.org/research/2023/02/russias-growing-footprint-in-africas-sahel-region?lang=en>

Adebayo, B. (2023). «The New Scramble for Africa: Emerging Powers and the Sahel». Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21665095.2024.2306387>

Security in Sahel, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/africa/security-and-the-fight-against-terrorism/security-in-sahel/>

Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimin (JNIM), https://www.dni.gov/nctc/ftos/jnim_fto.html, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25.

Islamic State in the Greater Sahara, https://ecfr.eu/special/sahel_mapping/isgs, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25.

Islamic State in Iraq and Syria, <https://www.britannica.com/topic/Islamic-State-in-Iraq-and-the-Levant>, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25.

Security in Sahel, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/africa/security-and-the-fight-against-terrorism/security-in-sahel/>

The European Union's Partnership with the G5 Sahel Countries, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/factsheet_eu_g5_sahel_0.pdf

Michael Amoah, Private Military Companies, Foreign Legions and Counterterrorism in Mali and Central African Republic, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: https://eprints.lse.ac.uk/118339/1/Private_military_companies_foreign_legions.pdf

Suzuki, S. (2020). Exploring the roles of the AU and ECOWAS in West African conflicts. *South African Journal of International Affairs*, 27(2), 173–191. <https://doi.org/10.1080/10220461.2020.1767193>

Group of Five for the Sahel Joint Force, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2023-05/group-of-five-for-the-sahel-joint-force-7.php>

Stroński, P. (2023). «Russia's Strategic Expansion in the Sahel: The Wagner Group and Beyond». «Russia's Growing Footprint in Africa's Sahel Region» Carnegie Endowment for International Peace. Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://carnegieendowment.org/research/2023/02/russias-growing-footprint-in-africas-sahel-region?lang=en>

Adebayo, B. (2023). «Introduction Turkey and Africa: Motivations, Challenges and Future Prospects». Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19448953.2023.2236514>

China's Foreign Policy in the Sahel, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://orcasia.org/article/208/chinas-foreign-policy-in-the-sahel>

Strategic Competition and Cooperation in Africa, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: https://www.swp-berlin.org/assets/afrika/publications/policybrief/MTAPB13_Akum_Tull_2023_Strategic_Competition.pdf

After Barkhane: What France's military drawdown means for the Sahel, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://ecfr.eu/article/after-barkhane-what-frances-military-drawdown-means-for-the-sahel/>

NATO and the AU: Cooperation with the African Union, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8191.htm

The NATO Alternative Analysis Handbook (2017), Second Edition, Ανακτήθηκε την 28 Φεβ 25 από: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_8191.htm

www.secalliance.com/blog/applying-cone-of-plausibility-to-cti

Stroński, P. (2022). «Russia's Growing Influence in Africa: The Role of the Wagner Group». *Carnegie Endowment for International Peace*, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://carnegieendowment.org/research/2023/02/russias-growing-footprint-in-africas-sahel-region?lang=en>

Africa File: Coups and conflicts benefit autocrats and jihadis, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.criticalthreats.org/briefs/africa-file/africa-file-coups-and-conflicts-benefit-autocrats-and-jihadis>

Adebayo, B. (2023). «The New Scramble for Africa: Emerging Powers and the Sahel». Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21665095.2024.2306387>

Shurkin, M. (2020). «France's War in the Sahel and the Evolution of Counterinsurgency Doctrine». <https://tnsr.org/2020/11/frances-war-in-the-sahel-and-the-evolution-of-counter-insurgency-doctrine/>

Sahel-Reset-Time-Reshape-Eus-Engagement, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/sahel-reset-time-reshape-eus-engagement>

The European Union Training Mission in the Central African Republic: an Assessment. Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από, https://www.sipri.org/sites/default/files/2021-02/bp_2102_eutm_rca_final.pdf

The EU's Military Engagement in Africa: Reality and the Way Forward, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: https://foreignpolicynewrealities.eu/wp-content/uploads/2022/12/Policy_Brief_No10_revised.pdf

Understanding the G5 Sahel Joint Force: Fighting Terror, Building Regional Security?, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.csis.org/analysis/understanding-g5-sahel-joint-force-fighting-terror-building-regional-security>

<https://www.britannica.com/topic/Wagner-Group>, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25.

The G5 Sahel: Security Implementation and Challenges, *Open Journal of Political Science*, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: https://www.researchgate.net/publication/342808646_The_G5_Sahel_Security_Implementation_and_Challenges/link/5f071010299bf188160e73d6/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InByb2ZpbGUjLCJwYXVWdWlljoicHVibGJjYXRpb24ifX0

https://www.researchgate.net/publication/342808646_The_G5_Sahel_Security_Implementation_and_Challenges/link/5f071010299bf188160e73d6/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InByb2ZpbGUjLCJwYXVWdWlljoicHVibGJjYXRpb24ifX0

Shifting from External Dependency: Remodelling the G5 Sahel Joint Force for the Future, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.nupi.no/en/publications/cristin-pub/>

Εργασίες Σπουδαστών

shifting-from-external-dependency-remodelling-the-g5-sahel-joint-force-for-the-future

Helly, D. (2023). «The African Union's Role in Promoting Peace, Security and Stability: From Reaction to Prevention? Ανακτήθηκε την 21 Φεβ από, https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20141015AfricanUnion.pdf

The Sahel, Central African Republic Face Complex Challenges to Sustainable Development, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/11/16/cf-the-sahel-car-face-complex-challenges-to-sustainable-development>

The Challenge of Stability and Security in West Africa, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.worldbank.org/en/topic/fragilityconflictviolence/publication/the-challenge-of-stability-and-security-in-west-africa>

Thurston, A. (2023). «Jihadism and Food Insecurity in the Sahel: The Humanitarian Crisis Deepens». Cambridge University Press, σελ. 176.

Human Rights Climate Change and Migration in the Sahel, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2021-11/HR-climate-change-migration-Sahel.pdf>

Foreign Direct Investment And Growth In Fragile And Conflict Affected Countries, Ανακτήθηκε την 21 Φεβ 25 από: <https://www.undp.org/library/dfs-foreign-direct-investment-and-growth-fragile-and-conflict-affected-countries>

S. Ehui, C. Jenane, and Kaja Waldmann, "La guerre en Ukraine aggrave la crise alimentaire qui sévit déjà en Afrique de l'Ouest et au Sahel", World Bank, 13 Απρίλιος 2022. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 25 από: <https://blogs.worldbank.org/fr/voices/la-guerre-en-ukraine-aggrave-la-crise-alimentaire-en-afrique-de-louest-et-au-sahel>

Turkey's Expansion in the Sahel, the Sahara and West Africa: Motivations and Ramifications", Emirates Policy Center, Αύγουστος 2020. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 25 από: <https://www.clingendael.org/publication/unraveling-turkish-involvement>

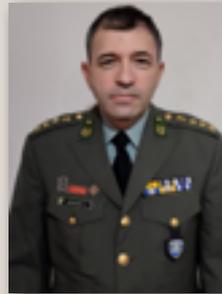
B. Gönültaş and T. Çakmak, "La politique d'ouverture de la Turquie porte ses fruits", AA GRAPHIQUE - Afrique, Φεβρουάριος 2018.

H. Armstrong, "Turkey in the Sahel", International Crisis Group (ICG), 27 Ιούλιος 2021. Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 25 από: <https://www.crisisgroup.org/africa/sahel/turkey-sahel>

Turkey's Sahel strategy, Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 25 από: <https://www.mei.edu/publications/turkeys-sahel-strategy>

Analysis: Turkey and JNIM: Jihadist messaging signals possible conflict between 2 ascending forces in central Sahel, Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 25 από: <https://www.longwarjournal.org/archives/2024/12/analysis-turkey-and-jnim-jihadist-messaging-signals-possible-conflict-between-two-ascending-forces-in-the-central-sahel.php>

Turkey's expanding leverage in Africa, Ανακτήθηκε την 01 Μαρ 25 από: https://www.ft.com/content/6149698f-8192-425e-a6bc-07d1677b6029?utm_source=chatgpt.com

Ο Συνταγματάρχης (ΤΘ) Κωνσταντίνος Καλαμάρας γεννήθηκε το 1975 στην Πρέβεζα και μεγάλωσε στο Βόλο.

Εισήχθη στη ΣΣΕ το 1994 και αποφοίτησε το 1998 με το βαθμό του Ανθυπολοχαγού (ΤΘ). Έχει υπηρετήσει σε όλες τις προβλεπόμενες θέσεις του όπλου (Ουλαμαγός – Αξκος 2^{ου} – 3^{ου} Γραφείου – Υδκτης – Δκτης Μονάδας) και συγκεκριμένα σε 212 ΕΜΑ (Διδυμότειχο), 311 ΕΜΑ (Ορεσιτιάδα), 96 ΕΑΡΜΕΘ (Χίος), ΔΙΣΧΠΛΗ (Επιτελής), 34 ΕΜΑ (Θεσσαλονίκη), 79 ΑΔΤΕ (Σάμος- Επιτελής), ΓΕΕΘΑ Ε΄ΚΛ (Επιτελής), 88 ΕΜΑ (Λήμνος), ΑΣΔΑΑΜ (Επιτελής).

Έχει υπηρετήσει σε 3 θητείες στο ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ (ΤΕΣΑΦ και σύνδεσμος ΤΘ στο 101 Αφγανικό Σώμα Στρατού).

Διαθέτει εξειδίκευση στις στρατιωτικές πληροφορίες και έχει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγικές Σπουδές στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Διαθέτει πολυετή υπηρεσία σε θέσεις πληροφοριών καθώς και άριστη γνώση Αγγλικών και πολύ καλή γνώση Τουρκικών, καθώς και εμπειρία στον χειρισμό σύνθετων επιχειρησιακών και επιτελικών θεμάτων.

Είναι παντρεμένος με τη Βιολέττα Τσαντέ (νηπιαγωγός) και έχει 2 τέκνα (11 και 6 ετών).

Εβδομάδα Παρουσίασης και Ανάλυσης του Θουκυδίδη

17-23 Οκτωβρίου 2025

Από την Παρασκευή 17 Οκτ έως και την Πέμπτη 23 Οκτ 25, στην έδρα της Σχολής Εθνικής Άμυνας, διοργανώθηκε, για πρώτη φορά, εβδομάδα «Παρουσίασης και ανάλυσης του έργου του Θουκυδίδη» κατά τη διάρκεια της οποίας οι σπουδαστές της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης δια Παρουσίας, (ΦΔΠ) είχαν την ευκαιρία να εντυπώσουν στην παρακαταθήκη του μεγάλου Έλληνα αρχαίου ιστορικού.

Πραγματοποιήθηκαν διαλέξεις από το εκπαιδευτικό προσωπικό της Σχολής και διακεκριμένους εξωτερικούς ομιλητές, με σκοπό την, κατά το δυνατό, καλύτερη κατανόηση του έργου του Θουκυδίδη, προβάλλοντας το σε γεγονότα και καταστάσεις της σύγχρονης πραγματικότητας.

Ειδικότερα παρουσιάστηκαν τα ακόλουθα αντικείμενα εκπαίδευσης και πραγματοποιήθηκαν διαλέξεις από τους:

- Καθηγητή Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιά, κ. Κωνσταντίνο Κολιόπουλο: «Εισαγωγικές έννοιες και ορολογία

της Εφαρμοσμένης Στρατηγικής» και «Μεθοδολογία Στρατηγικής Ανάλυσης»

- Καθηγητή Διεθνών Σχέσεων Παντείου Πανεπιστημίου, κ. Κωνσταντίνο Υφαντή: «Θουκυδίδης: Αένα επίκαιρος»

- Καθηγήτρια Ιστορίας και Διεθνών Σχέσεων Πανεπιστημίου Πειραιά, κα Κωνσταντίνα Ε. Μπότσιου: «Η ιστορική και πολιτική σημασία του Θουκυδίδη»

- Αναπληρωτή Καθηγητή Σχολής Ικάρων, κ. Ιωάννη Παπαφλωράτο: «Θεώρηση της σημερινής κατάστασης υπό το πρίσμα των αρχών του Θουκυδίδη. Το Μεγαρικό ψήφισμα και η αντανάκλαση του στο σύγχρονο γεωπολιτικό γίγνεσθαι»

- Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Διεθνούς Δικαίου Παντείου Πανεπιστημίου, κα Μαρία Ντανιέλλα Μαρούδα: «Ο Θουκυδίδης, η Θεωρία Δίκαιου Πολέμου και η απαγόρευση χρήσης βίας»

- Καθηγητή Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου, κ. Γεράσιμο Καραμπελιά: «Μορφές Ηγεσίας»

- Επίκουρο Καθηγητή Αμερικανικού Κολλεγίου της Ελλάδας, Δρ. Σπυρίδων Κατσούλα: «Ο Θουκυδίδης σε στρατηγικό επίπεδο: Η αξία της μελέτης».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Ημερίδα με θέμα «Η Κληρονομιά του Κλαούζεβιτς στην Ελληνική Στρατιωτική Σκέψη»

26 Νοεμβρίου 2025

Την Τετάρτη 26 Νοεμβρίου 2025, στην αίθουσα «ΤΕΛΕΤΩΝ» της Λέσχης Αξιωματικών Ενόπλων Δυνάμεων πραγματοποιήθηκε ημερίδα της Σχολής Εθνικής Άμυνας με θέμα «Η Κληρονομιά του Κλαούζεβιτς στην Ελληνική Στρατιωτική Σκέψη».

Στην ημερίδα παρέστησαν, ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας, Στρατηγός Δημήτριος Χούπτης, ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας, Αντιστράτηγος Αθανάσιος Σαρδέλλης, εκπρόσωποι των Αρχηγών των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας, ο Πρόεδρος ΣΕΕΘΑ, Αντιστράτηγος ε.α Σπυρίδων Μπελεργάτης, καθώς και στελέχη των τριών Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων και Σπουδαστές της ΣΕΘΑ.

Η ημερίδα συντονίστηκε από τον Καθηγητή Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς και στη ΣΕΘΑ, κ. Κωνσταντίνο Κολιόπουλο και τον Αντιστράτηγο ε.α. Σταύρο Κούτρη, Επίτιμο Διοικητή Μεραρχίας «Αρχιπελάγους»

Κεντρικός ομιλητής της Ημερίδας ήταν ο Υποστράτηγος Μιχαήλ Πλουμής, Διοικητής της ΑΔΙΣΠΟ με θέμα «Κλαούζεβιτς και Σουν Τσου»

Εισηγητές των θεμάτων συζήτησης των ενοτήτων ήταν:

1η Θεματική Ενότητα «Θεωρητικές προσεγγίσεις της θεωρίας του πολέμου του Clausewitz»

Ο κ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, με θέμα «Ο Clausewitz και ο σύγχρονος πόλεμος».

Ο Αντιστράτηγος ε.α. Παναγιώτης Γκαρτζονίκας, Διευθυντής περιοδικού «Στρατηγείν», με θέμα «Η συμβολή του Παναγιώτη Κονδύλη στην ερμηνεία του Clausewitz».

Ο κ. Ιωάννης Νιούτσικος, Διδάκτωρ Σπουδών Πολέμου του King's College London με θέμα «Clausewitz και ανταρτοπόλεμος».

Ο κ. Σπύρος Κατσούλας, Επίκουρος Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στο Αμερικανικό Κολλέγιο Αθηνών με θέμα «Ο Clausewitz ως θεμέλιος λίθος της στρατηγικής στην εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης».

2η Θεματική Ενότητα «Εφαρμογές της θεωρίας του πολέμου του Clausewitz»

Ο κ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου του Πειραιά και της ΣΕΘΑ, με θέμα «Η αποφασιστική μάχη και η κατατριβή σε ενδεχόμενο ελληνοτουρκικό πόλεμο».

Η κ. Ευστρατία Συγκέλλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με θέμα «Μπορεί το Βυζάντιο να διαβαστεί μέσα από τον Clausewitz; Πόλεμος και πολιτική στον ύστερο Μεσαίωνα».

Ο Υποστράτηγος ε.α. Παναγιώτης Μαυρόπουλος με θέμα «Τα αίτια της αποτυχίας της Μικρασιατικής Εκστρατείας υπό το πρίσμα της Τριάδας του Clausewitz».

Ο κ. Διονύσιος Τσιριγώτης, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς, με θέμα «Η υπέρβαση του κορυφαίου σημείου της επίθεσης της ελληνικής στρατιωτικής στρατηγικής στη Μικρά Ασία».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Διήμερο Εργαστήριο στις Εφαρμογές της Τεχνητής Νοημοσύνης στη Σχολή Εθνικής Άμυνας

1-2 Δεκεμβρίου 2025

Το διήμερο 01 Δεκ και 02 Δεκ 25, στην έδρα της Σχολής Εθνικής Άμυνας, πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Έρευνας Φυσικών Επιστημών «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ», «Διήμερο Εργαστήριο στις Εφαρμογές της Τεχνητής Νοημοσύνης», κατά τη διάρκεια του οποίου οι σπουδαστές της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης δια Παρουσίας, (ΦΔΠ) είχαν την ευκαιρία να ενημερωθούν και να εντρυφήσουν στο πλήθος των εφαρμογών της τεχνητής νοημοσύνης.

Πραγματοποιήθηκαν διαλέξεις από τους:

Δρ. Βαγγέλη Καρκαλέτση, Διευθυντή και Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του ΕΚΕΦΕ «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ» και μέλος της Συμβουλευτικής Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου για την Τεχνητή Νοημοσύνη υπό τον Πρωθυπουργό.

κ. Χρήστο Νίκου, Επιστημονικό συνεργάτη στο ΕΚΕΦΕ «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ», ως μηχανικός μηχανικής μάθησης στο Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με εξειδίκευση που περιλαμβάνει την ανάπτυξη αλγόριθμων μηχανικής μάθησης για ανάλυση ήχου εικόνας, και πολυτροπικών δεδομένων.

κ. Χριστόφορο Ρεκατσίνα, Ερευνητή και συνιδρυτή της ομάδας INSANE, η οποία ερευνά την αλληλεπίδραση Τεχνητής Νοημοσύνης και Μηχανικής /

Ημερίδες - Συνέδρια

Φυσικών Επιστημών ως εργαζόμενος στο Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών του ΕΚΕΦΕ «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ».

κ. Γεώργιο Ξυλούρη, Ερευνητή στο Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών του ΕΚΕΦΕ «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ» σε θέματα διαχείρισης, εικονικοποίησης και αυτοματοποίησης δικτυακών υποδομών.

κ. Αλέξανδρο Νούσια, Συνεργάτη Έρευνας στο Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών του ΕΚΕΦΕ «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ», με αντικείμενο το Δίκαιο, τη Διακυβέρνηση και την Ηθική της Ψηφιακής Τεχνολογίας και της Τεχνητής Νοημοσύνης.

Οι παρουσιάσεις εισήγαγαν τους σπουδαστές στις βασικές έννοιες της Τεχνητής Νοημοσύνης (AI), εστιάζοντας στις διαφορές μεταξύ εποπτευόμενης και μη εποπτευόμενης μάθησης, καθώς και στη μετάβαση από τους κανόνες στα δεδομένα. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην εφαρμογή τεχνικών μηχανικής μάθησης στον αντίστροφο σχεδιασμό προηγμένων κατασκευών και υλικών αντιβαλλιστικής προστασίας, καθώς και στο σχεδιασμό αυτόνομων πλατφορμών UAV και ASV. Επίσης τονίστηκε η σημασία της ταχείας επεξεργασίας δεδομένων σε πραγματικό χρόνο και της υποστήριξης λήψης αποφάσεων σε επιχειρησιακά περιβάλλοντα.

Επιπλέον εξετάστηκαν τα ηθικά και νομικά ζητήματα που απορρέουν από τη στρατιωτική χρήση της AI, με έμφαση στα αυτόνομα οπτικά συστήματα (LAWS), τη διατήρηση της ανθρωπίνης ευθύνης και τη συμμόρφωση με το διεθνές δίκαιο. Έγινε αναφορά σε έννοιες όπως η λογοδοσία αλγορίθμων, η προκατάληψη στα δεδομένα και η ηθική ευθυγράμμιση καθώς και στις διεθνείς και ευρωπαϊκές ρυθμιστικές πρωτοβουλίες, όπως ο Κανονισμός AI Act της Ε.Ε. Τέλος υπογραμμίστηκε η σημασία του ethics by design και της εκπαίδευσης προσωπικού για υπεύθυνα και διαφανή ενσωμάτωση της AI στον αμυντικό σχεδιασμό.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Εκπαίδευση 15ης Εκπαιδευτικής Σειράς Εξ Αποστάσεως στο Χειρισμό Κρίσεων

1-13, 18-20 και 25-27 Ιουνίου 2025

Στο πλαίσιο των σπουδών της 15ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Εξ Αποστάσεως (15ης ΕΣ ΦΕΑ) διεξήχθησαν στις εγκαταστάσεις της Σχολής σε τρεις ομάδες (από 11 έως 13 Ιουν 25, 18 έως 20 Ιουν 25 και 25 έως 27 Ιουν 25) αντικείμενα εκπαίδευσης Χειρισμού Κρίσεων (συμπεριλαμβανομένης της Άσκησης Διπλής Ενεργείας Χειρισμού Κρίσεων «ΟΔΥΣΣΕΙΑ») από καθηγητές και προσωπικό της Σχολής, καθώς και διαλέξεις από τον Καθηγητή Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου και Βουλευτή Α΄ Αθηνών, κ. Άγγελο Συρίγο με θέμα «Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειος – θαλάσσιες ζώνες και υδρογονάνθρακες».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Σεμινάριο Ενημέρωσης Νεοτοποθετημένων σε Θέσεις Εξωτερικού

26 Μαΐου - 4 Ιουλίου 2025

Από τη Δευτέρα 26 Μαΐου μέχρι την Παρασκευή 04 Ιουλίου 2025, η Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), διοργάνωσε στο Αμφιθέατρο του 251 Γ.Ν.Α., Σεμινάριο Ενημέρωσης Νεοτοποθετημένων Αξιωματικών και Υπαξιωματικών σε Θέσεις Εξωτερικού.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Δραστηριότητες

Τελετή Αποφοίτησης Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) που διοργανώνει το Πάντειο Πανεπιστήμιο σε συνεργασία με τη ΣΕΘΑ

27 Ιουνίου 2025

Την Παρασκευή 27 Ιουνίου 2025, πραγματοποιήθηκε, στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, η τελετή αποφοίτησης 18 Αξιωματικών αποφοίτων της Σχολής Εθνικής Άμυνας, οι οποίοι παρακολούθησαν το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο «Στρατηγικές Σπουδές Ασφαλείας» (Master of Arts in Strategic Security Studies) το οποίο διοργανώθηκε σε συνεργασία του Παντείου Πανεπιστημίου και της ΣΕΘΑ.

Στην αποφοίτηση η οποία έλαβε χώρα στην αίθουσα τελετών «ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ», παρουσία του Διοικητή της ΣΕΘΑ, Αντγου Αθανάσιου Σαρδέλλη, παρευρέθηκαν από το Πάντειο Πανεπιστήμιο οι:

Αντιπρύτανης Ακαδημαϊκών Υποθέσεων και Διεθνών Συνεργασιών, Καθηγήτρια Μαρία Μενγκ Παπαντώνη.

Κοσμήτορας Σχολής Διεθνών Σπουδών, Επικοινωνίας και Πολιτισμού, Καθηγήτρια Μαρία Ελένη Κοππά.

Προέδρος Τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών, Καθηγήτρια Νέδα Κανελλοπούλου.

Υπεύθυνος Μεταπτυχιακού Προγράμματος, Καθηγητής Χαράλαμπος Παπασωτηρίου.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Έναρξη Φοίτησης 16ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Εξ Αποστάσεως (ΦΕΑ)

1 Σεπτεμβρίου 2025

Την Δευτέρα 1 Σεπτεμβρίου 2025 στο Πολεμικό Μουσείο Αθηνών πραγματοποιήθηκε η τελετή έναρξης της 16ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Εξ Αποστάσεως (ΦΕΑ) κατά την οποία τελέσθηκε αγιασμός και ακολούθησε χαιρετισμός από τον Διοικητή της Σχολής Εθνικής Άμυνας και εκπρόσωπο του κ. Αρχηγού

ΓΕΕΘΑ, Αντιστράτηγο Αθανάσιο Σαρδέλλη, παρουσία εκπροσώπων των Γενικών Επιτελείων Ε.Δ και Σ.Α.

Η εν λόγω εκπαιδευτική σειρά περιλαμβάνει Αξιωματικούς των Ενόπλων Δυνάμεων, των Σωμάτων Ασφαλείας και της Κυπριακής Δημοκρατίας, καθώς και Μόνιμους Υπαλλήλους του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας.

Μετά την τελετή, εκκίνησε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του 1ου τριμήνου με φυσική παρουσία, με διαλέξεις καθηγητών της ΣΕΘΑ επί Στρατηγικής και Γεωπολιτικής. Επίσης, πραγματοποιήθηκε διάλεξη από τον Καθηγητή Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου και Βουλευτή Α΄ Αθηνών κ. Άγγελο Συρίγο, με θέμα «Ανάλυση του γεωστρατηγικού περιβάλλοντος».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Τελετή Αποφοίτησης της 15ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης εξ Αποστάσεως της Σχολής Εθνικής Άμυνας

5 Σεπτεμβρίου 2025

Την Παρασκευή 05 Σεπτεμβρίου 2025, έλαβε χώρα η τελετή αποφοίτησης των σπουδαστών της 15ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Εξ Αποστάσεως της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), παρουσία της βουλευτού Μαρίας Συρεγγέλα, ως εκπρόσωπου του Προέδρου της Βουλής των Ελλήνων Νικήτα Μιχαήλ Κακλαμάνη, καθώς και του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Στρατηγού Δημητρίου Χούπη, στη Λέσχη Αξιωματικών Ενόπλων Δυνάμεων (ΛΑΕΔ).

Την τελετή τίμησαν επίσης:

Εκπρόσωποι της Βουλής των Ελλήνων, των Αρχηγών των κοινοβουλευτικών της κομμάτων και του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος.

Ο Αρχηγός ΓΕΝ Αντιναύαρχος Δημήτριος – Ελευθέριος Κατάρας ΠΝ και εκπρόσωποι των Αρχηγών ΓΕΣ και ΓΕΑ.

Ο Διοικητής της ΣΕΘΑ Αντιστράτηγος Αθανάσιος Σαρδέλλης.

Εκπρόσωποι των Σωμάτων Ασφαλείας, ακαδημαϊκές αρχές, καθώς επίσης συγγενείς και φίλοι των αποφοίτων.

Συνολικά, αποφοίτησαν 154 σπουδαστές εκ των οποίων 76 του Στρατού Ξηράς, 37 του Πολεμικού Ναυτικού, 15 της Πολεμικής Αεροπορίας, 1 Κοινών Σωμάτων, 3 της Ελληνικής Αστυνομίας, 3 του Πυροσβεστικού Σώματος, 3 του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής, 2 Μόνιμοι Υπάλληλοι και 14 Αξιωματικοί της Κυπριακής Δημοκρατίας.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Δραστηριότητες

Έναρξη Φοίτησης 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς Διεθνούς Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ)

11 Σεπτεμβρίου 2025

Την Πέμπτη 11 Σεπτεμβρίου 2025 στη Σχολή Εθνικής Άμυνας πραγματοποιήθηκε η έναρξη της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς του Διεθνούς Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ), διάρκειας 3 μηνών. Σκοπός του ΔΣΣ είναι η προετοιμασία των σπουδαστών ώστε να ανταποκρίνονται στις εξελίξεις στο γεωστρατηγικό περιβάλλον και να διακρίνονται για το επίπεδο της στρατηγικής σκέψης και κριτικής ικανότητας τους. Επιπλέον, προσβλέπει στην κατανόηση του στρατηγικού σχεδιασμού καθώς και στη παροχή γνώσεων, προσόντων και δεξιοτήτων, οι οποίες είναι αναγκαίες για την διοίκηση οργανισμών ασφαλείας σε στρατηγικό επίπεδο, εντός εθνικού και διεθνούς περιβάλλοντος.

Στο πλαίσιο της έναρξης ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας, Αντιστράτηγος Αθανάσιος Σαρδέλλης, απηύθυνε χαιρετισμό προς τους σπουδαστές.

Η εν λόγω εκπαιδευτική σειρά περιλαμβάνει Αξιωματικούς των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας από την Ελλάδα, την Κυπριακή Δημοκρατία, τη Δημοκρατία της Αρμενίας, τη Δημοκρατία

του Ιράκ, τη Δημοκρατία του Λιβάνου, τη Δημοκρατία της Τυνησίας και τη Δημοκρατία της Ζιμπάμπουε.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Τελετή Απονομής Πτυχίων Αποφοίτων Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Πανεπιστημίου Plymouth

26 Σεπτεμβρίου 2025

Στο πλαίσιο της 16ετούς επιτυχημένης συνεργασίας της Σχολής Εθνικής Άμυνας με το Πανεπιστήμιο Plymouth του Ηνωμένου Βασιλείου, την Παρασκευή 26 Σεπτεμβρίου 25 απονεμήθηκαν πτυχία από το Διοικητή της ΣΕΘΑ, Αντιστράτηγο Αθανάσιο Σαρδέλλη, σε εν Ενεργεία και Απόστρατους Αξιωματικούς των Ενόπλων Δυνάμεων, Σωμάτων Ασφαλείας, προσωπικό, που φοίτησε στο Πρόγραμμα Μεταπτυχι-

ακών Σπουδών (ΠΜΣ) «Εφαρμοσμένη Στρατηγική και Διεθνής Ασφάλεια», το οποίο συνδιοργανώθηκε από τη Σχολή Εθνικής Άμυνας και το Πανεπιστήμιο Plymouth, παρουσία του Διευθυντή της Plymouth

Global, κ. Michael Lurie και του Καθηγητή Στρατηγικών Σπουδών και Διευθυντή του Κέντρου Θαλάσσιας Ισχύος και Στρατηγικής του Πανεπιστημίου του Plymouth, κ. Φώτιο Μουστάκη.

Σε χαιρετισμό του ο κ. Lurie ευχαρίστησε την Σχολή Εθνικής Άμυνας για τη διαχρονικά αποτελεσματική συνεργασία, τόνισε πως η υφιστάμενη συνεργασία αποτελεί παράδειγμα για άλλες αυτού του είδους και εξήρε την σημασία για τους απόφοιτους, των γνώσεων και των εμπειριών που έλαβαν.

Στο περιθώριο της τελετής υπήρξε συνάντηση με τους κ. Lurie και Μουστάκη κατά την οποία έγινε ανασκόπηση του προγράμματος και συζητήθηκαν τρόποι ενίσχυσης της υφιστάμενης επιτυχημένης συνεργασίας.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Επίσκεψη του Κολλεγίου Εθνικής Άμυνας του Ιράκ στη Σχολή Εθνικής Άμυνας

30 Σεπτεμβρίου 2025

Την Τρίτη 30 Σεπτεμβρίου 2025, κατόπιν αιτήματος του NATO Defence Education Enhancement

Programme (NATO DEEP), αντιπροσωπεία του Κολλεγίου Εθνικής Άμυνας του Ιράκ (INDC), με επικεφαλής τον Αντιστράτηγο Hatem Al Obaidi, συνοδευόμενη από επιτελικά στελέχη της NATO Mission in Iraq (NMI), πραγματοποίησε επίσκεψη στη Σχολή Εθνικής Άμυνας, όπου ενημερώθηκε για την οργάνωση, αποστολή και το εκπαιδευτικό έργο της Σχολής καθώς και ανταλλάγησαν απόψεις για τον τρόπο υλοποίησης των ακαδημαϊκών προγραμμάτων και τη μεταφορά τεχνογνωσίας της Σχολής.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Δραστηριότητες

Τελετή Έναρξης 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Δια Παρουσίας (ΦΔΠ)

15 Οκτωβρίου 2025

Την Τετάρτη 15 Οκτωβρίου 2025, στην έδρα της Σχολής Εθνικής Άμυνας, πραγματοποιήθηκε η τελετή έναρξης της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Δια Παρουσίας (ΦΔΠ), κατά την οποία τελέσθηκε αγιασμός και ακολούθησε χαιρετισμός από τον Διοικητή της Σχολής Εθνικής Άμυνας και εκπρόσωπο του κ. Αρχηγού ΓΕΕΘΑ, Αντιστράτηγο Αθανάσιο Σαρδέλλη. Στη τελετή παρέστησαν εκπρόσωποι των Αρχηγών των Γενικών Επιτελείων Ενόπλων Δυνάμεων και Σωμάτων Ασφαλείας, καθηγητές της Σχολής και λοιποί προσκεκλημένοι.

Στην εκπαιδευτική σειρά θα φοιτήσουν Ανώτεροι Αξιωματικοί των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας, Μόνιμη Υπάλληλος του Υπουργείου Εσωτερικών, Ανώτεροι Αξιωματικοί από την Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου, τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, την Κυπριακή Δημοκρατία, καθώς και την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Επίσκεψη σπουδαστών της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς Διεθνούς Σχολείου Σπουδών στη Βόρεια Ελλάδα

20-23 Οκτωβρίου 2025

Στο χρονικό διάστημα, από 20 έως 23 Οκτωβρίου 2025, έλαβε χώρα εκπαιδευτικό ταξίδι του 10ου Διεθνούς Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ) της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), στη Βόρεια Ελλάδα.

Οι σπουδαστές του 10ου ΔΣΣ κατά την διάρκεια του ταξιδιού τους παρακολούθησαν εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Πολυεθνικού Κέντρου Εκπαίδευσης Επιχειρήσεων Υποστήριξης της Ειρήνης (ΠΚΕΕΥΕ) και ενημερώθηκαν από το Στρατηγείο 1ΗΣ Στρατιάς/ΕΥ ΟΗQ, το Γ΄ΣΣ/ NRDC-GR ενώ επισκέφθηκαν και την Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου. Επίσης, πραγματοποίησαν επισκέψεις στο Οχυρό Ρούπελ, στο Πολεμικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης και στους αρχαιολογικούς χώρους της Βεργίνας και των Θερμοπύλων.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Ανανέωση Συνεργασίας της Σχολής Εθνικής Άμυνας με το Πάντειο Πανεπιστήμιο

27 Οκτωβρίου 2025

Την Δευτέρα 27 Οκτωβρίου 2025, ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ) Αντιστράτηγος Αθανάσιος Σαρδέλλης και ο Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικών Σπουδών Παντείου Πανεπιστημίου κ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου υπέγραψαν μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ της Σχολής και του Πανεπιστημίου για το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) με τίτλο «Στρατηγικές Σπουδές Ασφαλείας».

Η επιτυχημένη συνεργασία, η οποία ξεκίνησε το Νοέμβριο του 2014, περιλαμβάνει την δωρεάν συμμετοχή, υπό μορφή υποτροφίας σπουδαστών/στριών της Σχολής στο εν λόγω ΠΜΣ που διοργανώνει το Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Επίσκεψη της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Δια Παρουσίας (ΦΔΠ) της ΣΕΘΑ στη «ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ ΕΛΛΑΣ»

6 Νοεμβρίου 2025

Στο πλαίσιο ενημέρωσης των Σπουδαστών της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης Δια Παρουσίας της ΣΕΘΑ για υποδομές στρατηγικής σημασίας για την Εθνική Άμυνα, την Πέμπτη 06 Νοεμβρίου 2025 έλαβε χώρα εκπαιδευτική επίσκεψη στις εγκαταστάσεις της «ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ ΕΛΛΑΣ». Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης οι σπουδαστές είχαν την ευκαιρία να ενημερωθούν για το έργο και την αποστολή της εταιρείας, ενώ παράλληλα πραγματοποιήθηκε και περιήγηση στους χώρους των εγκαταστάσεων αυτής.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Δραστηριότητες

Επίσκεψη του «Advanced Command and Staff Course» του Netherlands Defence College (NDC) στη Σχολή Εθνικής Άμυνας

24 Νοεμβρίου 2025

Τη Δευτέρα 24 Νοεμβρίου 2025, αντιπροσωπεία σπουδαστών του «Advanced Command and Staff Course» του Netherlands Defence College (NDC) πραγματοποίησε επίσκεψη στη Σχολή Εθνικής Άμυνας, όπου ενημερώθηκε για την οργάνωση, αποστολή και το εκπαιδευτικό έργο της Σχολής ενώ περιηγήθηκε τους χώρους της.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Βράβευση του Πρέσβη της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης, Αντιστρατήγου ε.α Vukovic Dragan ως Διακεκριμένου Αλλοδαπού Απόφοιτου της ΣΕΘΑ από τον ΥΦΕΘΑ Θανάση Δαβάκη

25 Νοεμβρίου 2025

Ο Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας, Θανάσης Δαβάκης, απένειμε σήμερα, Τρίτη 25 Νοεμβρίου 2025, Διαμνημόνευση Αξίας και Τιμής ως Διακεκριμένου Απόφοιτου της Σχολής Εθνικής Άμυνας στον Πρέσβη της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Αντιστράτηγο ε.α Vukovic Dragan, σε τελετή που πραγματοποιήθηκε στις εγκαταστάσεις της Σχολής. Τον Υφυπουργό υποδέχθηκε ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας Αντιστράτηγος Αθανάσιος Σαρδέλλης.

Ο Υφυπουργός μετά το πέρας της βράβευσης περιηγήθηκε στους χώρους της Σχολής, ενημερώθηκε για την οργάνωση, την αποστολή, το εκπαιδευτικό έργο, τα προγράμματα σπουδών και επιμόρφωσης ενώ πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης.

Κατά τον χαιρετισμό του ο κ. Δαβάκης ανέφερε, μεταξύ άλλων:

«Είναι τιμή να βρίσκομαι σήμερα στη Σχολή Εθνικής Άμυνας, έναν θεσμό που διαχρονικά συγκροτεί το υψηλότερο επίπεδο στρατηγικής εκπαίδευσης της χώρας. Η ΣΕΘΑ είναι ο χώρος όπου συναντώνται η εμπειρία των Ενόπλων Δυνάμεων, η ακαδημαϊκή γνώση και η ανάγκη συνεχούς προσαρμογής στις απαιτήσεις ενός διεθνούς περιβάλλοντος που αλλάζει ταχύτατα.

Γνωρίζετε πολύ καλά πως στο κέντρο όλων βρίσκεται ένας παράγοντας που δεν μπορεί να υποκατασταθεί από τεχνολογία ή εξοπλισμό: ο άνθρωπος. Η επιχειρησιακή ικανότητα των Ενόπλων Δυνάμεων ξεκινά από την ποιότητα των στελεχών τους. Γι' αυτό και η μέριμνα προσωπικού αποτελεί σταθερή προτεραιότητα για εμάς. Αναβαθμίζουμε στρατιωτικά νοσοκομεία, διευρύνουμε κατά πολύ το στεγαστικό πρόγραμμα, βελτιώνουμε διαδικασίες και υποδομές. Η ποιότητα ζωής των στελεχών είναι οργανικό μέρος της αποτρεπτικής ισχύος της χώρας.

Και είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι η Σχολή συμβάλλει και σε κάτι ακόμη: στην αμυντική διπλωματία της χώρας. Από το 1952 μέχρι σήμερα, έχουν φοιτήσει σε κάθε σειρά αλλοδαποί σπουδαστές από Ευρώπη, Μέση Ανατολή, Αφρική και Ασία. Αυτές οι

τάξεις αποφοίτων αποτελούν δίκτυο στρατηγικής αξίας για τη χώρα. Η συνεργασία, η κοινή αντίληψη και οι προσωπικές σχέσεις που δημιουργούνται εδώ, μεταφέρονται στις πρωτεύουσες και στις δομές ασφαλείας των χωρών τους.

Στο πλαίσιο αυτό, θέλω να αναφερθώ στον Πρέσβη κ. Ντράγκαν Βούκοβιτς, απόφοιτο της τάξης 2002–2003 από τη Βοσνία–Ερζεγοβίνη, τον οποίο τιμούμε σήμερα. Η πορεία του, καταδεικνύει την αξία της ΣΕΘΑ, αλλά και των αποφοίτων

Είμαι βέβαιος ότι η Σχολή θα συνεχίσει να προσφέρει στελέχη υψηλής ποιότητας, πλήρως προετοιμασμένα να ανταποκριθούν στις ανάγκες μιας εποχής που απαιτεί νηφαλιότητα, τεχνονγνωσία και στρατηγική σκέψη.»

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Επίσκεψη σπουδαστών της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς Διεθνούς Σχολείου Σπουδών στην Κρήτη

1-5 Δεκεμβρίου 2025

Στο χρονικό διάστημα, από 01 έως 05 Δεκεμβρίου 2025, έλαβε χώρα εκπαιδευτικό ταξίδι του 10ου Διεθνούς Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ) της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), στην Κρήτη.

Οι σπουδαστές του 10ου ΔΣΣ κατά την διάρκεια του ταξιδιού τους και στο πλαίσιο του προγράμματος εκπαίδευσης, επισκέφτηκαν τις εγκαταστάσεις της 115 Πτέρυγας Μάχης, του Πεδίου Βολής Κρήτης, του Ναύσταθμου Κρήτης, καθώς και του Κέντρου Εκπαίδευσης Ναυτικής Αποτροπής (ΚΕΝΑΠ), όπου ενημερώθηκαν για την αποστολή και το έργο τους. Επίσης περιηγήθηκαν στον αρχαιολογικό χώρο της Κνωσού.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Δραστηριότητες

Εκπαιδευτικό ταξίδι της Σχολής Εθνικής Άμυνας στο Βέλγιο

9-11 Δεκεμβρίου 2025

Το χρονικό διάστημα από 09 έως 11 Δεκ 25, έλαβε χώρα εκπαιδευτικό ταξίδι της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης δια Παρουσίας (78ης ΕΣ ΦΔΠ) στο Βέλγιο.

Οι σπουδαστές κατά την διάρκεια του ταξιδιού τους, στο πλαίσιο της πολύπλευρης παρεχόμενης εκπαίδευσης και διαρκούς επιμόρφωσης τους για το σύγχρονο διεθνές περιβάλλον ασφάλειας επισκέφθηκαν τις έδρες της Ελληνικής Στρατιωτικής Αντιπροσωπείας του Ανώτατου Στρατηγείου Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης (ΣΑ/ΑΣΣΔΕ), της Ελληνικής Στρατιωτικής Αντιπροσωπείας της Στρατιωτικής Επιτροπής του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (ΣΑ/ΣΕΒΑΣ), της Ελληνικής Στρατιωτικής Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΑ/ΕΕ) καθώς και της Ελληνικής Πρεσβείας στο Βέλγιο και ενημερώθηκαν:

ΣΑ/ΑΣΣΔΕ

Από τον Στρατιωτικό Αντιπρόσωπο της Ελλάδας στο Ανώτατο Στρατηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης, Αντιστράτηγο Φλάρη Νικόλαο,

Από τον Ταξίαρχο Στέφου Θεόδωρο, Βοηθό Επιτελάρχη του Τμήματος Στρατιωτικής Συνεργασίας των Συνεργαζόμενων χωρών του NATO (ACOS Military Cooperation), εκπρόσωπο της Διοικήσεως της ΑΣΣΔΕ

ΣΑ/ΣΕΒΑΣ

Από τον Στρατιωτικό Αντιπρόσωπο της Ελλάδας στη Στρατιωτική Επιτροπή του NATO Αντιναύαρχου Λουκά Τσαρμακλή ΠΝ,

Από την Μόνιμη Αντιπρόσωπο της Ελλάδας στο NATO Πρέσβειρα κα Βασιλική Γούναρη,

Από Στρατιωτικούς Αντιπροσώπους Συμμαχικών Κρατών:

ΣΑ της Πολωνίας, Στρατηγό Sławomir Wojciechowski,

Αναπληρωτή ΣΑ της Γαλλίας, Ταξίαρχο Richard Ringuet,

ΣΑ της Ιταλίας, Αντιναύαρχο Luca Conti.

ΣΑ/ΕΕ

Από τον Στρατιωτικό Αντιπρόσωπο της Ελλάδας στην ΕΕ, Αντιπτέραρχο (Ι) Κωνσταντίνο Ζολώτα,

Από τον Μόνιμο Αντιπρόσωπο της Ελλάδας στην ΕΕ, Πρέσβη κ. Ιωάννη Βράϊλα,

Από τον Πρέσβη της Ελλάδας στην Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας της ΕΕ, κ. Αλέξιο Μησόπουλο,

Από Στρατιωτικούς Αντιπροσώπους κρατών – μελών:

ΣΑ της Ρουμανίας, Υποστράτηγο Remus Hadrian Bondor,

ΣΑ της Γερμανίας, Αντιστράτηγο Wolfgang Wien,

ΣΑ της Κύπρου, Σχη (ΥΠ) Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου,

Από τον Αναπληρωτή Πρόεδρο της Στρατιωτικής Επιτροπής της ΕΕ Αντιστράτηγο Enrico Barduani,

Από τον Γενικό Διευθυντή του Στρατιωτικού Επιτελείου της ΕΕ [European Union Military Staff (EUMS)], Αντιστράτηγο Michiel VAN DER LAAN.

Πρεσβεία Ελλάδας στο Βέλγιο

Από την Πρέσβειρα της Ελλάδας κα. Σοφία Γραμματά.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Τελετή αποφοίτησης 10ου Διεθνούς Σχολείου Σπουδών της Σχολής Εθνικής Άμυνας

12 Δεκεμβρίου 2025

Την Παρασκευή 12 Δεκεμβρίου 2025, πραγματοποιήθηκε στην έδρα της Σχολής, η τελετή αποφοίτησης των σπουδαστών της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς Διεθνούς Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ) της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), στην οποία παρέστησαν, ο Διοικητής της Σχολής, Αντιστράτηγος Αθανάσιος Σαρδέλλης, ως εκπρόσωπος του κ. Αρχηγού ΓΕΕΘΑ, Διπλωματικές Αρχές των συμμετεχουσών χωρών, εκπρόσωποι των Γενικών Επιτελείων Ε.Δ και Σ.Α, καθώς και καθηγητές της Σχολής.

Δραστηριότητες

Από την εν λόγω εκπαιδευτική σειρά αποφοίτησαν Αξιωματικοί των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας από την Ελλάδα, την Κυπριακή Δημοκρατία, τη Δημοκρατία της Αρμενίας, τη Δημοκρατία της Ζιμπάμπουε, τη Δημοκρατία του Ιράκ, τη Δημοκρατία του Λιβάνου και τη Δημοκρατία της Τυνησίας.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Επίσκεψη του NATO Defence College (NDC) στην Ελλάδα

13-16 Δεκεμβρίου 2025

Από 13 έως 16 Δεκεμβρίου 2025, αντιπροσωπεία φοιτούντων στο “Senior Course 147” του NATO Defence College (NDC), με επικεφαλής τον Δκτή του NDC, Αντιπύραρχο Max A.L.T. NIELSEN (DEN), πραγματοποίησε επίσκεψη στην Ελλάδα, στο πλαίσιο εκπαιδευτικού ταξιδιού «field study».

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας, Αντιστράτηγος Σαρδέλλης Αθανάσιος απεύθυνε χαιρετισμό, πραγματοποιήθηκαν διαλέξεις και ομιλίες στο Πολεμικό Μουσείο Αθηνών, από διαλέκτες του Υπουργείου Εξωτερικών, του ΓΕΕΘΑ και του Λ.Σ-ΕΛ.ΑΚΤ, ενώ παρατέθηκε γεύμα στη Λέσχη Αξιωματικών Ενόπλων Δυνάμεων προς τιμή της αντιπροσωπείας.

Επιπλέον, η αντιπροσωπεία είχε την ευκαιρία να επισκεφθεί το Μουσείο και τον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης, όπου και ξεναγήθηκε.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Επίσκεψη και Ομιλία στη ΣΕΘΑ του δημοσιογράφου κ. Αλέξη Παπαχελά

12 Νοεμβρίου 2025

Την Τετάρτη 12 Νοεμβρίου 2025 επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο δημοσιογράφος και Διευθυντής της εφημερίδας «Καθημερινής» κ. Αλέξης Παπαχελάς, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης δια Παρουσίας (ΦΔΠ) με θέμα «Επικοινωνία και Εθνική Άμυνα/Ασφάλεια».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Επίσκεψη και Ομιλία στη ΣΕΘΑ του Υπουργού Μετανάστευσης και Ασύλου

19 Νοεμβρίου 2025

Την Τετάρτη 19 Νοε 25 επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Υπουργός Μετανάστευσης και Ασύλου κ. Αθανάσιος Πλεύρης, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ - ΟΜΙΛΙΕΣ

Επίσκεψη και Ομιλία στη ΣΕΘΑ του Γενικού Γραμματέα Εθνικής Ασφάλειας της Προεδρίας της Κυβέρνησης, Δρ. Αθανάσιου Ντόκου.

27 Νοεμβρίου 2025

Την Πέμπτη 27 Νοε 25, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Γενικός Γραμματέας Εθνικής Ασφάλειας της Προεδρίας της Κυβέρνησης, Δρ. Αθανάσιος Ντόκος, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης, με θέμα «Η εθνική ασφάλεια σε ένα ταχέως εξελισσόμενο διεθνές και περιφερειακό περιβάλλον».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Ομιλία στη ΣΕΘΑ του Υπεύθυνου Προστασίας Δεδομένων Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης, κ. Αθανάσιου Κοσμόπουλου

3 Δεκεμβρίου 2025

Την Τετάρτη 03 Δεκ 25, στην Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Υπεύθυνος Προστασίας Δεδομένων του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης κ. Αθανάσιος Κοσμόπουλος, πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης, με θέμα «Προκλήσεις και προοπτικές των αναδυόμενων υβριδικών απειλών στον Κυβερνοχώρο».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ - ΟΜΙΛΙΕΣ

Επίσκεψη και Ομιλία στη ΣΕΘΑ του Διοικητή Εθνικής Αρχής Κυβερνοασφάλειας

17 Δεκεμβρίου 2025

Την Τετάρτη 17 Δεκ 25 επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Διοικητής Εθνικής Αρχής Κυβερνοασφάλειας κος. Μιχαήλ Μπλέτσας, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 78ης Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης με θέμα «Κυβερνοασφάλεια».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ:

Επιδίωξη της ΣΕΘΑ από την εξαμηνιαία έκδοση του «ΑΘΗΝΑ» αποτελεί η ενίσχυση του διαλόγου μέσα από τις σελίδες της επιθεώρησης για θέματα που αφορούν στην εθνική άμυνα και ασφάλεια.

Εκτός από άρθρα, εργασίες και δοκίμια είναι ευπρόσδεκτες οι κριτικές επί του περιεχομένου της και φυσικά η κατάθεση νέων ιδεών για τη βελτίωση της. Προσδοκούμε η έκδοση να αναδείξει τον χαρακτήρα «φόρουμ» που όλοι μπορούν πρόθυμα να συνεισφέρουν με απόψεις και ιδέες.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΣΕΘΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ:

- Επιστημονικές εργασίες.
- Άρθρα και δοκίμια σπουδαστών που αφορούν την εθνική άμυνα, την εθνική στρατηγική, τις διεθνείς σχέσεις και τα σχετικά πεδία ενδιαφέροντος
- Πρακτικά Ημερίδων που διοργανώνει η Σχολή.
- Εκπαιδευτικές και λοιπές δραστηριότητες της Σχολής
- Τα δημοσιευμένα έργα και άρθρα εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα τις απόψεις του Κολλεγίου.
- Οι εργασίες που περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες ή εκφράσεις που δεν συνάδουν με το ήθος και το πνεύμα της Σχολής δεν δημοσιεύονται.

ΟΡΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ:

- Τα κείμενα και τα άρθρα πρέπει να είναι μεταξύ 2000-4000 λέξεων και να περιλαμβάνουν επιστημονική τεκμηρίωση-βιβλιογραφία, ενώ θα πρέπει να υποβάλλονται ηλεκτρονικά σε μορφή .docx, dot, txt ή pdf.
- Οι βιβλιογραφικές σημειώσεις πρέπει να είναι σύμφωνα με το στυλ APA (American Psychological Association).
- Τα κείμενα, όταν απαιτείται, πρέπει να συνοδεύονται από τους σχετικούς χάρτες και σχέδια, μαζί με υπότιτλους. Οι φωτογραφίες δημοσιεύονται μόνο εφόσον το περιεχόμενό τους κριθεί απαραίτητο για την πληρέστερη ενημέρωση του αναγνώστη.
- Οποιαδήποτε συνεργασία θα πρέπει να παραδίδεται σε ηλεκτρονική μορφή στη διεύθυνση: res1@hndc.mil.gr.
- Η υποβολή για δημοσίευση μπορεί να γίνει ανά πάσα στιγμή. Το περιοδικό εκδίδεται δύο φορές το χρόνο.
- Σχόλια, προτάσεις και κριτικές άρθρων θα πρέπει να υποβάλλονται στο e-mail: res1@hndc.mil.gr. Η συντακτική επιτροπή επιλέγει τις εργασίες, τις εργασίες των σπουδαστών και τα άρθρα που θα δημοσιευτούν

ΣΟΦΙΑ ΣΥΝ

ΤΕΧΝΗ

HELLENIC NATIONAL DEFENCE COLLEGE

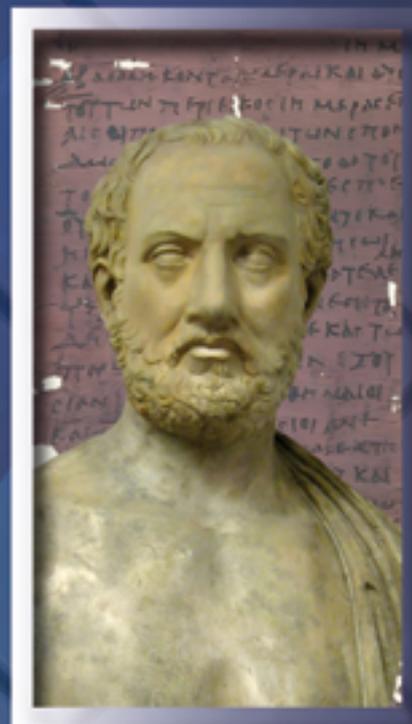
ATHENA

ISSUE 58 JUNE - DECEMBER 2025

*"The Legacy of Clausewitz
in Greek Military Thought"*

*"Presentation and Analysis
of Thucydides' week"*

OFFICES

HELLENIC NATIONAL DEFENCE COLLEGE PREMISES

6 Evelpidon Str. &
Moustoxydi

Tel.: 2108896514
e-mail: res1@hndc.mil.gr

Publishing Office HNDC/ RESEARCH AND STUDIES DEPARTMENT Editorial Board

Brigadier (AF) Nikolaos Methenitis
Col (AF) Ioannis Fytas
Col (HA) Georgios Chatzigeorgiou
Ens Georgios Latsis HN
Mrs Eleftheria Katsarou PhD cand..

TYPESetting PRINTING BOOKBINDING

Hellenic Army Printing Office
(TYES)

To be distributed to:

Ministries, General Staffs,
Major Commands,
Military Academies,
NHDC, Institutes and
Research Foundations,
Veteran Unions

ISSN: 2944-991X (printed publication)
2944-9928 (web publication)

INDEX

Commandant's message

Editorial

Articles

Modeling what matters:

- AI and the future of defense learning** 3
Dr. Sae Schatz, George C. Marshall European Center for Security Studies
Dr. JJ Walcutt, HQE Human Development AF/A1
United States Air Force

- The India-Greece Defense Partnership: From Symbolism
to Robust Strategic Convergence** 6
Dr. Manjari Singh
Centre for Joint Warfare Studies (India)
Dr. Vasileios Syros
Honorary Adjunct Fellow, National Maritime Foundation (India)

- A new and different armament -i.e., the refugee as weapon-
has entered the world's arsenals.** 13
Vasiliki Xypnitou
Captain Hellenic Coast Guard

Seminars & Conferences

- Presentation and Analysis of Thucydides' week** 23
- Seminar on "The Legacy of Clausewitz in
Greek Military Thought"** 24
- Two-day Workshop on Artificial Intelligence
Applications at the National Defense Academy** 25

Events & Activities

Commandant's message

Dear Readers,

This year, marking the 75th anniversary since the establishment of the National Defence College and its continuous contribution as a leading strategic pillar of education for senior officers of the Armed Forces, the Security Services and the broader Public Administration in matters of Defence Policy, National Strategy and Security, provided us with the opportunity to design for our students an enriched, multi-level, and particularly demanding curriculum. Our aim was to offer them, to the greatest extent possible, a comprehensive academic foundation rich in reliable knowledge, analyses and information regarding current geostrategic and geopolitical developments.

Within this framework, the present issue includes articles by professors of recognized prestige as well as distinguished papers by students, addressing strategic issues, topics of geopolitical interest and contemporary challenges.

In this issue, we also incorporated, an article by Dr Sae Schatz, who honored the 54th Annual Conference of Commandants of NATO Defence Colleges, held in Athens from May 13 to May 16 and which together with Mr. JJ Walcutt, addresses a highly topical subject entitled "Modeling what matters: AI and the Future of Defence Learning".

Furthermore, this issue highlights the large number of activities undertaken by the College, which showcase the multiple capabilities of its personnel and faculty, its outward-looking orientation, and its prestige among equivalent domestic and international educational institutions. Among these activities, readers will find the introductory week on strategy, incorporated into the curriculum for the first time, the "Presentation and Analysis of Thucydides", the conference entitled "The Legacy of Clausewitz in Greek Military Thought", with the participation of distinguished academics, as well as the "Two-day Workshop on Applications of Artificial Intelligence in National Defence", co-organized with the National Centre for Scientific Research "DEMOKRITOS".

Finally, for the first time after a 15-year absence of the College from activities abroad, a three-day educational visit of the HNDC's 78th Resident Course was organized in Belgium. During this visit, students had the opportunity to be briefed and to engage in discussions with Greek and foreign officials at NATO, the European Union, and SHAPE, thereby promoting the Armed Forces and the HNDC internationally.

I would like to congratulate the editorial team on yet another excellent issue of the magazine "ATHENA".

I am wishing you all, to enjoy reading "ATHENA"!

Athanasios SARDELLIS
Lieutenant General (HA)

Editorial

It is generally accepted that at the strategic level, developments move relatively slowly and therefore changes occur at a low pace. Especially after the end of the Cold War and the restoration of balance in the international system, dynamics were almost static. In recent years, however, the questioning of this balance has brought continuous movement within the international system, leading to a constant re-examination of many security assumptions and challenging established roles and viewpoints. Recent examples in our region include Ukraine, Gaza, Iran, and all their consequences. The needle on the compass of international security, for better or worse, now points toward the realist school, with an emphasis on the use of military means.

In this issue, in the English section of the journal, beyond the articles by Dr. Sae Schatz and Dr. JJ Walcutt, titled Modeling What Matters: AI and the Future of Defense Learning and the article by Dr. Manjari Singh and Dr. Vasileios Syros titled The India-Greece Defense Partnership: From Symbolism to Robust Strategic Convergence, there is also an article by Captain (HCG) Vasiliki Xypnitou titled A New and Different Armament - i.e., the Refugee as Weapon - Has Entered the World's Arsenals. The issue concludes with photographic material from College's activities and visits.

For those familiar with the Greek language, this issue presents articles covering a wide range of topics. The journal includes the article titled The Decisive Battle and Attrition in a Potential Greek-Turkish War by Mr. Konstantinos Koliopoulos, Professor at the University of Piraeus. It is followed by the article Decision-Making in Xenophon, Sun Tzu, and Machiavelli by Mr. Gerasimos Karabelias, Professor at Panteion University.

Next are the works of two students: Colonel (Eng.) Evripidis Chania, student of the 78th HNDC Resident Course, with a study on the protection of cultural heritage in armed conflicts and the pivotal role of organized military units, including a case study on Palmyra. Finally, the work of Colonel (Armor) Konstantinos Kalamaras, student of the 15th HNDC Distance Learning Course, examines the strategic and geopolitical consequences of France's recent withdrawal from Sahel countries: strategic lessons and implications for Greece. This is followed by photographic material from the College's activities.

Enjoy your reading

Brigadier (AF) Nikolaos Methenitis

Director of Studies

Modeling what matters: AI and the future of defense learning¹

Dr. Sae Schatz,

*George C. Marshall European Center for
Security Studies*

Dr. JJ Walcutt,

*HQE Human Development AF/A1
United States Air Force*

Let's be honest, artificial intelligence (AI) will change -or, rather, is already changing- so much. It would be easy, if uninspired, to fill this article with a laundry list. But rather than add to the existing litany of forecasts (many of which you can read in the chapters of this special edition), we'll focus more narrowly. First, we've bound the question to learning in the defense domain, and second, we've challenged ourselves to target a single concept - to name the linchpin with greatest potential to have profound, paradigm - changing impacts. To give away the punchline, we've selected "the way we measure and evaluate".

Before we show our work, consider these definitions. Measure and evaluate refer to two sides of the same coin. Formally, measurement is the "quantitatively expressed reduction of uncertainty based on one or more observations" (p. 23). In other words, it refers to collected observations (no matter how fuzzy or incomplete) that help us fill-in (but not necessarily eliminate) uncertainty in a Claude Shannon "information theory" sort of way. Measurement goes hand-in-hand with evaluation. Evaluation is the process of interpreting the data collected from measurements, and for our purposes, we'll say it covers all of the associated aggregation, transformation, analysis, and other activities needed to effectively use the measured data.

Learning, as a formal concept, is related to -but notably distinct from- training and education. Those latter two terms, particularly in a defense context, are laden with connotations. "Training and education" refer to

the organizational side of the experience, for instance, to the curriculum or the wargame delivered by a schoolhouse or training branch. They're input-focused terms, and more than that, they tend to imply a formal learning context. In contrast, the term "learning" focuses on the individual (or team) side of the equation - the outcomes side. It describes any change in long-term memory that affects knowledge, skills, or behaviors, and it makes no distinction for the process through which it was acquired.

An operational perspective

The defense department's mission is to provide the military forces needed to deter war and protect national security. Surely, some readers may be thinking, within that span of critical duties there are more tantalizing targets for "pro found change" than measurement? To bring a more operationally focused perspective into the discussion and to clarify what matters most in terms of military learning and development, we interviewed leaders in modeling and simulation from the Army, Navy, and Air Force for this article:

"One of the things I'm seeing is that there doesn't seem to be a concerted effort to understand modeling. We have a lot of engineers who can build widgets. They can design and simulate anything you need, but we haven't taken the time to teach the strategic and problem-solving elements", which was explained by Colonel Joseph Nolan, military deputy for the US Army's Simulation and Training Technology Center. "We're putting the cart before the horse".

In separate interviews, Colonel Nolan's inter-service peers also shared their perspectives. "Just like we optimize hardware and software, we need to optimize the human. I'd like to see a digital twin of the human", said John Meyers, executive director of the Naval Air Warfare Center Training Systems Division. Colonel Robert Epstein, commander of the Air Force Agency for Modeling and Simulation, mirrored his Navy counterpart: "What I need is a virtual environment that's a digital twin of the world, giving us the opportunity (in a secure way) to do the training.... This is going back to the premise that if my technology is on par with my adversary, then the only thing that's going to give me the advantage in combat is training".

The comments from these military leaders highlight a few fundamental truths. First, as special operators often say, "humans are more important than hardware". That is, to succeed in contemporary military

¹ This article was originally published in the *Journal of Defense Modeling and Simulation: Applications, Methodology, Technology* 1-3 Copyright The Author(s) 2022. DOI: 10.1177/15485129221088718 journals.sagepub.com/home/dms It is republished in *ATHENA Review* with the author's permission.

operations, we need to enrich our people. Personnel readiness is key to military overmatch. Or, as Colonel Epstein more plainly stated, "We've squeezed everything we can out of technology in a vacuum; you've just got to do things differently".

Second, to successfully prepare our personnel, we need to understand what we're developing them for. We need to accurately understand the strategic and problem-solving context in which they'll operate. As Colonel Nolan explained, "It's important to understand the problem space first before we start applying solutions". For example, "How does a pilot make a decision? What information does he or she need to have? Explain what the real problem is that you need to solve". And as Colonel Epstein similarly remarked, "We need to bring to the trainees the challenges that are going to be presented to them.... I need the [training] environment to be as realistic as possible, expandable, and ever evolving".

Third, to design efficient interventions that effectively prepare personnel for that ever-evolving mission context, we need to understand those individuals' capabilities. In other words, we need some way of determining where they are today, where they need to be, and what gaps exist between the two. And for that, "We need better data analysis", according to Colonel Epstein. "Instead of having subjective readiness reporting, we want objective readiness reporting".

"If we can use AI and other tools to create the digital twin of the human, then we can know the physical limitations of individuals and the cognitive limitations where they need to learn", Mr. Meyers further explained. "And because we know that data, we know where to send the training - to whom and why".

Modeling what matters

To successfully ready personnel for the contemporary operational environment, we need to suitably understand that context, the capabilities needed to perform within it, and the gaps between those capabilities and what our personnel can do today. Of course, aligning requirements to desired outcomes is an age-old concept. But today's operational environment is more complex and volatile than before, and the requirements placed on personnel are correspondingly broader, more demanding, and more rapidly evolving. This sets up several challenges. For instance, it's difficult to sufficiently prepare personnel for the full range of possible tasks and conditions they'll encounter. There

are simply not enough resources for that shotgun approach. Similarly, given the ever-evolving nature of the operational environment, personnel will need to constantly update their knowledge and skills. They'll need to learn continuously throughout their careers.

AI can help us. Algorithms can recommend personalized learning pathways, thereby preparing personnel more efficiently, and push targeted information to the people who need it, when they need, and in the forms they need it. AI can help model realistic training environments and navigate personnel's individualized development pathways through them, helping each succeed in less time and with more efficacy. Above all, an AI-enabled learning continuum can help us realize the training overmatch needed for the future operational environment.

But, as Colonel Nolan warned, "AI is not a requirement - it's a means". AI is akin to a high-performance engine, and data are its fuel. While AI may be the centerpiece of a system, without data, it's like a rocket without propellant. So to achieve the vision of an AI-enabled learning ecosystem (where individuals learn throughout their careers, constantly growing to meet the ever-expanding demands and changing mission requirements), we need to also develop our AI-fuel supply chain. In other words, we need to invest in a foundation of high-quality data. There's no way around that fundamental condition.

To generate that data, we have to let go -or brachiate from, as Colonel Epstein likes to say- our old ways (Brachiate is the motion of a primate swinging from vine to vine. To brachiate, it must let go of its current tether before it can reach the next). First, we need to free ourselves from the old notions of what "success" in learning looks like because the traditional ways of benchmarking education and training outcomes fall short in this new world. Those old ways focus more on the "input factors" discussed earlier, like time spent in a training event, or unreliable proxies of learning, such as a handful of multiple-choice questions. Such measures lack the reliability and alignment to real-world activities that we need. At best, they're poor substitutes for in situ performance, and quite often, they're misleading pseudo-quantifications with little true value. That fuel is contaminated or, at the very least, severely watered down.

Second and relatedly, we need to free ourselves from the narrow definitions of (formal) training and education. Learning happens in all places and in many forms. It's less important how someone acquired their

capabilities and more important that those competencies are reliably demonstrated. Embracing this concept opens the aperture of learning from narrowly defined formal contexts to an exponentially wider range of informal and semiformal opportunities. Freeing ourselves to value -and measure- activities in these other contexts is key to evaluating things that actually matter versus those suboptimal proxy measures like the length of a course. Importantly, it also creates more opportunities for capturing contextualized performance. By way of analogy, it widens our fuel intake from a straw to a pipeline.

Conclusion

Finally, to come full circle to the premise of this article: learning and development within the defense sector is rapidly changing, not only because of new instructional technologies but also due to mission demands. AI is a tool that can help address those demands, and its use will also accelerate the transformation of learning. If implemented successfully, these will be profound changes, spanning the gamut from recruiting to operations. However, all of this is predicated on the AI actually working, and for that, we need data - and not the noisy, sparse, and unreliable data we have today. Instead, we need to find more applicable, frequent, contextualized, and reliable data. Measurement provides the crude resources, and evaluation refines that raw material into the fuel needed by the AI.

So, what really matters? At the end of the day, the vision of an AI-driven learning ecosystem hinges on good models, which require good data, which can only be found through good measures. Although AI is the superstar and the target of so much hype and attention, it's only the "front man" for this vision. Many more elements, from cognitive science to organizational change, are also needed, but if we have to pick a singular MVP -the keystone on which everything else depends- it must be good quality data. Hence, this entire vision (from the transformation of learning to the military overmatch achieved through superior personnel readiness) can only be achieved by investing in that raw fuel source, that is, by enhancing the way we measure and evaluate within the defense learning domain.

Acknowledgment

With inputs from John Meyers, SES (US Navy), Colonel Joseph Nolan (US Army), and Colonel Robert Epstein (US Air Force).

Authors' note

The views and conclusions contained in this document are those of the authors and should not be interpreted as representing the official policies, either expressed or implied, of the DoD or US Government.

Reference

1. Hubbard DW. How to measure anything: finding the value of "intangibles" in business. 2nd ed. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2010.

Sae Schatz, Ph.D., serves as the executive director of the Partnership for Peace Consortium Secretariat of defense academies and security studies institutes, a multinational security cooperation program based at the George C. Marshall European Center for Security Studies.

Schatz's subject-matter expertise rests at the intersection of human cognition, technology, and data. Professionally, she has experience working with government, industry, and academia.

From 2015–2022, Schatz served as the director of the Advanced Distributed Learning Initiative (ADL), a U.S. Department of Defense (DoD) program for research, development, and policy stewardship. She also co-chaired the NATO Training Group's task group for individual training and educational development and supported several other international security cooperation programs. Under her leadership, the U.S. ADL Initiative sparked the community's pursuit of the future learning ecosystem, in part through her popular book "Modernizing Learning: Building the Future Learning Ecosystem." Her efforts were also formally recognized as "a pathfinder for enterprise data services," by then-DoD Chief Data Officer David L. Spirk.

Before joining the civil service, Schatz worked as an applied human systems scientist. From 2011–2014, she was the chief scientist at MESH Solutions, a defense contractor, where she led the U.S. Marine Corps' "Making Good Instructors Great" project and the U.S. Joint Staff's award-winning "Blended Learning Training" effort. Prior to that, she held an assistant professorship with the University of Central Florida's Institute for Simulation and Training and was an instructor in the university's Digital Media Department.

A recognized author and presenter, Schatz has delivered keynote addresses at events such as the NATO Conference of Commandants and Innovations in Testing. She has also published many scholarly articles and several books, including "Engines of Engagement: A Curious Book About Generative AI," and led development of military textbooks, including "CODIAC: Combat Observation and Decision-Making in Irregular and Ambiguous Conflicts," and "Cross-Cultural Advising: A Handbook and Toolkit."

The India-Greece Defense Partnership: From Symbolism to Robust Strategic Convergence

Dr. Manjari Singh

Centre for Joint Warfare Studies (India)

Dr. Vasileios Syros

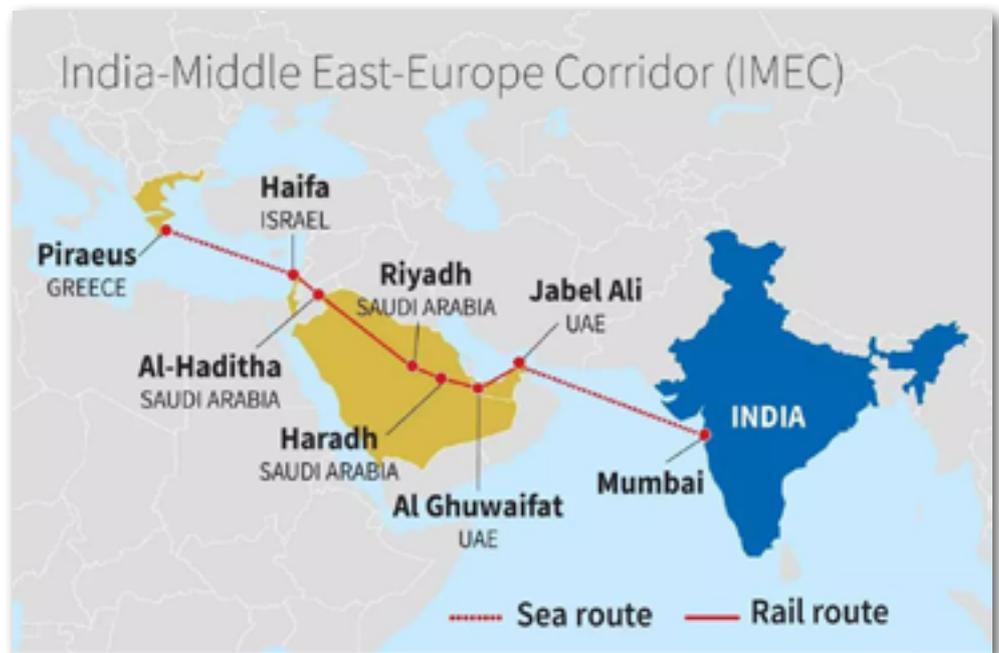
Honorary Adjunct Fellow, National Maritime Foundation (India)

India and Greece have in recent years witnessed a significant elevation in their bilateral relations, with defense cooperation gradually emerging as one of the most crucial dimensions. The ties between these two nations are deepened by strong civilizational bonds and an evolving alignment of strategic interests. Over the past two decades, what began as a symbolic partnership has morphed into a more cohesive and meaningful alliance, encompassing joint military drills, institutional dialogues, and prospects for industrial cooperation. This trajectory reflects not only the mutual goodwill of two ancient civilizations but also the practical recognition that the Indo-Mediterranean is becoming a shared security and economic space.

The political understanding between New Delhi and Athens has always rested on mutual respect and support at critical junctures. Greece was among the few European countries to stand by India on key issues in multilateral forums, such as the question of Kashmir, in the United Nations (UN). Not only did Athens sided with New Delhi's position that Kashmir is a bilateral issue between India and Pakistan and hence does not require any external intervention but it also voted in the UN in favor of India's broader

anti-colonial and self-determination principles. During the early years of India's independence, Athens supported New Delhi's bid for UN membership, recognizing its role as a leader of the post-colonial world. This friendship continued through the decades. In the aftermath of India's civil nuclear tests in 1998, when many Western nations adopted punitive postures, Greece refrained from joining the sanctions chorus. Instead, it advocated engagement and dialogue, becoming one of India's early European supporters of strategic autonomy.

It was in December 1998 that both countries formally institutionalized their military engagement through the signing of a Memorandum of Understanding on Defence Cooperation. The agreement, signed by the then Greek Defense Minister Akis Tsochatzopoulos, provided the first framework for training, exchanges, and research collaboration. Initially, the MoU produced limited tangible outcomes, as both sides were focused on consolidating their own regional priorities. For India, the late 1990s were a period of sanctions and strategic isolation, while Greece was engaged within the North Atlantic Treaty Organization (NATO) and the European Union (EU) frameworks. Yet, the decision to maintain and even expand contact at that time was a palpable testimony to a friendship founded on shared values rather than pure expediency.

Beyond political and security interests, India and Greece are bound by civilizational ties that stretch back more than two millennia. The exchanges between the Mauryan and Hellenistic worlds after Alexander's campaigns had an enduring impact on art, architecture, and philosophy. Gandhara art and Greco-Buddhist sculptures are powerful reminders of this ancient synthesis. In modern times, people-to-people interaction has also been strengthened. The Indian diaspora in Greece, albeit modest in size compared to that in the US or other countries, is estimated at over 35,000, employed primarily in the agriculture, hospitality, and service sectors. According to data from India's Ministry of Commerce and Industry, bilateral trade between the two countries has risen steadily, surpassing US\$1.5 billion in recent years. Major exports from India include pharmaceuticals, textiles, machinery, and chemicals. Greece's exports to India are dominated by agricultural products, industrial machinery, and aluminum. These economic linkages provide a solid foundation for synergies in emerging areas, such as technology and defense production.

For much of the early 2000s and 2010s, the defense cooperation between the two nations remained symbolic. There were occasional naval visits and passing exercises (PASSEX) when Indian warships transited the Mediterranean, but structured or recurring engagements were rather rare. This pattern began to shift as India's strategic outreach expanded westward within the framework of the Security and Growth for All in the Region (SAGAR) and as Greece started to recalibrate its own strategic partnerships beyond its immediate European orbit. The shared geography of the Indian Ocean and the Mediterranean region as interrelated maritime theatres gave birth to new convergences. Both countries found themselves increasingly aligned on such critical issues as freedom of navigation, maritime security, and counterterrorism.

The evolving India-Greece partnership mirrors the broader transformation of the Indo-Mediterranean order, increasingly defined by what may be designated as the Four Cs – Corridors, Competition, Cooperation, and Collective Security. Corridors, such as the India-Middle East-Europe Economic Corridor (IMEC),

have redefined connectivity geopolitics. Greece's ports, particularly Piraeus and Alexandroupolis, can serve as vital European gateways for India's commercial and maritime outreach. Amid intensifying competition among great powers for influence across the Eastern Mediterranean and West Asia, both India and Greece are keenly aware of the need for diversified partnerships conducive to strategic autonomy and regional balance. This fluid landscape has, paradoxically, amplified the scope for cooperation among like-minded democracies with shared interests in supply chain resilience, maritime stability, and technological innovation. The final aspect, collective security, indicates their shared aspiration for an inclusive, rules-based regional order that safeguards sea lanes, deters hybrid and asymmetric threats, and promotes predictability across the Indo-Mediterranean continuum.

Prime Minister Narendra Modi and his visiting Greek counterpart Kyriakos Mitsotakis

July 2024 marked a decisive turning point: New Delhi and Athens institutionalized their defense relationship through the formation of a Joint Working Group on Defence Cooperation. The first meeting of this body culminated in formulation of an annual Military Cooperation Program. Moreover, it delineated a roadmap for joint exercises and exchanges at the officer level training. This mechanism, in essence,

converted what had been sporadic interaction into a continuous process of consultation and cooperation. Official statements from both ministries of defense confirm that this step heralded a new phase in bilateral defense planning.

The operationalization of this cooperation became even more visible in September 2025 when the two countries conducted their maiden bilateral naval exercise in the Mediterranean Sea. The exercise involved both harbor and sea phases and tested coordination, communications, and search and rescue procedures. For India, this was an opportunity to project its naval presence beyond the Indian Ocean and to build interoperability with a partner situated at the crossroads of Europe, Asia, and Africa. For Greece, it provided an avenue to engage a key player in the Indo-Pacific region and to deepen its security ties in the context of the evolving Mediterranean dynamics. These exercises also reinforced India's growing capability for extended maritime reach – a capability that has been underscored by successive deployments of Indian warships for anti-piracy, evacuation, and humanitarian missions from the Gulf of Aden to the Red Sea and beyond.

Air cooperation between the two countries has grown in parallel. The Indian Air Force participated in the Greece-hosted multinational exercise Iniochos in 2024 and 2025, and it deployed Sukhoi Su-30 fighters, mid-air refueling tankers, and strategic lift carriers. These were complex deployments that tested the logistics and operational endurance of Indian air assets far from home. In a reciprocal move, the Hellenic Air Force joined the India-hosted multinational exercise Tarang Shakti in 2024, marking the first time Greek combat aircraft were deployed to Indian air bases. These engagements have helped both air forces to gain exposure to diverse operating environments, strengthen tactical interoperability, and share best practices in air battle management, joint planning, and integrated command systems. Such exercises are not mere gestures but practical instruments for enhancing operational familiarity in scenarios that demand coalition coordination.

In addition to the aforementioned exercises, there has been an increasing political willingness to bolster defense cooperation in the industrial and technological domains. India's Atmanirbhar Bharat (Self-reliant India) and Make in India initiatives have generated a policy environment that encourages co-development, co-production, and technology sharing. The Stockholm International Peace Research Institute's (SIPRI) latest data for the period from 2020 to 2024 shows that India remains the world's top arms importer, accounting for about 11% of global imports, although it has reduced its dependence on a small number of traditional suppliers. Israel has emerged as India's fourth largest supplier of defense equipment, after Russia, France, and the US. Greece, on the other hand, maintains strong defense ties with Israel and has an expanding defense industrial base of its own, comprising around 80 companies. This convergence opens up new prospects for a trilateral cooperation framework between India, Greece, and Israel.

The Greek defense industrial base, albeit not large in scale, is technically proficient and diversified. Greek firms are globally recognized for their night vision and electro-optical systems that are already in service with NATO forces and several Asian nations. Greece also produces advanced counter drone systems, radar and electronic warfare components, small naval platforms like corvettes and offshore patrol vessels, and is increasingly experimenting with AI-enabled unmanned systems. High-performance communications, simulation, avionics systems, and other

General Anil Chauhan, CDS India with General Dimitrios Choupis, Chief of Hellenic National Defence General Staff, Greece.

niche capacities make Greece a potential technology partner for India's drive towards self-reliance in defense manufacturing. Joint projects in unmanned systems, surveillance technologies, and ship design could produce tangible results and create products suited for both domestic needs and export markets.

Collaborative ventures could take the form of co-production or licensed manufacturing in India of systems designed in Greece. Indian shipyards could incorporate Greek know-how for the production of light corvettes or coastal patrol vessels. In return, Greek firms could benefit from India's large scale manufacturing ecosystem and its access to the Indian and Asian markets. A pilot project for the co-production of anti-drone systems is another practical possibility. A configuration that combines Greek sensors, Israeli electronic warfare suites, and Indian systems integration would not only meet domestic requirements but could also be marketed to third countries in Asia and Africa.

The trilateral model with Israel could further maximize the technological content, credibility, and outreach of such initiatives. Israel's advanced defense industry is a global leader in unmanned aerial systems, precision weapons, and cyber-enabled command and control. Greece's geographic and political connections with both Europe and the Middle East, combined with India's scale and market potential, lay the foundation for a productive minilateral format. Such cooperation would support the diversification of supply chains, limit dependence on single source imports, and create mutually beneficial regional defense ecosystems. Moreover, these alignments could be particularly significant once the IMEC becomes operative, enabling faster logistics and trade connectivity between India, the Gulf, and Europe. Defense-related trade and joint production would profit from such improved connectivity, linking manufacturing clusters in India with assembly or testing facilities in the Mediterranean region.

Indian Air Force pilots in front of a Hellenic Air Force F-4 jet at Andravida AFB, Greece, during exercise Iniochos-25, that took place between March 31 to April 11, 2025.

On the operational level, there are multiple areas where the armed forces of both countries can promote cooperation. The Indian Army, with its unmatched experience in mountain warfare and counterinsurgency, can share lessons learned and best practices pertinent to Greece's terrain and operational requirements. Combined training in mountain operations, urban warfare, and counterterrorism would enhance tactical skills and situational adaptability. Greece has long contributed to UN peacekeeping missions, as has India. Collaboration in pre-deployment training, logistics, and doctrines for UN operations would foster synergy in multinational environments. At sea, the two navies can cooperate on anti-piracy patrols, maritime domain awareness, and the protection of under-sea energy and data infrastructure, both of which are critical to the modern economy. Coordinated exercises that integrate surface, subsurface, and air assets could upgrade their capacity to address crises across the Indo-Mediterranean arc.

In the air domain, more intensive collaboration in integrated air defense and air logistics could also be fruitful. The exercises Iniochos and Tarang Shakti have already shown that both air forces are capable of planning and executing complex multinational missions. Drawing upon that experience, both sides could develop joint training modules on air-to-air

refueling, long-range logistics, and combined humanitarian operations. The increasing frequency of natural disasters and humanitarian crises in the wider region creates a strong case for cooperation in humanitarian aid and disaster relief. Greece's geographical position and infrastructure, combined with India's proven capability in strategic lift and rapid deployment, could form the nucleus of an Indo-Mediterranean rapid response framework.

Institutional mechanisms will be central to the future of this partnership. The Joint Working Group on Defence Cooperation has already laid the groundwork. But it could be complemented by a Defence Industry Partnership Task Force that will bring together the public and private sectors from both countries. Annual defense industry exhibitions, reciprocal roadshows, and collaboration between research institutions could create a knowledge ecosystem for joint innovation. Establishing research grants in sectors, such as AI, predictive maintenance, sensor fusion, and autonomous maritime platforms, could fortify the scientific base of the partnership. The involvement of universities and think tanks would ensure that the partnership remains adaptive and forward looking.

However, several challenges remain: Greece's defense budget, though increasing, remains modest compared to those of major European powers. This severely restricts Greece's ability to conceive and pursue large-scale joint endeavors. India too must balance its resources across multiple theatres, with the Indo-Pacific being the primary focus. Bureaucratic complexity, offset regulations, and export control regimes can delay the progress of collaborative ventures. In any trilateral format involving Israel, export control and technology transfer issues will necessitate careful management and coordination. This said, these are practical difficulties rather than structural impediments. They can be mitigated through sustained political engagement and a phased approach that prioritizes smaller, achievable projects before moving toward larger undertakings.

A pragmatic roadmap could begin with three pilot initiatives. The first could be co-production of light patrol vessels at Indian shipyards based on Greek designs. The second could focus on anti-drone and surveillance technologies that leverage and combine the strengths of all three partners, India, Greece, and

Israel. The third could translate into the establishment of a joint training and research venue for mountain warfare and counterterrorism operations. Such projects would build trust, produce tangible outcomes, and showcase the viability of long-term collaboration. Financing could be supported through a combination of sovereign wealth funds, European investment instruments, and Indian defense innovation grants. Export oriented production aimed at Mediterranean and African markets could improve economies of scale and generate revenue streams for reinvestment.

In strategic terms, deeper India-Greece defense cooperation can offer multiple dividends. For India, Greece provides an entry point into European defense networks and a logistical hub in the Mediterranean for operations that extend westward from the Indian Ocean. The Indo-Mediterranean Initiative, which includes other countries, such as the UAE, Egypt, Italy, and the US, can be a significant asset in this regard. For Greece, India offers access to a large and growing defense market, industrial partnership opportunities, and a powerful political ally in Asia. Both countries stand to profit from a relationship that balances their respective geopolitical concerns and extends their influence across interconnected regions. At a time when global supply chains are being realigned and new security architectures are emerging, an Indo-Mediterranean partnership that involves both nations could add resilience and predictability to regional stability.

As India and Greece complete more than 75 years of diplomatic relations, their defense ties have mutated from symbolic gestures to substantial cooperation with clear potential for expansion. They have supported each other into moments of need, whether in the UN, in bilateral diplomacy, or in global debates about sovereignty and strategic autonomy. Today, they stand on the threshold of transforming that solidarity into operational and industrial collaboration, and that could shape the security of a wider region. Strengthening defense relations between India and Greece will not only advance their national interests but also contribute to a rules-based order in the Indo-Mediterranean. The journey from the 1998 symbolic defense cooperation understanding to the 2025 joint tri-services exercises and prospects for multilateral collaboration suggests that the defense relations between India and Greece are at steady progression.

With political commitment, institutional continuity, and a shared vision of regional stability, the Indo-Greek partnership can emerge as a template of pragmatic, future-oriented cooperation in an era of corridors, competition, cooperations, and collective security.

Bibliography

Cāṇakya – The Indo-Mediterranean Initiative (2025, February 7).

The Rise of the 'Indo-Mediterranean' in the Global Strategic Narratives. <https://cnky.in/the-rise-of-the-indo-mediterranean-in-global-strategic-narratives>

Confederation of Indian Industries. 2023. India-Greece: Elevating Ties. https://cii.in/International_ResearchPDF/India%20Greece%20Partnership%20Booklet%202023.pdf

General Directorate of National Defence Policy and International Relations, Ministry of National Defence/Government of the Hellenic Republic. (2024, July 10). Bilateral Consultations in India. <https://www.gdpeads.mod.mil.gr/en/bilateral-consultations-in-india>

i24News. (2025, May 21). India, Greece, Israel: An Emerging Alliance. <https://www.youtube.com/watch?v=6FmD2-wi6hQ>

Inconnect News. (2025, May 22). Why Indian Missiles are a SMART Choice for Greece's Military. <https://www.youtube.com/watch?v=hr9uFzfXUqY>

Ministry of Commerce and Industry/Government of India. India-Greece Total Trade. https://tradestat.commerce.gov.in/eidb/country_wise_ttrade

Ministry of External Affairs/Government of India. India-Greece Bilateral Relations. <https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Greecenewjune.pdf>

Ministry of External Affairs/ Government of India. (2024, February 22). India-Greece Joint Statement. https://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/37656/IndiaGreece_Joint_Statement

Parashar, Sachin. (2024, February 22). Modi: Defence Co-production can Boost India-Greece Ties. The Times of India. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/modi-defence-co-production-can-boost-india-greece-ties/articleshow/107892943.cms>

Press Information Bureau, Ministry of Defence/Government of India. (2025, March 30). Indian Air Force to Participate in Multi-nation Air Exercise INIO-

CHOS-25. <https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2116710>

Rossi, Emanuele. (2024, December 4). The Case for an IndoMed Quad: India, Italy, UAE, and US Cooperation. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2024/12/the-case-for-an-indomed-quad-india-italy-uae-and-us-cooperation>

Siddiqui, Huma. (2025, July 12). India Strengthens Naval Ties with Greece amid Rising Tensions in the Region. Bharat Shakti. https://bharatshakti.in/india-strengthens-naval-ties-with-greece-amid-rising-tensions-in-the-region/#google_vignette

Singh, Manjari. (2025, August 28). Η επέκταση της Ινδίας στη Μεσόγειο: Διεύρυνση των στρατηγικών και οικονομικών οριζώντων μέσω του IMI [= India's Mediterranean Outreach: Expanding Strategic and Economic Horizons through the IMI]. Επίκαιρα. <https://www.epikaira.gr/i-epektasi-tis-indias-sti-mesogeio-di-evrynsi-ton-stratigikon-kai-oikonomikon-orienton-tou-imi>

Singh, Manjari (2025, April 7). IMEC as a Strategic Asset: Imperative of Security in a Multilateral, Multi-sectoral and Multi-stakeholder Connectivity Corridor. Centre for Land Warfare Studies, Issue Brief, no. 429. <https://claws.co.in/imec-as-a-strategic-asset-imperative-of-security-in-a-multi-lateral-multi-sectoral-and-multi-stakeholder-connectivity-corridor>

Syros, Vasileios. (2025, November 15). Το στοίχημα για τον Οικονομικό Διάδρομο Ινδίας - Μέσης Ανατολής - Ευρώπης και ο ρόλος της Ελλάδας [= The Bet on the India-Middle East-Europe Economic Corridor and the Role of Greece]. Interview given to CNN Greece. www.cnn.gr/politiki/story/505394/to-stoixima-gia-ton-oikonomiko-diadromo-indias-mesis-anatolis-evropis-kai-o-rollos-tis-elladas

Syros, Vasileios. (2025, September 25). Πώς η Ινδία θα γίνει πολύτιμος σύμμαχος της Ελλάδας - Το μεγαλόπνοο σχέδιο της ινδικής ηγεσίας [= How India will become a Valuable Ally for Greece - The Grand Plan of the Indian Leadership]. Interview given to Newsbomb.gr https://www.newsbomb.gr/kosmos/story/1681281/pos-i-india-tha-ginei-polytimos-symmaxos-tis-elladas-to-megalopnoo-sxedio-tis-indikis-igesias?fbclid=IwY2xjawNCUT1leHRuA2FbQlxMABicmlkETE1N2tqV1-gyRjlrRmxiV2ZrAR71P1W0BEX4v7-4VLQFqB2Tv36G-P2xgWRfjZ2dYw6nh6NPxW6ahx1q2SJR7lw_aem_OqhGSxE9X0cpViL0DUb9HQ

Syros, Vasileios. (2025, July 28). Η Ινδία αυξάνει το μεσογειακό της αποτύπωμα εν μέσω τεκτονικών γεωπολιτικών αλλαγών [= India is Increasing Its Footprint in the Mediterranean amidst Tectonic Geopolitical Changes] Η Ναυτεμπορική. <https://www.naftemporiki.gr/opinion/1987447/i-india-ayxanei-to-mesogeiaiko-tis-apoty-poma>

Syros, Vasileios. (2025, June 12). India, Greece are Forging a Shared Maritime Future. The Open Magazine. https://openthemagazine.com/columns/india-greece-are-forging-a-shared-maritime-future/#google_vignette

Syros, Vasileios. (2025, May 15). Indo-Greek Strategic Ties: From Civilizational Convergence to the Imperatives of Modern Realpolitik in a Shifting World Order. ET Government. <https://government.economicstimes.indiatimes.com/blog/indo-greek-strategic-ties-from-civilizational-convergence-to-the-imperatives-of-modern-realpolitik-in-a-shifting-world-order/121177824>

Syros, Vasileios. (2025, May 4). India-Greece/EU Strategic Relations in the Aftermath of the Pahalgam Terror Attack. Interview given to Usanas Foundation <https://usanasfoundation.com/india-greece-relations%20Europe%20India-Greece/EU%20Strategic%20Relations%20in%20the%20Aftermath%20of%20the%20Pahalgam%20Terror%20Attack>

Dr. Manjari Singh is a Founding Member of the Greater West Asia Forum (India) and Subject Matter Expert at the Centre for Joint Warfare Studies, a Tri-Services think tank under the HQ Integrated Defence Staff/Chief of Defence Staff/Ministry of Defence, India

Prof. Vasileios Syros is an Honorary Adjunct Fellow, National Maritime Foundation (India) and

Life Member at Clare Hall, University of Cambridge

A new and different armament -i.e., the refugee as weapon- has entered the world's arsenals.

Vasiliki Xypnitou

*Captain Hellenic Coast Guard
MA Applied Strategy & International Security
(University of Plymouth)*

Introduction

Since the beginning of human history, population movements have shaped cultures and societies. As societies evolve and interact, these movements become increasingly complex, raising concerns about security at local, ethnic, geographic, and global levels (Castles, 2003). In the modern era, geopolitical, economic, social, and religious factors, along with environmental challenges, humanitarian crises, technological advancements, and demographic changes, drive mass population movements, creating a multidimensional reality. This web of factors compels a significant portion of the global population to live in countries other than their homelands. According to the International Organization for Migration (IOM),¹ over 281 million people—3.6% of the global population—have been displaced, seeking safety or better living conditions in other countries (IOM, 2024).

This study examines how and why refugee crises, driven by mass movements, are weaponized by states and other actors on the international stage. It investigates the causes and forms of these movements, highlighting strategies employed for geopolitical and military objectives. Examples like the Belarusian border crisis and refugee flows from Syria illustrate consequences for both origin and destination countries, as well as for the refugees themselves. Finally, strategic proposals to address this emerging form of asymmetric threat are presented and compared with traditional methods of coercion and persuasion (Greenhill, 2010; Greenhill, 2010a).

1 The IOM is the leading intergovernmental body for human migration, present in over 100 countries and collaborating with 175 member states. It supports migrants and communities while promoting their rights, focusing on migration, facilitation, regulation, and forced migration. In Greece, the IOM partners with both governmental and non-governmental entities.

Nature and Causes of Refugee Flows

Population movements are divided into voluntary and forced. Voluntary movements occur when individuals relocate to improve their living conditions or for personal reasons. Forced movements, however, arise from emergencies compelling individuals to leave their homes. These movements may be internal or international, with destinations ranging from neighboring states to distant countries (Aliyev, 2024).

A significant distinction concerns the duration of movement, which can be temporary or long-term. However, it is observed that most movements eventually lead to permanent settlement, creating prolonged humanitarian crises and uncertainty (Cantat et al., 2023).

Mass population movements occur through migration or refugee flows. In migration flows, individuals move internally or internationally, temporarily or permanently, for reasons such as employment, education, better living conditions, or family reunification. Migrants typically do not face immediate danger, retain their citizenship and rights in their country of origin, and have the ability to return safely (IOM, n.d.; IOM, n.d.a).

In contrast, according to the 1951 Refugee Convention, a refugee is defined as an individual who leaves their country due to armed conflicts, political instability, prolonged internal or internationalized armed confrontations (Lohrmann, 2000; Martin-Shields, 2017), economic deprivation, food insecurity, natural disasters, or persecution based on race, religion, nationality, social group, or political opinion (Mantoo, 2023; UNHCR, n.d.; UNHCR, 2022). Refugees face grave risks to their security, freedom, and life, compelling them to seek asylum in other countries or international organizations, like the United Nations High Commissioner for Refugees (Simeon, 2023).

International law² protects refugees by ensuring fair asylum procedures, prohibiting force return to dangerous areas, and respecting their rights to safe and dignified living in host countries (Edwards, 2016;

2 The Universal Declaration of Human Rights (1948), the Geneva Convention (1951), the 1967 Protocol, and the Organization of African Unity Convention (1969) are essential frameworks that establish the fundamental rights of refugees.

Aliyev, 2024). In 2021,³ the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) reported that forcibly displaced persons accounted for 1% of the global population, or 1 in 88 people, compared to 1 in 167 in 2012 (Simeon, 2023).

By 2024, over 117.3 million people worldwide were displaced, including 43.4 million refugees, 40% of whom were children. Millions of stateless individuals also lack nationality, depriving them of fundamental rights such as education, employment, healthcare, and freedom of movement.

Most refugees come from regions affected by wars, armed conflicts, or severe human rights violations, with 72% originating from just five countries⁴. Moreover, 75% of refugees seek asylum in developing nations,⁵ while 69% reside in countries neighboring their homelands⁶ (IRC, 2024; UNHCR, 2024).

When refugee flows are intentionally induced by state or non-state actors, they become crisis and are employed as tools of pressure. This occurs not in response to genuine humanitarian needs, but to shape specific policies and behaviors (Cantat et al., 2023).

The strategic use of refugee flows is recognized as a form of hybrid warfare. This approach exploits refugee flows to exert political pressure, create instability, or secure strategic advantages. For example, crises deliberately created at borders have influenced political decisions or secured favorable agreements (Mantoo, 2023; UNHCR).

3 Report titled "Global Trends: Forced Displacement" (2021).

4 By the end of 2022, 52% of all refugees worldwide originated from three countries: Syria (6.8 million), Afghanistan (2.8 million), and Ukraine (5.4 million). Additionally, Venezuela contributed 5.6 million refugees, South Sudan had 2.4 million, and there were 6.5 million internally displaced individuals within Ukraine. Other notable countries included the Democratic Republic of the Congo (0.9 million), Myanmar (1.1 million), Sudan (0.8 million), Somalia (0.7 million), Eritrea (0.5 million), and the Central African Republic (0.7 million).

5 Turkey currently holds the position of the largest host country for refugees, with the majority of them originating from Syria, where families have been displaced by an ongoing conflict since 2011.

6 Jordan has the second-highest number of refugees per capita globally, hosting over 2 million registered Palestinian refugees and more than 760,000 refugees from Syria, Iraq, Yemen, and Somalia.

Deliberate refugee flows can be manipulated by controlling the size, timing, and destination of displaced populations to achieve political, geographic, economic, or military goals, such as reversing prior decisions. Objectives may include territorial acquisition through the destruction or seizure of property and resources belonging to displaced groups, as well as the elimination of ethnic or social groups deemed threats to ethnopolitical or social interests.

Furthermore, refugee flows may be militarily exploited to evacuate specific areas, such as buffer zones, control adversaries' movements, or strategically concentrate populations in hostile regions. These tactics aim to strengthen negotiating positions or secure political and economic concessions while destabilizing rival states or reconfiguring international power balances. Known as "migration diplomacy," this tactic uses refugee flows as tools to achieve geopolitical objectives (Greenhill, 2010).

Displacement, Vulnerability, and Organized Crime

Deliberate mass refugee movements represent an asymmetrical threat, enabling coercers to pressure states, political entities, or the international system to achieve strategic goals without using conventional military methods (Stefancik, 2022). This approach exemplifies hybrid warfare, where refugee flows are become tools for geopolitical and social pressure and destabilizing states (Bekic, 2022).

In modern societies, actions causing psychological or material harm to opponents- such as cyber-attacks, refugee or migration crises, and the spread of misinformation- are increasingly viewed as a "new type of weapon". Such actions facilitate political or strategic changes without direct military engagement.

According to Greenhill's analysis (2010, 2016), an American political scientist focusing on foreign policy, weapons of mass migration, and forced displacement, weaker actors often exploit deliberate refugee crises to destabilize stronger states. This exploitation complicates the ability of stronger states to respond-physically, politically, socially, or economically- to mass refugee influxes. Consequently, this can lead to social division and political crises. Manipulating social divides increases polarization and may

provoke political, economic, or religious coercion. As a result, divisive reactions and irreconcilable interests or beliefs emerge, creating a complex social landscape where some groups advocate for refugee integration, while others demand restrictive measures or repatriation. This dichotomy can result in internal destabilization.

The asymmetry of these strategies lies in the coercers' ability to achieve political and strategic gains at minimal cost, while target states bear the burden of managing the consequences. These hybrid strategies, aimed at disruption and destabilization without military action, reflect Sun Tzu's concept of "indirect approaches" to subjugating the enemy without engaging in battle (Petty, 2022).

The success of such strategies depends on the vulnerability of the target state. Politically weak states with limited military and economic power and internal divisions are more likely to suffer under a refugee crisis (Zapata-Barrero et al., 2024). Political divisions hinder decision-making processes necessary to address social or political groups demands, potentially deepening instability (Schierup et al., 2019).

In addition to internal structures, foreign policy and geostrategic alliances significantly influence state resilience. Relations with other countries through political, economic, or military support, affect crisis management capacity (Zapata-Barrero et al., 2024). Geographic proximity to refugees' countries of origin, the scale of refugee flows, and relationships with displaced groups also impact vulnerability (Greenhill, 2010; Greenhill, 2016).

The economic situation and social cohesion are also crucial. Countries with social tensions or weak institutions are more prone to political instability from refugee flows (Martin-Shields, 2017). In contrast, states with strong economies and political stability can better cope with crises but may still struggle when refugee influxes are massive.

Liberal democratic states are particularly vulnerable to such crises, as their commitments to human rights and freedoms—such as freedom of expression, the press, individual dignity, economic and religious liberty, privacy, and fair trials—limit their ability to enforce strict measures. Pressures from Non-Governmental Organizations (NGOs) and international orga-

nizations further complicate matters, even for states with strong economic and military power (Schierup et al., 2019). Governments often face the challenge of balancing security with upholding democratic values (Radoslav, 2022).

To reduce vulnerability to refugee crises, strong political leadership, effective law enforcement, public service provision, and social acceptance are essential. Robust institutional frameworks enable effective crisis management and can alleviate such impacts (Martin-Shields, 2017).

This delicate balance creates opportunities for exploitation by organized crime. Civilian displacement strategies are executed not only by states but also by actors such as armed rebel groups (e.g., Revolutionary Armed Forces of Colombia-FARC-), terrorist organizations (e.g., Islamic State of Iraq and Syria-ISIS-), and criminal networks (e.g., drug trafficking cartels). These strategies are used to achieve objectives varying with each group's goals. Armed groups may disrupt opponent supply lines or enhance territorial claims through resources or recruits (Camerana, 2023). Terrorist organizations use displacement to spread fear and insecurity or undermine state authority, while criminal networks exploit it to deter competitors or dominate profitable areas for illegal activities. These practices distort demographic or social balances and legitimize actions by forcing civilian mass flight to areas under their control (Lichtenheld, 2020; Simeon, 2023).

The connection between displacements and organized crime is significant, as these strategies are embedded in the theory of hybrid warfare. Non-military means, such as forced population movements, create power and security vacuums that criminal networks exploit to destabilize regions (Bekic, 2022). The inability of states to manage these flows, combined with insecurity in conflict zones, enables criminal networks to exploit displaced populations for illegal purposes and terrorist actions. Consequently, forced population movements are linked to international crimes like arms and drug trafficking, human trafficking, and smuggling. Organized political violence, prolonged conflicts, and wars create a vicious cycle of civilian displacements, which fuels human trafficking, smuggling, and drug trade. These activities generate profits, used to purchase weapons through

illegal trade, intensifying conflicts and wars. Thus, a self - perpetuating cycle is created where wars and conflicts lead to mass displacements, which bolster illegal markets, and these, in turn, fuel new conflicts and wars.

To break this cycle, it is not enough to combat consequences, such as drug and arms trafficking. The cessation of armed conflicts and wars is crucial, as they are the root cause. For this reason, restoring peace has been prioritized on the international agenda. Only through peace can the chain linking forced migrations to international crimes be disrupted.

Therefore, eliminating wars and armed conflicts would significantly reduce the exploitation of refugees and their numbers globally. The recognition and acceptance of the right to peaceful coexistence by all parties is key to resolving the problem (Simeon, 2023).

Case Studies and Implications

Modern history provides numerous examples of state and non-state actors that have weaponized refugee flows to exert political pressure and achieve strategic objectives. Each case serves as a unique model for how refugee crises have been utilized and what the outcomes of these efforts have been.

According to Greenhill (2016), since the signing of the United Nations Refugee Convention⁷ in 1951 and up until 2016, over 75 instances of the weaponization of mass civilian displacements have been recorded, with at least some strategic objectives achieved. Notably, these strategically constructed population movements can occur even in environments not characterized by conflict or war.

For instance, during the 1990s, Albania faced a critical economic and political crisis following the collapse of the communist regime, leading to severe food and resource shortages. In this context, the country strategically used mass population movements to secure economic and humanitarian aid from Italy and Greece. The outflows of refugees across the Adriatic to Italy and through the Pindus Mountain range to

Greece created a crisis in both neighboring countries. As a result, Albania successfully received significant economic, food, and military support without militarily threatening its neighbors, thereby avoiding burdens on the economy and social cohesion of both countries (Greenhill, 2010).

Conversely, during the Kosovo War in 1999, the President of Serbia attempted to weaponize the refugee crisis as a tool of pressure against NATO⁸ and the international community. To coerce NATO into halting its airstrikes, he threatened to expel approximately 800,000 Albanians from Kosovo, aiming to create chaos and political instability in the region and Europe. However, this strategy completely failed. Instead of weakening NATO's resolve, the alliance intensified its airstrikes, while the international community condemned Serbia's actions as crimes against humanity. Serbia became diplomatically isolated and ultimately had to capitulate, withdrawing its forces from Kosovo, leading to peace in the region (Greenhill, 2016).

A more recent example occurred in 2021 when thousands of refugees and migrants, primarily Kurds from Syria and Iraq, as well as Afghans, were led to the borders of Belarus, misled by false promises of unhindered entry into European Union (EU) Member States (MS) such as Lithuania, Latvia, and Poland. This crisis was orchestrated by the Belarusian leader, to provoke political instability and pressure the EU to relax sanctions imposed on his country for violence and human rights violations against protesters in 2020, who were demonstrating against electoral fraud in the presidential elections. This strategy marked a new era in international relations, where strategic objectives were pursued without conventional warfare. Belarus's approach, using asylum seekers as a "hybrid weapon," was considered innovative in diplomatic negotiations and condemned by the international community. However, the entry of refugees into the EU was prevented due to the strengthened border forces of the countries in the region, leading to the failure of Belarus's strategy, which instead of creating divisions, strengthened

7 Currently, 149 countries are committed to protecting refugees under the 1951 Refugee Convention, established after World War II in response to the persecution and conflict that forced many to flee Europe (IRC, 2024).

8 NATO has led the KFOR operation in Kosovo since June 1999 under UN Resolution 1244. Initially aimed at deterring hostilities and ensuring public order, KFOR now focuses on maintaining security and free movement in Kosovo. In response to heightened tensions in 2023, NATO deployed additional troops to support the mission and uphold the 2013 Belgrade-Pristina Normalization Agreement (NATO, 2024).

EU MS relationships, with coordinated economic and military assistance (Bekic, 2022; Forti, 2022; Petty, 2022; Stefancik, 2022).

The ongoing conflict in Ukraine also illustrates how refugee flows can be weaponized for strategic purposes. Russia's invasion of Ukraine in 2022 aimed to undermine European cohesion and provoke refugee flows into Europe, intending to politically and socially destabilize its member states (Petty, 2022). The refugee crisis, involving over 11 million displaced Ukrainians-internally and externally- significantly impacted the international community. The destruction of infrastructure and human losses created one of the worst humanitarian crises in Europe since World War II. At the same time, more than 1 million Russians fled the country, fearing military mobilization and the war's consequences. Among them were many talented professionals, particularly in technology and sciences, seeking better prospects (Aliyev, 2024). The coordinated efforts of EU states and international organizations to manage the crisis, support Ukraine, and impose sanctions on Russia, limited its ability to achieve its objectives.

Turkey's role in the dynamics of refugee flows further highlights the weaponization of migration. Refugees represent a key characteristic of the interactions between neighboring countries, particularly Turkey and the EU. Europe has long been seen as a destination for refugee flows, as it was considered an ideal safe area for many populations. However, in 2015, the refugee crisis peaked due to armed conflicts in Southern and Western Asia, as well as Africa, and due to terrorist uprisings in countries like Pakistan and Nigeria. This increased the number of refugees attempting to seek asylum in EU MS, primarily in Northern and Central Europe, either through the Mediterranean or by crossing Southeastern Europe (the Western Balkans). Many 8 asylum seekers came from Afghanistan, Syria, and Iraq, with approximately 60% being men, 25% children, and the remaining women.

During the refugee crisis, Turkey, along with Greece, Italy, and Spain, took on the role of transit countries due to their geographical location. Turkey opened its borders to allow refugee flows toward EU MS, in contrast to European countries like Hungary, which closed their borders to limit refugee inflows. However, the influx of refugees was so large that the

state mechanisms of EU MS proved unprepared to handle the scale of the displaced population. As a result, integrating refugees into their societies and the providing the necessary protection under international law became unfeasible. The severity of the situation and the EU's inability to manage these refugee flows led member states to change their immigration policies. They began focusing not on the countries of origin of the refugees (Syria, Sudan, Afghanistan), but on neighboring countries to the EU that served as transit nations (Turkey, Libya) for these flows (Zapata-Barrero et al., 2024).

Thus, in March 2016, under the threat from Turkey of opening its borders, the EU and Turkey signed an agreement aimed at slowing or halting refugee flows toward EU MS. The agreement included the stay or return of refugees to Turkey as a "safe third country" or their readmission to their countries of origin. Through this agreement, the EU sought to create an external neutral zone around its territory, while Turkey secured billions of euros in financial benefits and political concessions including facilitating Turkish citizens' travel to the EU without a visa and reviving discussions on its EU accession (Greenhill, 2016; Bekic, 2022; Petty, 2022; Zapata-Barrero et al., 2024).

Due to its advantageous geographical position, Turkey keeps the EU alert on foreign policy issues related to migration, often extracting financial benefits and political concessions. At the same time, it uses refugees on its territory as cheap labor, worsening working conditions and reducing the collective bargaining power of the local working class (Stefancik, 2022).

The challenges posed by these refugee flows are significant, leading to humanitarian crises, accompanied by sever social, cultural, economic, and political consequences for both the countries of origin and host countries. Host countries are task with managing increased demands on infrastructure, such as healthcare services and education, while also facing challenges related to social cohesion and demographic changes.

In host countries, refugees are often met with social and cultural hostility. Even those with high levels of education or living standards are frequently employed in positions with limited opportunities in the labor market, often relegated to unskilled work. Their

professional advancement is significantly constrained by external factors or indirect pressures (Schierup et al., 2019), hindering effective integration into society. They are paid low wages and occupy jobs intended for the local population, thereby increasing unemployment and exerting downward pressure on wages. Simultaneously, they contribute to increased capital returns and decreased overall income for workers, which may create additional pressure on housing infrastructure, leading to price increases due to heightened demand. Furthermore, refugees consume natural resources, such as land, water, and timber, as well as public services like healthcare, education, and social housing, resulting in a diminished national standard of living.

The increased diversity brought by refugees—due to their differing ethnic, linguistic, occupational, cultural, demographic (gender, age), or religious identities—can provoke social tensions and a rise in criminal activities, thereby threatening the national identity and security of host societies (Collier, 2013). Additionally, another way in which refugee flows can affect host countries is through the recruitment of some displaced individuals for purposes related to undermining internal security. In certain instances, those forced to flee their countries may be used or recruited by extremist groups to infiltrate military or strategic sectors in host states. This can lead to involvement in terrorist activities, exacerbating security issues and creating risks to social peace and the stability of host countries (Aliyev, 2024). Thus, it becomes clear that the influence of refugees primarily depends on their composition rather than sheer numbers.

However, the presence of refugees can also yield positive contributions to host countries. Their arrival often leads to an influx of emergency and developmental aid from the international community, enhancing available resources (Lohrmann, 2000). Moreover, the variety of skills and experiences they bring can foster innovation and create opportunities in sectors such as agriculture, industry, and services.

In countries of origin, refugee outflows reduce social diversity, as a significant portion of the population—with common social characteristics—leaves the country. Politically, these outflows can have both negative and positive consequences. The displaced, as well as those who remain behind, often hold the government accountable for the deterioration of the

situation in their homeland. They come to realize, through comparisons with other countries, that better and safer living conditions exist, which can create pressure for political change. However, from the perspective of the ruling authorities, refugee outflows can help diminish internal political discontent, as dissenters exit the country.

Economically, refugee outflows can yield both benefits and challenges. Financial inflows from refugees⁹ contribute to the increase in national income and alleviate domestic labor market pressures (Lohrmann, 2000). However, these outflows can also have negative consequences, as the labor force shrinks, with individuals of high educational attainment, innovative ideas, and ambitions leaving, alongside financially robust individuals who could have contributed to the country's funding and investments (Collier, 2013).

It should also be noted that mass population movements may not achieve the desired effect, as they may occur chaotically from the countries of origin, lacking organization and discipline. This disorganization can stem from the involvement of heterogeneous groups of people, including individuals prone to deviant behaviors, resulting in their actions or goals diverging from the initial intentions of those coercing the refugee crisis. Such inconsistency can lead to greater refugee flows than anticipated, redirect them to undesired destinations, or result in behaviors at their destination that differ from expectations. In these cases, the refugee crisis loses the character of a "smart weapon", as the coercer's strategy is undermined, complicating the achievement of their objectives (Greenhill, 2010; Greenhill, 2016).

For individuals displaced from their country, serious life security issues accompany the previously mentioned problems, such as the forced abandonment of their homeland, loss of property, and experiences of racist or xenophobic treatment from host countries. Their primary goal is to leave their country in search of a safe place to live, rather than necessarily migrating to a specific destination. For this reason, they often resort to illegal crossing methods, using unsafe means of transport. Especially when their destination is EU MS, they tend to approach these

⁹ According to the IOM, in 2020, migrants and the diaspora transferred a total of \$702 billion in remittances globally (IOM, 2024).

countries by sea, navigating dangerous and irregular maritime routes aboard small, unseaworthy vessels that often lack crews and essential equipment, such as life jackets, radar, and functional engines. These vessels are typically overloaded with many more passengers than their capacity allows, which often leads to capsizing and the tragic loss of lives¹⁰ (Collier, 2013).

Moreover, it is not uncommon for traffickers -who often serve as captains of these vessels- to exploit the unwillingness of coastal states to accept refugees. Just before the vessel approaches a port or harbor, traffickers may deliberately create search and rescue incidents,¹¹ by sinking the vessel or throwing passengers into the sea. Consequently, host states are compelled to act under international law, which mandates the retrieval of survivors from the sea and their transfer to safe rescue zones (Ratcovich, 2019).

Strategic Insights and Recommendations

The weaponization of refugee flows has emerged as a critical phenomenon in contemporary international politics, significantly impacting states' internal policies and international relations. Refugee crises are utilized by both state and non-state actors as tools of political influence and strategic manipulation, causing disruptions in the global order. This dynamic underscores the need for recognition and effective management of these crises, as they affect social security, cultural identity, and the internal environment of host states. Given that destination countries, such as the EU, remain attractive to refugees due to better living standards and stability, it is crucial to examine how these conditions influence social cohesion. The social ties formed by refugees enhance

this attraction, adding further challenges for societies (Stefancik, 2022).

These challenges necessitate an evaluation of the effectiveness of the weaponization of these crises, which depends on the capacity of the coercer to achieve their objectives. Such a strategy is successful when coercers fully or nearly fulfill all their demands. Conversely, it is deemed partially successful when only certain goals are achieved. In cases where objectives are not achieved or the intended consequences are more costly than the expected benefits, the strategy is considered a failure (Greenhill, 2010; Greenhill, 2016).

A looming refugee crisis can be mitigated if a comprehensive framework for international cooperation is established among the host state, global entities,¹² and organizations. These strategies should enhance resilience to humanitarian crises, considering the suffering of millions of displaced individuals, the risk of loss of life, and the need to avoid social and economic conditions arising from these crises.

However, the international community seems to focus primarily on external refugee flows to relieve pressure on host states, while less attention is given to internally displaced populations, often due to their government (Lichtenheld, 2020). To achieve this goal, it is crucial to address the factors causing displacement and refugee flows at the top of the international policy agenda.

A proactive and collaborative approach may involve processes and methods of migration diplomacy during the initial stages of confrontation, aiming for dialogue and agreements before crises escalate. Tightening immigration and asylum legislation¹³ may

10 Since 2014, the Missing Migrants Project has recorded 68,447 migrant and refugee deaths while attempting to reach international destinations, with over 37,000 of those occurring in the Mediterranean Sea. These figures are likely underreported, and each number reflects a person and their community (Aliyev, 2024).

11 The International Maritime Rescue Law, comprising the International Convention for the Safety of Life at Sea and the International Convention on Maritime Search and Rescue, mandates that the state responsible for search and rescue in an area must provide a safe place for survivors, regardless of their nationality, following guidelines from the International Maritime Organization (IMO).

12 The EU, NATO, and the United Nations High Commissioner for Refugees play key roles, alongside organizations like Frontex, the Internal Displacement Monitoring Centre, the International Organization for Migration, and the International Rescue Committee, in addressing refugee and migration issues.

13 Regulation (EU) 2024/1351 enables member states to implement emergency measures during mass migratory flows, allowing them to restrict asylum applications and enhance controls against illegal migration. However, this raises legal concerns about compliance with fundamental rights and European solidarity, as migrants may be viewed as threats rather than individuals, potentially leading to arbitrary discrimination and rights violations (Forti, 2022; Ministry of Foreign Affairs of Greece, 2024; European Council, 2024).

appear attractive in certain cases, but it can also restrict legal obligations related to the protection of human rights, potentially resulting in political and moral costs for governments.

Other strategies that host states can implement include strengthening border controls, prohibiting passage in specific cases, conducting military exercises for deterrence and immediate response to potential mass inflows, and delegating the management of refugee influx to external partners - neighboring states (Swan, 2023). However, while cooperation with neighboring states may offer economic benefits or political concessions, it also carries the risk that external partners may weaponize the situation, acting as catalysts for the emergence of refugee crises to extract more benefits and exert greater political or economic pressure on the target state (Greenhill, 2010; Greenhill, 2016).

An optimal migration policy for host states should focus on strategic actions that enable the successful integration of refugees into local communities (Collier, 2013). This includes promoting social reconciliation and cohesion, recognizing the rights of the displaced, and creating conditions that facilitate their return to their countries of origin if desired. Refugees can contribute to the development and economy of host states through their productivity and the variety of skills they bring to the community

Additionally, strategic actions may include the geographical dispersal of refugees, the implementation of education and skills training programs, intercultural exchanges, and access to healthcare and social welfare systems (Schierup et al., 2019). The absorption and assimilation of refugees by host states can have a less negative impact compared to the concessions demanded by sponsors to prevent the emergence of the refugee crisis or to the costs of resisting refugee flows (Greenhill, 2010; Stefancik, 2022). However, successful integration is often challenging and requires host societies to manage biases, inequalities, and fears, which can create social tensions.

To support this integration, the policies implemented must include financial aid and other support for communities hosting refugee flows, enhancing the management of humanitarian crises by host states.

For example, the EU has undertaken several initiatives to address the refugee crisis, such as funding for member states and neighboring countries through Asylum, Migration, and Integration Fund¹⁴ (AMIF), strengthening external borders through the Frontex¹⁵ agency, and creating strategic partnerships with third countries¹⁶ for managing refugee flows. In contrast, countries like China have adopted more restrictive approaches, such as investing in the construction of a fence along its border with North Korea in 2006 to limit cross-border movements (Greenhill, 2016). These strategies underscore the varied approaches states adopt to address humanitarian crises and refugee flows.

To summarize, the challenges arising from refugee crises require a multi-faceted approach, as their integration into host societies is complex. The management of these crises must be based on strategies that consider the needs of both refugees and local communities, promoting social, military, political, economic, and environmental security (Lohrmann, 2000). Refugee crises must not be used for political or strategic purposes, avoiding the weaponization of human suffering. For effective management, the local and international community must recognize that these crises are dynamic processes connected to broader social transformations, such as political, economic, and cultural changes (Castles, 2003), as well as future challenges like climate change.

A holistic approach to managing refugee issues is necessary to mitigate negative impacts and prevent their exploitation as “weapons”. This recognition will enable the implementation of strategies that are effective and sensitive to the real needs of refugees and local communities, promoting mutual understanding and cooperation ensuring the protection of human rights, and the stability of societies.

In conclusion, this study highlights the nature and causes of refugee flows, distinguishing migration from forced displacement, and focuses on the use of refugee crises as geopolitical tools. Using examples

¹⁴ AMIF is intended to strengthen internal asylum policies.

¹⁵ The European Border and Coast Guard Agency oversees rescue operations and controls migration flows.

¹⁶ Significant agreements have been signed with countries like Turkey and North African nations (Libya, Tunisia, Algeria, Morocco, Sahara) to reduce refugee flows to the EU.

like the crisis at the Belarusian border and flows from Syria, it demonstrates how these tactics destabilize states and reshape international relations. Furthermore, it examines the vulnerability of host countries and the role of organized crime while addressing the social, political, and economic consequences for host and origin countries. Finally, it proposes strategies that combine crisis prevention with effective management.

Based on the above, I believe that the exploitation of refugee flows as a "weapon" is a concerning phenomenon that underscores the connection between human suffering and geopolitical strategies. It is imperative to prioritize international cooperation to protect the rights of refugees and prevent their use as instruments of political pressure. At the same time, their social integration can prove beneficial both for local communities and for the stability of international relations, provided that sustainable policies are implemented.

Bibliography

- Abir Shehod (2016). Ukraine Power Grid Cyberattack and US Susceptibility: Cybersecurity Implications of Smart Grid Advancements in the US. Working Paper CISL# 2016-22. Cybersecurity Interdisciplinary Systems Laboratory (CISL). Sloan School of Management, Room E62-422. Massachusetts Institute of Technology. MIT 22.811 Sustainable Energy. <https://web.mit.edu/smadnick/www/wp/2016-22.pdf>
- Aliyev, A. (2024). Weaponisation of Migration: Russia, Middle East and Gaza. IntechOpen. https://www.researchgate.net/publication/381399635_Weaponisation_of_Migration_Russia_Middle_East_and_Gaza
- Anak, E. (n.d.). A Framework for Protecting Human Rights in the Context of Internal Climate-Induced Displacement. Baker Institute. Policy Brief.
- Bekic J. (2022). Coercive Engineered Migrations as a Tool of Hybrid Warfare: A Binary. DOI: 10.20901/pm.59.2.06. https://www.researchgate.net/publication/363413620_Coercive_Engineered_Migrations_as_a_Tool_of_Hybrid_Warfare_A_Binary_Comparison_of_Two_Cases_on_the_External_EU_Border
- Camerana K.R. (2023). The Geopolitical Strategy of Refugee Camps. https://scholar.harvard.edu/files/kara_ross_camarena/files/krc_camplocation.pdf
- Cantat, C., Pécoud, A., & Thiollet, H. (2023). Migration as crisis. *American Behavioral Scientist*, 23p. <https://doi.org/10.1177/00027642231182889>
- Castles, S. (2003). Towards a sociology of forced migration and social transformation (pp. 13-34). *Sociology*, 37(1). <https://doi.org/10.1177/0038038503037001384>
- Collier, P. (2013). *Exodus: How migration is changing our world* (pp. 1-26, 62-137, 179-202, 250-271). Oxford University Press.
- Edwards, A. (2016). Refugee or immigrant – Which term is correct? UNHCR. https://www.unhcr.org/gr/12771-prosfigas_i_metanastis.html
- European Council (2024). New Regulation on Asylum and Migration Management. <https://chatgpt.com/c/6716b3c8-71a4-8012-a25d-802caf247de6>
- Forti, M. (2022). Weaponisation of migrants? Migrants as a (political) weapon and the EU regulatory response: What to expect now. *EJIL: Talk!* <https://www.ejiltalk.org/weaponisation-of-migrants-migrants-as-a-political-weapon-and-the-eu-regulatory-response-what-to-expect-now/>
- Greenhill, K. M. (2010). Weapons of mass migration: Forced displacement, coercion, and foreign policy (pp. 13-39, 137-180, 262-285). Cornell University Press.
- Greenhill, K. M. (2010a). Weapons of mass migration: Forced displacement, coercion, and foreign policy. *Strategic Insights*, 9(1), Spring-Summer 2010. Naval Postgraduate School. <https://calhoun.nps.edu/entities/publication/a86620e5-c79e-4098-8811-7b3b715d0f8f>
- Greenhill, K. M. (2016). Migration as a weapon in theory and in practice. *Military Review*. https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_20161231_art007.pdf
- International Organization for Migration (IOM, n.d.). "Definition of Migration and Migrant." <https://www.iom.int/about-migration>
- International Organization for Migration (IOM, n.d.a). Who is a migrant? https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/documents/migration_factsheet_2_migrants.pdf
- International Organization for Migration (IOM, 2024). Data and Resources. <https://greece.iom.int/data-and-resources>

Articles

International Organization for Migration (IOM, 2024a). Missing Migrants Project. <https://missingmigrants.iom.int/>

International Rescue Committee (2023). Refugee facts, statistics and FAQs. <https://www.rescue.org/article/facts-about-refugees-key-facts-faqs-and-statistics>

Lichtenheld, A. G. (2020). Strategic displacement and the politics of wartime mobility: Implications for policymakers and practitioners. Reference Paper for the 70th Anniversary of the 1951 Refugee Convention, Yale University.

Lohrmann, R. (2000). Migrants, refugees, and insecurity: Current threats to peace. *Journal of Peace Research*, 37(4), 635–647. <https://doi.org/10.1177/0022343300037004007>

Mantoo, S. (2023). “Refugees” or “Migrants”? How word choices affect rights and lives. UNHCR. <https://www.unhcr.org/news/stories/refugees-or-migrants-how-word-choices-affect-rights-and-lives>

Martin-Shields, C. P. (2017). State fragility as a cause of forced displacement: Identifying theoretical channels for empirical research. Discussion Paper, Deutsches Institut für Entwicklungspolitik.

Ministry of Foreign Affairs of Greece (2024). EU Policy on Migration and Asylum. Retrieved from <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/politike-ee-se-themata-metanasteuses-kai-asulou.html>

Petty, R. A. (2022). Migrants as a weapon system. *Journal of National Security Law & Policy*. https://jnslp.com/wp-content/uploads/2023/01/Migrants_as_a_Weapons_System_2.pdf

Ratcovich, M. (2019). International law and the rescue of refugees at sea. Stockholm University.

Schierup, C. U., Likić-Brborić, B., Wise, R. D., & Toksöz, G. (2019). Migration, civil society and global governance. Routledge.

Simeon, C. J. (2023). The use and abuse of forced migration and displacement as a weapon of war. *Frontiers in Human Dynamics*.

North Atlantic Treaty Organization (2024). NATO's role in Kosovo. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48818.htm

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2024). Statistics. <https://www.unhcr.org/gr/statistics>

United Nations High Commissioner for Refugees, (n.d.). Who is a Refugee. <https://help.unhcr.org/spain/en/solicitar-asilo-en-espana/el-asilo-y-otras-formas-de-proteccion-internacional/>

United Nations High Commissioner for Refugees (2002). Protecting refugees: Questions and answers. <https://www.unhcr.org/publications/protecting-refugees-questions-and-answers>

Stefanick, R., & Lidak, J. (2022). Migration diplomacy as a foreign policy instrument. *Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica /Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica*. https://www.researchgate.net/publication/361741503_Migration_Diplomacy_as_a_Foreign_Policy_Instrument

Zapata-Barrero, R., & Awad, I. (2024). Migrations in the Mediterranean. IMISCOE Regional Reader, Springer.

Xypnitou Vasiliki is a Captain in the Hellenic Coast Guard (HCG) and currently serves as Director of the E-Governance and Communications Directorate at the Ministry of Maritime Affairs and Insular Policy.

She holds a degree in Economic and Regional Development from Panteion University and is a graduate of the Hellenic Naval Academy. She has also earned two Master's degrees: one in Applied Strategy and International Security from the University of Plymouth, and another in Environmental, Disaster and Crisis Management Strategies from the National and Kapodistrian University of Athens.

For many years, she has represented the Hellenic Coast Guard as an expert in European Commission Working Groups, while also serving as a national and EU inspector. She has delivered lectures at Hellenic Coast Guard academies and has participated in training programs focusing on anti-corruption, financial crime, and related fields.

Her research interests include crisis management in public administration, migration, cybersecurity, and hybrid threats.

Seminars & Conferences

Presentation and Analysis of Thucydides' week

17-23 October 2025

From Friday, October 17, to Thursday, October 23, 2025, the Hellenic National Defence College (HNDC) hosted its first week-long "Presentation and analysis of Thucydides' work". During the week, students of the 78th Resident Course of HNDC had the opportunity to delve into the legacy of the great ancient Greek historian.

Lectures were given by HNDC Professors and external lecturers with the aim of providing the best possible understanding of Thucydides' work, in relation to contemporary events and situations.

In particular, the following topics were presented and lectures were given by:

- Professor of International Relations and Strategic Studies at the University of Piraeus, Mr. Konstantinos Koliopoulos: "Introductory Concepts and Terminology of Applied Strategy" and "Strategic Analysis Methodology"

- Professor of International Relations at Panteion University, Mr. Konstantinos Yfantis: "Thucydides: Timelessly relevant"

- Professor of History and International Relations at the University of Piraeus, Ms. Konstantina E. Botsiou: "The historical and political significance of Thucydides"

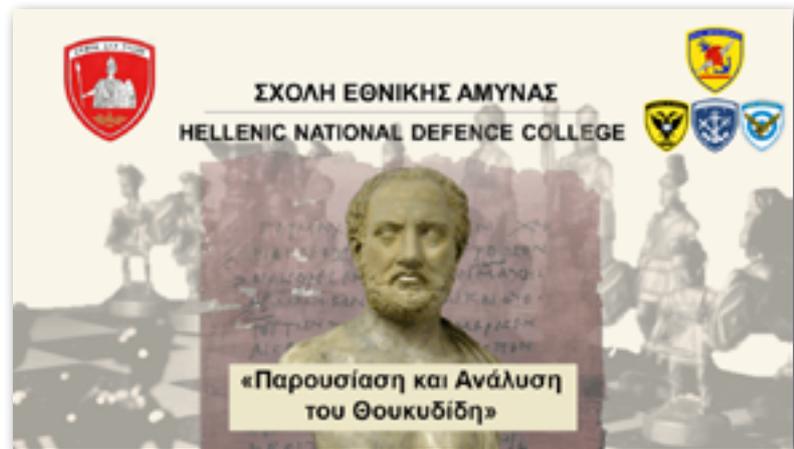
- Associate Professor at the Hellenic Air Force Academy, Mr. Ioannis Papafloratos: "Viewing the current situation through the lens of Thucydides' principles. The Megarian decree and its reflection in contemporary geopolitical events"

- Associate Professor of International Law at Panteion University, Ms. Maria Daniella Marouda: "Thucydides, the Theory of Just War, and the Prohibition of use of force."

- Professor of Sociology at Panteion University, Mr. Gerasimos Karampelias: "Forms of Leadership"

- Assistant Professor at the American College of Greece, Dr. Spyridon Katsoulas: "Thucydides at Strategic Level: The Value of Study."

(Photos HNDC / Public Relations Department)

Seminar on “The Legacy of Clausewitz in Greek Military Thought”

26 November 2025

On Thursday 26 Nov 25, a Seminar on “The Legacy of Clausewitz in Greek Military Thought” took place at the Armed Forces Officers Club, organized by the Hellenic National Defence College.

The Seminar was attended by the Chief of the Hellenic National Defence General Staff, General Dimitrios Choupis, the Commandant of the Hellenic National Defence College, Lieutenant General Athanasios Sardellis, Armed Forces and Security Forces Chiefs representatives, the President of the Hellenic Military Engineers Association, Lieutenant General (Retired) Spyridon Belegrates, as well as personnel from the three branches of the Armed Forces and HNDC’s students.

Main Lecture given by Major General Michail Ploumis, Joint War College Commander, with topic: “- Clausewitz and Sun Tzu”

Seminar’s moderators were: Mr. Konstantinos Koliopoulos, Professor of International and Strategic Studies at the University of Piraeus and HNDC and Lieutenant General (Retired) Stavros Koutris, Honorary Commander of the “Archipelagos” Division .

Speakers and their lectures were as follows:

1st Panel “Theoretical Approaches to Clausewitz’s Theory of War”

Mr. Charalambos Papisotiriou, Professor of International Relations of the Panteion University, on “Clausewitz and modern warfare”.

Lieutenant General (ret.) Panagiotis Gartzonikas, Director of the magazine “Strategein” on “The contribution of Panagiotis Kondylis to the interpretation of Clausewitz”.

Dr. Ioannis Nioutsikos, PhD at the War Studies of King’s College London on “Clausewitz and guerrilla warfare”.

Dr. Spyros Katsoulas, Assistant Professor of International Relations at the American College of Athens, on “Clausewitz as the cornerstone of strategy in the era of Artificial Intelligence”.

(Photos HNDC / Public Relations Department)

Seminars & Conferences

2st Panel “Applications of Clausewitz’s theory of war”

Mr. Konstantinos Koliopoulos, Professor of International and Strategic Studies at the University of Piraeus and HNDC on “The decisive battle and attrition in a possible Greek-Turkish war”

Ms. Efstratia Syngellou, Assistant Professor at the University of Ioannina, on “Can Byzantium be read through Clausewitz? War and politics in the late Middle Ages”.

Major General (ret.) Panagiotis Mavropoulos on “The causes of the failure of the Asia Minor Campaign in the light of Clausewitz’s Trinity”.

Mr. Dionysios Tsirigotis, Associate Professor at the University of Piraeus, on “The Surpassing of the Peak of the Greek Military Strategy’s Offensive in Asia Minor”.

(Photos HNDC / Public Relations Department)

Two-day Workshop on Artificial Intelligence Applications at the National Defense Academy

1-2 December 2025

From 01 Dec till 02 Dec 25, at HNDC , a “Two-Day Workshop on Applications of Artificial Intelligence” was held in collaboration with the National Centre for Scientific Research “DEMOKRITOS” , during which the students of the 78th Educational Series had the opportunity to be informed and immerse themselves in the multitude of applications of artificial intelligence.

Lectures were given by:

Dr. Vangelis Karkaletsis, Director and Chairman of the Board of Directors of NCSR “DEMOKRITOS” and member of the High-Level Advisory Committee on Artificial Intelligence under the Prime Minister.

Mr. Christos Nikou, Scientific associate at NCSR “DEMOKRITOS”, as a machine learning engineer at the Institute of Informatics and Telecommunications with specialization that includes the development of machine learning algorithms for audio, video and multimodal data analysis.

Mr. Christoforos Rekatsinas, Researcher and co-founder of the INSANE group, which researches the interaction of Artificial Intelligence and Engineering/Physical Sciences as an employee at the Institute of Informatics and Telecommunications of NCSR “DEMOKRITOS”.

Seminars & Conferences

Mr. Georgios Xylouris, Researcher at the Institute of Informatics and Telecommunications of NCSR “DEMOKRITOS” on issues of management, virtualization and automation of network infrastructures.

Mr. Alexandros Nousias, Research Associate at IIT, expert in AI Law and Ethics.

The lectures introduced students to the basic concepts of Artificial Intelligence (AI), focusing on the differences between supervised and unsupervised learning, as well as the transition from rules to data. Particular emphasis was placed on the application of machine learning techniques to the reverse engineering of advanced ballistic protection structures and materials, as well as the design of autonomous UAV and ASV platforms. The importance of fast, real-time data processing and decision support in operational environments was also highlighted.

In addition, the ethical and legal issues arising from the military use of AI were examined, with an emphasis on autonomous weapon systems (LAWS), maintaining human responsibility, and compliance with international law. Reference was made to concepts such as algorithm accountability, data bias and ethical alignment as well as to international and European regulatory initiatives, such as the EU AI Act. Finally, the importance of ethics by design and staff training for the responsible and transparent integration of AI in defense planning was underlined.

(Photos HNDC / Public Relations Department)

EVENTS & ACTIVITIES

Graduation Ceremony of the Postgraduate Programme organized by Panteion University in collaboration with HNDC

On Friday 27th of June 2025, in Panteion University premises, took place the graduation of 18 officers HNDC's graduates, who attended the Postgraduate programme "Master of arts in Strategic Security Studies" organized by Panteion University in collaboration with HNDC. The ceremony took place in "ARISTOTELIS" ceremonial room, with the presence of HNDC Commandant Lt. General Athanasios Sardellis, and was attended by the following Panteion University Professors:

Vice-Rector for Academic & International Affairs, Professor Maria Meng-Papantoni.

Dean Proctor of the School of International Studies, Communication and Culture, Professor Maria-Eleni Koppa.

Head of the Department of International, European and Area Studies, Professor Neda Kanellopoulou.

Supervisor of the Postgraduate programme, Professor Charalampos Papatotiriou.

Start of Studies of the 10th International Senior Course (ISCASDD)

On Thursday 11 of September 2025, the 10th International Senior Course (ISCASDD), started at the Hellenic National Defence College. The course aims to prepare students on their duties as flag officers of their countries, to cope with the rapidly changing situations of the geostrategic environment, and to become defence staff officers who stand out for their level of strategic thinking and critical analysis. The course promotes students' understanding of the strategic leadership setting, and the associated knowledge, skills, and abilities necessary to lead security organizations at the strategic level within national and international environments.

At the opening ceremony, the Commandant of the Hellenic National Defence College, Lieutenant General Athanasios Sardellis addressed the students.

This Course includes Officers of the Armed Forces and Security Forces from Greece, Republic of Armenia, Republic of Cyprus, Republic of Iraq, Republic of Lebanon, Republic of Tunisia and Republic of Zimbabwe.

Plymouth University Postgraduate Degree Award Ceremony

In the framework of the 16-year successful cooperation between the Hellenic National Defence College (HNDC) and the University of Plymouth, UK, on Friday 26 September 2025, the Commandant of HNDC, Lieutenant General Athanasios Sardellis, awarded the students with the Master's Degree «MA on Applied Strategy and International Security, which was co-organised by the HNDC and the University, in the presence of the Director of Plymouth Global, Mr Michael Lurie and the Professor of Strategic Studies and Director of the Centre for Sea Power and Strategy (CSS) at the University of Plymouth, Dr. Fotios Moustakis.

At his speech Mr Michael Lurie express his gratitude towards HNDC for this longstanding cooperation, a cooperation that set the example for other similar cooperation and underlined the importance of the knowledge acquired to the graduation.

There has been also a side meeting between HNDC Commander, Mr Lurie and Dr Moustakis in which they conducted an MA review and discussed

ways to enhance the two institutions successful cooperation.

(Photos HNDC / Public Relations Department)

Visit of the Iraqi National Defense College at HNDC

On Tuesday 30 September 2025, upon request from NATO Defence Education Enhancement Programme (NATO DEEP), a delegation of the Iraqi National Defense College (INDC), led by Lt General,

Hatem Al Obaidi, accompanied by senior officers from NATO Mission in Iraq (NMI), visited the Hellenic National Defence College (HNDC) where it was briefed about HNDC's structure, mission and academic work while they exchanged views on ways accomplishing academic objectives and ways to transfer know-how knowledge.

(Photos HNDC / Public Relations Department)

EVENTS & ACTIVITIES

Field trip of the 10th International Senior Course (ISCASDD) in Northern Greece

From 20 to 23 October 2025, a field trip of the 10th International Senior Course (ISCASDD) of the Hellenic National Defence College (HNDC) took place, in Northern Greece.

During this trip, the students of the 10th IS-CASDD had the opportunity to attend a training course of the Multinational Peace Support Operations Training Centre (MPSOTC) be briefed by EL-EU OHQ in Larissa, C'ARMY CORPS/ NRDC-GR in Thessaloniki and visit the Supreme Joint War College in Thessaloniki. In addition, they visited Fort Roupel, Thessaloniki War Museum, Thessaloniki Archaeological Museum and the archaeological sites of Vergina and Thermopylae, in order to get firsthand knowledge on ancient and modern Greek history.

(Photos HNDC / Public Relations Department)

Renewal of Cooperation between the Hellenic National Defence College and Panteion University

On Monday, October 27, 2025, the Commander of the National Defence College (HNDC), Lieutenant General Athanasios Sardellis, and the Professor of International Relations of Panteion University, Mr. Charalambos Papatiriou, signed a memorandum of cooperation between HNDC and the University for a Master of Arts (MA) in "Strategic Security Studies".

The successful cooperation, which started in November 2014, allows students/graduates of HNDC to participate in the MA offered by the Department of International and European Studies at Panteion University, in cooperation with HNDC.

(Photos HNDC / Public Relations Department)

Visit of “Advanced Command and Staff Course” of Netherlands Defence College at HNDC

On Monday 24 November 2025, students of the “Advanced Command and Staff Course” of the Netherlands Defence College (NDC) visited the Hellenic National Defence College (HNDC) where they were briefed about HNDC’s structure, mission and academic work while at the end they were given a short tour at the HNDC premises.

(Photos HNDC / Public Relations Department)

The Deputy Minister of National Defence Thanasis Davakis awards the Ambassador of Bosnia – Herzegovina Lieutenant General (ret.) Vukovic Dragan as a Distinguished Foreign Graduate of the National Defence College

The Deputy Minister of National Defence Thanasis Davakis, awarded on Tuesday 25 November 2025 the Commendation for Valor and Merit to the Ambassador of Bosnia – Herzegovina Lieutenant General (ret.) Vukovic Dragan as a Distinguished Foreign Graduate of the National Defence College in a ceremony that was held at the College’s premises. The Deputy Minister was welcomed by the Commander of the National Defence College Lieutenant General Athanasios Sardellis.

After the award ceremony, the Deputy Minister toured the College’s premises, was briefed on the

organization, mission, educational work, study and training programmes, and delivered a speech to the students of the 78th Training Series.

Mr. Davakis stated in his address amongst other things:

“It is an honour for me to be here today, at the National Defence College, an institution that has consistently provided the highest level of strategic education in the country. The National Defence College is

EVENTS & ACTIVITIES

the place where the experience of the Armed Forces, academic knowledge, and the need for constant adaptation to the demands of a rapidly changing international environment come together.

You know very well that at the heart of it all is a factor that cannot be replaced by technology or equipment: people. The operational capability of the Armed Forces begins with the quality of their personnel. That is why personnel welfare is a constant priority for us. We are upgrading military hospitals, greatly expanding the housing programme, and improving procedures and infrastructure. The quality of life of our personnel is an integral part of the country's deterrent power.

And it is important to recognize that the College contributes to something else as well: the country's defence diplomacy. From 1952 to the present day,

foreign students from Europe, the Middle East, Africa, and Asia have studied in each series. These classes of graduates constitute a network of strategic value for the country. The cooperation, shared understanding, and personal relationships formed here are transferred to the capitals and security structures of their countries.

In this context, I would like to refer to the Ambassador Mr. Dragan Vukovic, graduate of 2002 – 2003 class from Bosnia – Herzegovina, whom we are honouring today. His career demonstrates the value of the National Defence College and its graduates.

I am confident that the National Defence College will continue to produce high-quality graduates who are fully prepared to meet the needs of an era that demands sobriety, expertise, and strategic thinking.”

Field trip of the 10th International Senior Course (ISCASDD) to the island of Crete

From 01 to 05 December 2025, a field trip of the 10th International Senior Course (ISCASDD) of the Hellenic National Defence College (HNDC) took place, in Crete.

During this trip and in the context of the course's curriculum, the students of the 10th ISCASDD visited the facilities of the 115 Combat Wing, the Nato Missile Firing Installation, the Souda Naval Base and the NATO Maritime Interdiction Operational Training Centre (NMIOTC), where they were briefed on their mission and operations. Finally, they visited the archaeological site of Knossos.

(Photos HNDC / Public Relations Department)

HNDC Educational trip to Belgium

HNDC's 78th Resident Course, visited Belgium on an educational trip, from 9th till 11th of December 2025.

During the trip and as part of their multifaceted education and ongoing training on the contemporary international security environment, students visited the Greek Military Representation at the Supreme Headquarters Allied Powers Europe (SHAPE), the Greek Military Representation at the Military Committee of the North Atlantic Treaty Organization, the Greek Military Representation at the European Union, and the Greek Embassy in Belgium, where they were briefed by:

SHAPE

The Military Representative of Greece to the Supreme Headquarters Allied Powers Europe, LGen (HA) Nikolaos Flaris,

BGen (HA) Theodoros Stefos, Assistant Chief of Staff of the Military Cooperation Department, on behalf of SHAPE's Command Group.

Greek Military Representation at the Military Committee of the North Atlantic Treaty Organization

The Military Representative of Greece to the NATO Military Committee, VAdm Loukas Tsarmakis, Hellenic Navy,

The Permanent Representative of Greece to NATO, Ambassador Vasiliki Gounari,

Military Representatives of Allied States:

The Military Representative of Poland, Gen Sławomir Wojciechowski,

The Assistant Military Representative of France, BGen Richard Ringuet,

The Military Representative of Italy, RAdm Luca Conti.

Greek Military Representation at the European Union:

The Military Representative of Greece to the EU, Air Vice-Marshal Konstantinos Zolotas,

The Permanent Representative of Greece to EU, Ambassador Ioannis Vrailas,

The Ambassador of Greece to the Political and Security Committee, Mr. Alexios Mitsopoulos,

EVENTS & ACTIVITIES

Military Representatives of Member States:

The Military Representative of Romania, LGen Remus Hadrian Bondor,

The Military Representative of Germany, LGen Wolfgang Wien,

The Military Representative of Cyprus, Col. Konstantinos Konstantinou,

Vice Chairman of the European Union Military Committee (EUMC), LGen Enrico Barduani,

Director General of the European Union Military Staff (EUMS), LGen Michiel VAN DER LAAN.

Embassy of Greece in Belgium

The Ambassador of Greece, Ms. Sofia Grammatas.

(Photos HNDC / Public Relations Department)

Graduation Ceremony of the 10th HNDC International Senior Course

On Friday 12 December 2025, the graduation ceremony of the 10th International Senior Course on Applied Strategy and Defence Diplomacy (ISCASDD) of the Hellenic National Defence College (HNDC) took place at HNDC premises, attended by the Commandant of the Hellenic National Defence College (HNDC) and representative of Chief of the National Defence General Staff, Lieutenant General Athanasios Sardellis, Diplomatic Authorities of the participating Nations, Armed Forces and Security Forces Chiefs representatives, as well as HNDC professors.

The 3 month Course attended Officers of the Armed Forces and Security Forces from Greece, Republic of Armenia, Republic of Cyprus, Republic of Iraq, Republic of Lebanon, Republic of Tunisia and Republic of Zimbabwe.

(Photos HNDC / Public Relations Department)

Visit of the NATO Defense College (NDC) to Greece

From December 13 to 16, 2025, a delegation of students from NATO Defense College (NDC) “Senior Course 147”, led by the Commander of NDC, Lieutenant General Max A.L.T. Nielsen, visited Greece as part of a field study educational trip.

During the visit, the Commandant of the Hellenic National Defence College, Lieutenant General Sarelis Athanasios addressed the delegation and lectures and speeches were given at the War Museum of Athens, by lecturers from the Ministry of Foreign Affairs, the Hellenic National Defense General Staff, and the Hellenic Coast Guard, while lunch was held at the Armed Forces Officers Club in honor of the delegation.

In addition, the delegation had the opportunity to visit the Acropolis Museum and the Sacred Rock of Athens, where they were given a guided tour.

(Photos HNDC / Public Relations Department)

PURSUIITS:

HNDC's pursuit from the six-monthly edition of "ATHENA", is the strengthening of the dialogue, through the pages of the review, on issues related to national defense and security.

In addition to articles, papers and essays, criticism on the content of the review as well as new ideas for its improvement are also welcome. We expect the review to highlight a "forum" character in which everyone can willingly contribute with views and ideas.

THE HNDC REVIEW PUBLISHES:

- Scientific papers.
- Articles and students essays concerning national defense, national strategy, international relations and relevant fields of interest.
- Minutes of Conferences organized by the College.
- Educational and other activities of the College.
- The published works and articles express the author views and do not necessarily reflect the opinions of the College.
- Papers containing classified information or expressions that are inconsistent with the ethos and spirit of the College shall not be published.

PUBLICATION TERMS:

- The texts and articles must be between 2000-4000 words and must include scientific documentation-bibliography, while they must be submitted electronically in .docx, dot, txt or pdf formats.
- The bibliographic notes must be according to APA (American Psychological Association) style.
- Papers, when required, must be accompanied by the relevant maps and plans, together with subtitles. Photos are published only if their content is deemed necessary for the fuller information of the reader.
- Any cooperation must be delivered in electronic form to: res1@hndc.mil.gr.
- Submission for publication can be made at any time. The review is published twice a year.
- Comments, suggestions and criticism of articles should be submitted to the e-mail: res1@hndc.mil.gr. The editorial board selects the papers, students essays and articles to be published.